

**Bachelorproef
Professionele Opleidingen
Studiegebied Sociaal-Agogisch Werk**

Academiejaar 2019-2020

Samen uit, samen thuis
Partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen

Bachelorproef aangeboden door

Kimi Starckx

tot het behalen van de graad van

Bachelor in de Gezinswetenschappen

Bachelorproefbegeleider: [Younasse Assarrakh](#)

Voorwoord

Toen vier jaar geleden mijn leven en ook mijn werksituatie overhoop werd gegooid door ziekte, was ik gedwongen om na te denken over hoe ik mijn leven verder vorm zou geven. Zonder bachelordiploma was het bijna onmogelijk om een job te vinden dat mijn fysiek aangetaste lichaam aan kon. Wetende dat ik de cognitieve competenties in huis had om verder te studeren, ging ik op zoek naar een bacheloropleiding die paste bij mijn interesses. De volwassenenopleiding Bachelor in de Gezinswetenschappen sloot niet enkel naadloos aan op mijn interesses, ook de manier waarop de opleiding wordt aangeboden, beantwoordde goed aan mijn fysieke mogelijkheden. Doorheen de drie jaar waarin ik de opleiding volgde, werd mijn passie voor Gezinswetenschappen alleen maar groter. Ik herinner mij nog goed mijn eerste les: pedagogiek gegeven door Dr Hans Van Crombrugge. De gehele namiddag heb ik vol overgave geluisterd. Ik wist toen meteen dat ik de juiste keuze had gemaakt. Ook de daaropvolgende academiejaren waren gevuld met verwondering, geestverruiming en persoonlijke groei. Het waren ook jaren vol uitdaging, knokken en vooral niet opgeven. De opleiding is zwaar en vraagt veel inspanning maar de vele geweldige docenten die als experts in hun vak de leerstof met veel passie doceren, zorgden ervoor dat ik keer op keer nieuwe moed en energie vond om verder te gaan. Over de drie academiejaren heen, naarmate ik meer en meer gevormd werd als Gezinswetenschapper, voelde ik mij steeds meer en meer thuis in de opleiding. Nu het einde in zicht komt, krijg ik hierbij dan ook een dubbel gevoel. Langs de ene kant is er trots en opluchting dat de finish bijna behaald is, langs de andere kant voelt het alsof ik een tweede thuis zal verliezen, eentje waar iedere week weer mijn hart werd gevuld met interessante leerstof maar ook door mijn mede Gezinswetenschappers in spé.

Toen ik aan mijn stage begon, werd het mij helemaal helder waarom ik deze weg ben ingeslagen. In het werkveld staan voelde als thuiskomen. Het voelde alsof ik mijn plekje in de maatschappij gevonden had, dat plekje dat aanvoelt als “hiervoor ben ik geboren, dit is mijn doel”, dat plekje waar veel mensen hun hele leven lang naar opzoek blijven, dat heb ik gevonden. Ik kwam terecht in een geweldig team dat bijna aanvoelde als een familie. Samen met hen, leerde ik dat strijden om mensen tot hun recht(en) te laten komen, is waar ik mijn beroeps carrière aan wil wijden. Het team reikte mij ook het thema van mijn bachelorproef aan. Door dit probleem waarmee zij in de praktijk te maken krijgen uit te werken in deze bachelorproef, zal het resultaat van mijn werk de teamleden kunnen gidsen in hun ondersteuning en zullen hierdoor ongetwijfeld vele cliënten geholpen kunnen worden.

Graag wil ik het Hoger Instituut voor Gezinswetenschappen bedanken en de vele gepassioneerde docenten die de opleiding tot zo'n fenomenale ervaring hebben gemaakt. Ook wil het geweldige vluchtelingenteam van CAW De Kempen bedanken om mij met zoveel warmte te ontvangen en van mijn eerste praktijkervaring zo'n prachtige belevenis te maken. Daarnaast wil ik al mijn medestudenten bedanken voor de leuke momenten maar zeker ook voor de steun en troost die zij iedere keer te bieden hadden. Evenzeer bedank ik iedereen uit mijn naaste omgeving, familie en vrienden, die de laatste drie jaar mijn geklaag en gepuf maar ook mijn enthousiasme getolereerd hebben zonder klagen. Als laatste wil ik ook nog mijn bachelorproefbegeleider bedanken, Younasse Assarakh. Zonder hem had mijn bachelorproef niet het niveau kunnen bereiken die deze nu heeft.

Inhoudstafel

Hoofdstuk 1	Probleemstelling	6
1.1	Inleiding hoofdstuk 1	6
1.2	Probleemstelling	7
1.2.1	Probleemoriëntatie	7
1.2.1.1	Actuele waarde	7
1.2.1.2	Link met gezinswetenschappen	8
1.2.2	Centrale vraag	10
1.2.2.1	Deelvragen	10
1.3	Praktijkgerichte probleemverkenning	10
1.3.1	Beschrijving professionele context	11
1.3.1.1	De CAW groep	11
1.3.1.2	CAW De Kempen	11
1.3.1.3	Vluchtelingenteam CAW De Kempen	12
1.3.2	Beschrijving informatiebronnen	13
1.3.3	Bespreking van de praktijksituatie	13
1.3.3.1	Op de vlucht	14
1.3.3.2	Relatieproblemen op de radar	15
1.3.3.3	Belangrijke gevolgen	18
1.3.3.4	Hoe handelt het team nu? Op welke moeilijkheden botsen zij?	18
1.3.4	Veranderingskrachten	20
1.4	Veranderingsdoel	20
1.5	Besluit hoofdstuk 1	22
Hoofdstuk 2	Theoretische analyse vanuit drie invalshoeken	23
2.1	Inleiding hoofdstuk 2	23
2.2	Invalshoek 1: Moeilijkheden die de partnerrelatie kunnen binnensluipen ten gevolge van grote socio-culturele veranderingen.	24
2.2.1	Inleiding	24
2.2.2	Theoretische studie	25
2.2.2.1	Fundamentele relatiedraden voor een gezonde relatie(opbouw) volgens Carl Rogers	25
2.2.2.2	Relaties krijgen vorm door socio-culturele achtergrond	26
2.2.2.3	Het migratieproces	26
2.2.2.4	Verschillend integratieproces tussen partners en andere leden van het gezin	29
2.2.2.5	De invloed van hechting op het integratieproces	30
2.2.3	Link met praktijkgerichte probleemverkenning	30

2.2.4	Kritische reflectie	32
2.2.5	Besluit	34
2.3	Invalshoek 2: Migratie naar gendergelijkheid en de moeilijkheden met het gendergebonden machtsconflict.	35
2.3.1	Inleiding	35
2.3.2	Theoretische studie	35
2.3.2.1	Het machtsconflict binnen de partnerrelatie	35
2.3.2.2	Het machtsconflict bij migratie.....	37
2.3.2.3	Genderdimensies van macht binnen de partnerrelatie zijn cultuurgebonden	37
2.3.2.4	De link tussen gendergebonden macht en geweld in de partnerrelatie	38
2.3.2.5	Hoe past hechting in het plaatje?	39
2.3.2.6	De meerwaarde van een machts evenwicht in de partnerrelatie.....	40
2.3.2.7	Op weg naar meer gelijkheid	41
2.3.3	Link met praktijkgerichte probleemverkenning	42
2.3.4	Kritische reflectie	43
2.3.5	Besluit	44
2.4	Invalshoek 3: Hoe verlies en trauma ten gevolge van migratie de partnerrelatie beïnvloeden.	45
2.4.1	Inleiding	45
2.4.2	Theoretische studie	45
2.4.2.1	Aanhoudende stress, traumatische verliezen en trauma bij migratie	45
2.4.2.2	Gevolgen van traumatische gebeurtenissen	46
2.4.2.3	Partnerrelatieperspectief op verlies en trauma	49
2.4.2.4	Systemisch perspectief op verlies en trauma.....	51
2.4.3	Link met praktijkgerichte probleemverkenning	53
2.4.4	Kritische reflectie	53
2.4.5	Besluit	54
2.5	Besluit hoofdstuk 2.....	55
Hoofdstuk 3	Veranderingsgerichte strategieën.....	56
3.1	Inleiding hoofdstuk 3.....	56
3.2	Interessante suggesties uit de literatuur.	57
3.2.1	Narratieve Therapie: Helpen bij verschillende culturele visies in de partnerrelatie.....	57
3.2.2	Koppels helpen met problemen eigen aan het gendergebonden machtsconflict.	57
3.2.3	Veranderingen die migranten doormaken in een positief daglicht plaatsen.....	57
3.3	Veranderingsgerichte strategieën	58

3.3.1	Veranderingsgerichte strategieën microniveau:	58
3.3.1.1	Inspirerende voorbeelden	58
3.3.1.2	Uitwerking en randvoorwaarden.....	58
3.3.1.3	Link met probleemstelling	60
3.3.1.4	Link met theoretische studie	60
3.3.1.5	Mogelijke resultaten en beperkingen.....	61
3.3.2	Veranderingsgerichte strategieën mesoniveau:.....	63
3.3.2.1	Inspirerende voorbeelden	63
3.3.2.2	Uitwerking en randvoorwaarden.....	63
3.3.2.3	Link met probleemstelling	64
3.3.2.4	Link met theoretische studie	65
3.3.2.5	Mogelijke resultaten en beperkingen.....	66
3.3.3	Veranderingsgerichte strategieën macroniveau:	67
3.3.3.1	Inspirerende voorbeelden	67
3.3.3.2	Uitwerking en randvoorwaarden.....	67
3.3.3.3	Link met probleemstelling	68
3.3.3.4	Link met theoretische studie	69
3.3.3.5	Mogelijke resultaten en beperkingen.....	69
3.4	Besluit hoofdstuk 3.....	70

Algemene Inleiding

sa-men (bijwoord) (“betekenis ‘samen’”, z.d., z.p.)

1. bij elkaar: dat wordt samen € 25,-
2. in elkaars gezelschap; = gezamenlijk: we gaan samen; samen uit, samen thuis wat je gezamenlijk onderneemt, moet je ook gezamenlijk beëindigen

De titel voor deze bachelorproef is niet toevallig gekozen. Het spreekwoord samen uit, samen thuis heeft als betekenis dat als je samen ergens aan begint je het ook samen moet afmaken. Dit is alleszins waar partners die op de vlucht moeten slaan op hopen. Zij verlangen naar een leven samen in veiligere oorden en nemen daarom het, vaak gedwongen, besluit om te vluchten. Soms vertrekken ze samen, soms vertrekt de man alleen en zorgt er dan later voor dat zijn vrouw tot bij hem kan komen. Vanaf het ogenblik dat zij samen in het nieuwe thuisland zijn, wacht hen de opgave om hier samen een nieuwe thuis te creëren.

Tijdens mijn stage als medewerker van het vluchtelingenteam van CAW De Kempen kreeg ik te horen dat de medewerkers van het team steeds meer te maken krijgen met koppels die te kampen krijgen met partnerrelatieproblemen na aankomst in het nieuwe thuisland. Er circuleerden enkele ideeën over wat de redenen konden zijn van deze toenemend prevalentie van partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen maar een theoretische onderbouwing was er niet. Met de praktijkervaring die de leden van het team reeds hadden rond het thema, ging ik aan de slag om uit te zoeken waar deze relatieproblematieken hun grondslag vinden zodat ik van hieruit het team aanbevelingen kan geven naar een betere begeleiding van de koppels. Met als centrale vraag: “Hoe kunnen organisaties zoals CAW De Kempen (erkende) vluchtelingen/ anderstalige nieuwkomers beter begeleiden bij partnerrelatieproblemen?”, begon ik aan het schrijven van mijn bachelorproef.

Alles begint met hoofdstuk één: de probleemstelling. In de probleemoriëntatie wordt de actuele waarde van het probleem uitgewerkt alsook de relevantie voor gezinswetenschappen aangetoond. De centrale vraag krijgt vorm samen met enkele deelvragen. Daarna volgt de praktijkgerichte probleemverkenning waarbij het probleem verder verkend wordt binnen de praktijk. Aan de hand van een interview met Ouafa Bouquadida wordt de ervaring die het team reeds heeft met partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen uitgebreid geschetst. Hoofdstuk één sluiten we af met het verwoorden van een veranderingsdoel. Dit beschrijft het objectief dat we willen bereiken op het einde van deze bachelorproef. Op basis van de informatie die we in hoofdstuk één vergaard hebben, wordt er in hoofdstuk twee een uitgebreide theoretische studie verricht over het onderwerp. Vanuit drie verschillende invalshoeken bekijken we de redenen die voor partnerrelatieproblemen kunnen zorgen bij vluchtelingen. De veranderende socio-culturele context waarin de relatie vorm krijgt komt aan bod, alsook de gendergebonden machtsverhoudingen tussen man en vrouw wanneer men vanuit een patriarchale samenleving migreert naar een land waar gendergelijkheid de norm is en als laatste komt de invloed van trauma op de partnerrelatie aan bod. Op basis van de uitgebreide kennis die wordt opgedaan in hoofdstuk twee worden in hoofdstuk drie veranderingsgerichte strategieën uitgewerkt. Deze veranderingsvoorstellen streven naar verbetering en zorgen niet enkel voor een antwoord op de centrale vraag maar ook voor het bereiken van het veranderingsdoel uit hoofdstuk één.

Hoofdstuk 1 Probleemstelling

1.1 Inleiding hoofdstuk 1

Om het thema van deze bachelorproef duidelijk te omkaderen, begint hoofdstuk één met het uitwerken van de probleemstelling. Binnen die probleemstelling worden drie onderdelen uitgewerkt. Als eerste vind je een probleemoriëntatie terug. Hier wordt de actuele waarde van het thema en de link met het werkveld toegelicht. Daaruit vloeit de centrale vraag waarrond het vervolg van deze bachelorproef wordt uitgewerkt. Als laatste worden er drie deelvragen vermeldt die de centrale vraag verschillende deelaspecten geeft.

Na deze probleemstelling volgt de praktijkgerichte probleemverkenning. In dit deel wordt een praktijkgerichte beschrijving gegeven van het uitgewerkte probleem. Starten doen we met het in beeld brengen van de professionele context waarin de praktijkgerichte beschrijving van het vraagstuk verder wordt verfijnd. De manier waarop de informatie verzameld werd en de beschrijving van de informatiebronnen mag hierbij niet ontbreken. Daarna volgt de eigenlijke bespreking van de praktijksituatie. Dit is het objectieve en zakelijke verslag dat volgt uit het interview met de betrokkenen.

Als laatste zullen we in hoofdstuk één een veranderingsdoel formuleren. Als gevolg van de voorgaande probleemstelling en praktijkgerichte probleemverkenning zal het veranderingsdoel zicht geven op wat we precies willen dat er verandert. Wat de ideale situatie is die we willen bereiken aan het einde van deze bachelorproef. Hoofdstuk één vormt het raamwerk waaraan de rest van deze bachelorproef wordt opgehangen. Alles wat hierin uitgewerkt wordt, zal als basis dienen voor de theoretische studie die in hoofdstuk twee gebeurt.

1.2 Probleemstelling

1.2.1 Probleemoriëntatie

1.2.1.1 Actuele waarde

In het Midden-Oosten en Noord- en Midden Afrika deden conflicten en oorlog de laatste jaar vele mensen op de vlucht slaan. Heel West-Europa kende in 2015 een toestroom van aanvragers en ontvangers van internationale bescherming. De nog steeds aanhoudende conflicten zorgen ervoor dat ook vandaag nog velen beslissen om de bovengenoemde regio's te ontvluchten. Daarnaast zal onder andere klimaatverandering er mede voor zorgen dat vluchtelingen en asielzoekers een actueel thema zullen blijven. De vluchtelingenstromen in 2015 vertaalden zich voor België in een opvangcrisis. Om deze het hoofd te bieden werd er vooral ingezet op eerste opvang. Ondertussen zijn de 50.000 erkende vluchtelingen uit deze eerste jaren doorgeschoven naar de tweede fase, namelijk integratie. Zij ondernemen stappen om hier, in onze Belgische samenleving, een nieuw leven uit te bouwen vaak samen met hun gezin. Naast de blijvende nood aan eerste opvang voor de nieuwe aanvragers, zien we hier een verschuiving waarin de ondersteuning vanuit de maatschappij moet volgen (Groeninck et al., 2019).

In het najaar van 2015 kreeg de piek van asielaanvragen extra middelen los voor het CAW van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin. Hiermee werd in CAW de Kempen een divers team samengesteld om de verwachte toestroom, met grote impact op wonen, werken, onderwijs en psychosociale problemen, in goede banen te leiden. Samen met een vrijwilligersteam ondersteunt het vluchtelingenteam van CAW de Kempen de zoektocht naar huisvesting en het bekomen van goederen zoals kledij, speelgoed en huishoudartikelen; het invullen van huishoudadministratie; psychosociale begeleiding en juridische vragen. Sinds 2017 werd deze financiële steun sterk teruggeschroefd door de politieke overtuiging dat de crisis op zijn einde was. Het team zocht zelf ieder jaar naar nieuwe financiële middelen maar moest ongeacht deze inspanningen toch uitdunnen tot een minimumbezetting. Ondanks het politieke signaal dat de vluchtelingencrisis op zijn einde loopt, zien we in de vluchtelingenwerking van CAW De Kempen een heel ander verhaal. Nog steeds doen wekelijks een honderdtal mensen beroep op de ondersteuning die aangeboden wordt vanuit de vluchtelingenwerking. De vrijwilligers van 'ondersteuning bij papierwerk', 'huizen zoeken', 'juridisch advies', 'psychosociale bijstand', en de 'doorgeefwinkel' hebben iedere week hun handen vol met het aantal nieuwkomers die nood hebben aan deze ondersteuning om hun weg naar inclusie in onze samenleving te vergemakkelijken (Loos, persoonlijke communicatie, 29 augustus 2019).

1.2.1.2 *Link met gezinswetenschappen*

Het aantal vluchtende gezinnen met kinderen die ons land bereiken, nam de voorbije jaren toe (Groeninck et al., 2019, p. 22). Ook is het een veel gezien fenomeen dat, vanaf het gezin “veilig” in een vluchtelingenkamp zit buiten het oorlogsgebied, één volwassene alleen verder reist omdat de tocht vaak niet alleen gevaarlijk en zwaar, maar ook heel duur is. Wanneer de ontvanger van erkende bescherming gezinsleden heeft die nog niet tot in België geraakt zijn, kunnen deze via de procedure gezinshereniging uit het oorlogsgebied of uit een opvangkamp naar België worden overgebracht. Gezinshereniging is een deel van deze tweede fase na aankomst. In deze tweede fase start men als gezin aan het heropbouwen van het gezinsleven in het land van aankomst (Bouqadida, persoonlijke communicatie, 25 september 2019).

Gezinnen staan onder zware druk tijdens de vlucht, in kampen, in opvangcentra enzovoort. Ze zijn vaak langere tijd gescheiden van elkaar, tot soms wel jaren. In deze periode moeten de ouders het zonder elkaar stellen, zonder hulp, steun, troost of liefde. De kinderen moeten mee helpen in het tijdelijke éénoudergezin. De ene ouder neemt de taken van de andere ouder mee op zich. Hierdoor veranderen de gezinsrollen tijdens deze periode sterk. Dit heeft invloed op de dynamieken binnen het gezin. Ook wanneer het gezin uiteindelijk settelt in het land van aankomst kunnen de gezinsrollen nog een tijdje verstoord blijven. De kinderen binnen een gezin moeten bijvoorbeeld helpen met tolken aangezien zij in veel gevallen sneller weg zijn met de taal dan de ouders. De vader kan in sommige gevallen nog niet gaan werken waardoor zijn positie als kostwinnaar en hoofd van het gezin in gedrang komt. Wat vanuit een culturele achtergrond waarin de man een meer dominante rol opneemt binnen het gezin een grote impact kan hebben.

Ook binnen de partnerrelatie kan er veel veranderen ten gevolge van gebeurtenissen voor, tijdens en na de vlucht. Partnerrelaties kunnen heel sterk zijn en ondersteuning bieden voor mensen die het moeilijk hebben. Maar tegelijkertijd kunnen deze moeilijkheden er ook voor zorgen dat er barsten komen in de band tussen partners. Daarnaast kunnen grote veranderingen in het leven de partnerrelatie schaden. Op de vlucht moeten, voor een (lange) tijd in precaire omstandigheden leven en een nieuw leven opstarten in een land met een totaal andere culturele achtergrond kan zwaar doorwegen op een partnerrelatie. Partnerrelaties van erkende vluchtelingen hebben reeds onder grote druk gestaan voor en tijdens de vlucht en vlak na aankomst. Ook daarna, tijdens het integratieproces, kunnen onenigheden de kop op steken. Ieder gezinslid heeft een rugzak vol emotionele en traumatische ervaringen die nog verwerkt moeten worden. Iedere dag staan ze opnieuw voor grote uitdagingen op vlak van taal, huisvesting, inburgering, werk en nog zoveel andere dagdagelijkse activiteiten die voor hen nog niet zo vanzelfsprekend zijn. Dit alles vraagt veel tijd en energie. Energie die anders in kwaliteitsvol samenzijn in het gezin kan gestoken worden.

Ze moeten heel hun leven terug van nul beginnen opbouwen: een thuis, vrienden, werk, enzovoort. Dit vraagt grote inspanningen maar ook aanpassingen van het individu, alsook van het gezin. Het integratieproces kan door ieder gezinslid, en tussen partners, heel anders beleefd worden. Wat als de partners een heel ander beeld hebben over hun nieuwe leven hier in België? Houden ze vast aan de waarden van hun land van herkomst of willen ze net proeven van de manier van leven zoals het wordt geleefd in het land van aankomst? Hoe willen ze de kinderen vanaf nu verder opvoeden? Wat met de ongelijke verhouding tussen man en vrouw? Vaak zijn al deze dingen vooraf weinig tot niet besproken geweest. Voor en tijdens de vlucht was hier weinig tot geen ruimte voor. Hierdoor kunnen meningsverschillen over de fundamentele waarden van de verschillende leden in het gezin zich iedere dag meer laten voelen wanneer het gezin doorstroomt naar de tweede fase, de integratie. Al deze dingen vragen een immens grote draagkracht van de personen op zich, als partners en van het gezin als geheel. Dit is geen voor de hand liggende opdracht en veel gezinnen geraken niet ongeschonden aan de finish. Daarom is er nood aan ondersteuning.

Naar gelang de stevigheid van de fundamenten van de partnerrelatie kan deze meer of minder gewicht aan problemen en veranderingen dragen. Maar zelfs de beste relatie kan bezwijken onder te grote druk. Het eindigen van een relatie is vaak een pijnlijke en ingrijpende gebeurtenis. Dit proces wordt nog verzaamd door het feit dat, in het geval van vluchtelingen, de getroffen partners in een ander land wonen dan de rest van hun familie waardoor de steun vanuit de familiale context minder vanzelfsprekend is. Er komt een hoop papierwerk bij kijken en bezoeken aan juridische instanties en dit alles in een taal die je nog niet goed beheerst. En wat met verblijfsvergunningen verkregen via gezinshereniging? Hoe gaan zij verder als éénoudergezin in een land waar zij over geen tot weinig sociaal netwerk beschikken? Vaak beschikken nieuwkomers nog niet over een stabiele sociaaleconomische positie om deze drastische verandering in hun leven op te vangen. Dit zorgt ervoor dat deze groep extra kwetsbaar wordt na een scheiding.

In onze westerse wereld zijn wij redelijk goed bekend met eventuele ondersteuning bij relatieproblemen, zoals bijvoorbeeld een relatietherapeut. Dit is echter iets dat voor velen afkomstig uit een andere socio-culturele achtergrond absoluut niet zo vanzelfsprekend is. In sommige culturen is het bijvoorbeeld echt 'not done' om over je relatieproblemen te spreken buitenshuis. Dit zorgt ervoor dat de inspanningen die de hulpverlening kan doen om de relatie te redden vaak te laat komen. Eveneens is ons beeld van het romantische huwelijk ook iets zeer typerend aan onze individualistische maatschappij, het is een persoonlijk motief om te trouwen. De meer collectivistische culturen kiezen hun huwelijkspartner meestal op een andere manier. Het gebeurt dat men hier vertrekt vanuit een gearrangeerd huwelijk, soms zelfs een gedwongen huwelijk. Ook de manier waarop de maatschappij rond het huwelijk ingericht is, bepaalt mee hoe de relatie loopt. Maar wat gebeurt er dan wanneer men in een andere maatschappij terecht komt? Is onze westerse hulpverlening rond relaties hierop voorzien? En wat met culturen waarbij de man een meer dominante rol inkleedt? Om een relatie met genderongelijkheid te ondersteunen is een groot begrip nodig dat voor westerse hulpverleners niet altijd even gemakkelijk valt. Vanuit onze culturele achtergrond wordt namelijk de nadruk gelegd op gelijke rechten voor mannen en vrouwen. Verder in mijn bachelorproef bekijk ik verschillende partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen en hoe deze gelinkt kunnen worden aan de veranderende context die vluchten met zich meebrengt.

1.2.2 Centrale vraag

De relatieproblemen waarmee nieuwkomers geconfronteerd worden, komen binnen in onze nog steeds heel westers gekleurde hulpverlening. De problemen waarmee deze groep te kampen krijgt zijn vaak typerend voor hun status als nieuwkomer, als erkende vluchteling. Deze specifieke problemen vragen om een aangepaste aanpak. Tijdens mijn stage, als medewerker van het vluchtelingen team van CAW de Kempen, kwam dit dan ook ter sprake. De leden van het team zien een toenemende prevalentie van relatieproblemen bij nieuwkomers. Deze problemen zijn onderbouwd vanuit verschillende oorzaken, gaande van traumatische ervaringen tijdens de vlucht, lang gescheiden leven van elkaar tot de verandering van culturele waarden ten gevolge van de integratie in het aankomstland. Bij de hulpverleners rijst de vraag hoe zij op deze relatieproblemen, die vaak heel uiteenlopend zijn van aard, kunnen inspelen. Hieruit groeide de centrale vraag van mijn bachelorproef: Hoe kunnen organisaties zoals CAW de Kempen (erkende) vluchtelingen/anderstalige nieuwkomers beter begeleiden bij partnerrelatieproblemen?

1.2.2.1 Deelvragen

Het uiteindelijk doel van deze bachelorproef is dat professionals handvaten aangereikt worden om vluchtelingenkoppels beter te kunnen begeleiden. Dit kan gaan van preventieve maatregelen tot begeleiding bij acute problemen. Om deze handvaten te kunnen aanreiken, is het belangrijk een duidelijk beeld te krijgen op de problemen die zich voordoen in de partnerrelaties bij vluchtelingen, meer bepaald de problemen eigen aan de vlucht. Verschillende deelvragen zijn: Wat is de impact van de veranderende sociale context en welke uitdagingen dit met zich mee brengt voor een koppel? Hoe speelt de machtsverhouding tussen partners een rol bij partnerrelatieproblemen en waarom is dit typerend bij een migratie naar een land met andere ideeën rond gendergelijkheid? En wat kan een traumatische gebeurtenis betekenen voor een partnerrelatie?

1.3 Praktijkgerichte probleemverkenning

Hoe kunnen organisaties zoals CAW de Kempen (erkende) vluchtelingen beter begeleiden bij partnerrelatieproblemen? Met deze vraag begint het zoek- en leerproces aan de hand waarvan ik mijn bachelorproef vorm zal geven. Door middel van een zo volledig mogelijk kennisbestand te verwerven die van toepassing is op dit onderwerp hoop ik een antwoord te kunnen formuleren op de centrale vraag. Als eerste schets ik de werking van het CAW, van CAW algemeen, over CAW De Kempen om te eindigen bij het Vluchtelingenteam. Op deze manier zal ik de werking van deze eerstelijnsorganisatie, actief rond welzijn, in kaart brengen. Daarna volgt een beschrijving van de probleemstelling die mij werd aangereikt vanuit het vluchtelingenteam. Vanuit een empowerende insteek zal een veranderingsdoel worden uitgewerkt.

1.3.1 Beschrijving professionele context

Om een beter zicht te krijgen op de werking van het Centrum Algemeen Welzijnswerk begon ik met deze in kaart te brengen. Ik begon breed op het niveau van CAW als organisatie in Vlaanderen en Brussel. Ik zoemde in naar CAW De Kempen om verder te verkleinen naar het vluchtelingenteam en vervolgens te eindigen bij een interview met Ouafa. Zij is één van de krachten uit het vluchtelingenteam van CAW de Kempen die instaat voor de begeleiding van vluchtelingen in de regio. Aan de hand van het interview had ik de kans om zicht te krijgen op de partnerrelatie problemen bij vluchtelingen waarmee de teamleden vaak te maken krijgen.

1.3.1.1 De CAW groep

In Vlaanderen en Brussel zijn er 11 CAW's terug te vinden, ontstaan vanuit een fusie van kleinschalige vzw's die zich reeds actief bezig hielden met algemeen welzijnswerk. Verspreid over de Vlaamse gemeenschap hebben zij elk hun eigen werkingsgebied. Deze 11 autonome organisaties kiezen ervoor om intensief samen te werken en vormen zo samen een netwerkorganisatie (Over het CAW: organisatie, z.d., z.p.).

Op hun website CAW.be verwoordt de organisatie hun missie als volgt: "Binnen een snel veranderende samenleving met diverse welzijnsnoden wil de CAW Groep een sterk, autonoom en daadkrachtig samenwerkingsverband zijn van de 11 CAW's in Vlaanderen en Brussel. De CAW Groep wil een belangrijke, dynamische en innoverende speler zijn in het welzijnslandschap die de 11 CAW's vertegenwoordigt en ondersteunt. Samen willen we met de 11 CAW's vanuit alle bestaande expertise een stem laten horen die opkomt voor kwetsbare doelgroepen en antwoorden bieden op welzijnsvragen vanuit krachtig sociaal werk."

De CAW's zijn ambulante eerstelijnsorganisaties die voornamelijk worden gesubsidieerd door de Vlaamse Overheid. Daarnaast werken de meeste CAW's ook aan specifieke opdrachten van het lokale bestuur en krijgen zij van hen hier ook subsidies voor (Over het CAW: organisatie, z.d., z.p.).

1.3.1.2 CAW De Kempen:

Het Centrum Algemeen Welzijnswerk De Kempen is werkzaam in het arrondissement Turnhout. Door een actieve rol op te nemen willen zij bijdragen aan de ontwikkeling van het welzijnswerk in het arrondissement. In plaats van concurreren willen zij juist inzetten op samenwerken met andere regionale voorzieningen en trachten via overleg tot een coherent welzijnsbeleid te komen in de regio. Door mensen te ondersteunen wil CAW De Kempen hen tot hun recht(en) laten komen in hun dagelijkse leefomgeving en de ruimere samenleving. Op deze manier kan het welzijn van de mensen bevorderd worden. CAW De Kempen doet dit met extra aandacht voor de meer kwetsbare groepen van onze samenleving. Deze groepen slagen er vaak niet of onvoldoende in om tot een passende oplossing te komen voor hun welzijnsnoden (Facebook: CAW De Kempen, z.d., z.p.).

Als toegewijde organisatie wil CAW De Kempen mensen een handje helpen om hun welzijn te vergroten. Rond hun kerntaken zoals onthaal, vraagverduidelijking, psychosociale begeleiding, preventie en signalering naar het beleid toe, bouwen zij een vraaggestuurd aanbod uit. Op deze manier spelen zij beweeglijk in op de welzijnsnoden waarmee cliënten zich aanmelden. Vertrekkende vanuit een dynamisch mensbeeld werken zij empowerend, krachtgericht en met inbegrip van de context en omgeving van mensen om zo, samen met hen, moeilijkheden in hun leven op te lossen. Belangrijk hierbij is het zelfbeschikkingsrecht, de zelfredzaamheid en de emancipatie van één ieder die beroep doet op de hulpverlening van CAW De Kempen. Zij streven ernaar dat openheid, discretie, veiligheid, vrijwilligheid en betrouwbaarheid gewaarborgd is voor hun cliënten. Het vinden van de minst ingrijpende interventie voor de leefwereld van de cliënten is daarom van groot belang (Facebook: CAW De Kempen, z.d., z.p.).

1.3.1.3 Vluchtelingenteam CAW De Kempen

Het vluchtelingenteam is een onderdeel van het team wonen, migratie en ontmoeting van CAW De Kempen. Binnen het vluchtelingenteam wordt er specifiek gewerkt met anderstalige nieuwkomers, die door de taaldrempel vaak moeilijk verder kunnen geholpen worden bij de reguliere diensten. Het team is zeer divers samengesteld en bestaat vooral uit werknemers met een migratieachtergrond. Op deze manier wordt de drempel voor cliënten sterk verlaagd.

De meeste cliënten komen terecht bij het vluchtelingenteam via de woonclub. Iedere dinsdag- en donderdagvoormiddag helpen vrijwilligers, vaak zelf erkende vluchtelingen, mee met het zoeken naar huizen voor vluchtelingen die doorstromen vanuit de opvangcentra en de lokale opvanginitiatieven (LOI). De zoektocht naar een woning is vaak geen gemakkelijke opdracht voor deze doelgroep. Tijdens de woonclub worden zij hierin ondersteund. Zo kunnen ze bijvoorbeeld gebruik maken van een computer om online te zoeken en helpen de vrijwilligers bij het telefonische contact met huisbazen of immobiliënkantoren.

Tijdens deze momenten leggen de vaste medewerkers van het vluchtelingenteam contact met de nieuwe cliënten. Zij zorgen mee voor een warm onthaal en maken van de gelegenheid gebruik om de werking van het vluchtelingenteam even voor te stellen. De cliënten kunnen bij hen terecht voor allerlei zaken. Zo is er ook een team vrijwilligers dat één namiddag in de week “hulp met papieren aanbiedt”. Deze vrijwilligers helpen met invullen van documenten, huishoudadministratie, enzovoort. Iedere woensdagnamiddag wordt door nog een ander vrijwilligersteam een doorgeefwinkel uitgebaat. Hier kunnen de cliënten terecht voor spullen zoals huishoudartikelen, kledij en speelgoed en dit volledig gratis. Ook beschikt het team over een psychiater die op vrijwillige basis één dag per week hulp biedt bij psychische problemen. Cliënten kunnen bovendien terecht bij de medewerkers van het vluchtelingenteam met al hun vragen en noden. Gaande van een keer hun hart kunnen luchten aan een luisterend oor in hun moedertaal over warm doorverwijzen naar de juiste instanties tot hulp bij juridische zaken, voornamelijk rond gezinshereniging. Voor sommigen is een luisterend oor vaak genoeg. Zij hebben hier geen familie en meestal (nog) geen (groot) netwerk. Luisteren, begrip tonen en bereid zijn om te helpen, daar begint het allemaal mee.

Soms is dit voldoende, soms begint hier de zoektocht naar hoe deze cliënt best geholpen kan worden. Niet iedere cliënt staat meteen open om met andere professionals te gaan spreken. Etnisch-culturele verschillen kunnen hiervoor de oorzaak zijn. Een warme doorverwijzing kan helpen. Bij een gecompliceerde hulpvraag is er de mogelijkheid dat, mits toestemming van cliënt, deze besproken wordt in het team.

1.3.2 Beschrijving informatiebronnen

Uit respect voor de privacy van de cliënten zullen er geen namen gebruikt worden. Uit de casussen die ter sprake kwamen tijdens het interview gebruik ik enkel gegevens die voldoende geanonimiseerd zijn. Er zullen geen te gedetailleerde situaties worden weergegeven om herkenning te voorkomen. De namen van de hulpverleners van het vluchtlingenteam van CAW De Kempen werden wel behouden.

Om een breed beeld te krijgen op de relatieproblemen die zich voordoen, koos ik ervoor om niet met één gezin te werken, één casus. De keuze om vanuit mesoperspectief te werken rond dit thema werd weloverwogen genomen. Om een zicht te krijgen op de problemen die zich voordoen tussen partners richtte ik mij tot één van de personen die op de voorste rij staat wanneer partners in moeilijkheden zich aanmelden; nl Ouafa Bouqadida. Ouafa is een werkneemster van het vluchtlingenteam die instaat voor psychosociale begeleiding van cliënten. In het volgende deel, de bespreking van de praktijksituatie, heb ik de situaties die Ouafa geschetst heeft tijdens ons interview zo accuraat mogelijk weergegeven, mits anonimisering van de cliënten waar nodig. Op basis van deze uiteenzetting van de relatieproblematieken waarmee professionals in de praktijk geconfronteerd worden, zal ik deel twee van mijn bachelorproef opbouwen.

1.3.3 Bespreking van de praktijksituatie

De laatste tijd komen de hulpverleners van het vluchtlingenteam steeds vaker cliënten tegen die naar hen komen in het kader van problemen in de partnerrelatie. Dit gebeurt opvallend meer dan bij hun opstart vijf jaar geleden. Daarnaast merken zij vaker partnerrelatieproblemen bij (erkende) vluchtelingen dan bij migranten die reeds langere tijd in België zijn. Toch is de groep die zich aanmeldt in verband met deze problematiek ook zeer divers net zoals de aard van hun relatieprobleem. Tijdens een interview met Ouafa Bouqadida, hulpverlener in het vluchtlingenteam, kreeg ik een zicht op de uiteenlopende relatieproblemen van de doelgroep en zochten we samen naar gemeenschappelijke kenmerken.

Wat volgt is een uiteenzetting van het interview (Bouqadida, persoonlijke communicatie, 25 september 2019).

1.3.3.1 *Op de vlucht*

Dat deze groep vaak te maken krijgt met partnerrelatieproblemen is niet zo vreemd. Vluchten doe je niet zonder reden. Veel voorkomende redenen zijn bijvoorbeeld oorlog, terreur, natuurrampen en onderdrukking van bepaalde bevolkingsgroepen. Dit allemaal gaat steeds gepaard met veel angst, stress, spanning en druk op mensen. Wanneer zij besluiten te vluchten, is dit opnieuw een lange periode van onzekerheid, tegenslagen, angst en onveiligheid, waarbij mensen fysiek en psychisch veel te verduren krijgen. Traumatische ervaringen loeren voor iedereen op de vlucht om de hoek. Soms vluchten partners samen met het hele gezin. Maar het komt ook voor dat één van de volwassenen alleen de tocht onderneemt. Ook gebeurt het dat het gezin of de partners tijdens de vlucht opgesplitst geraken, gewild of ongewild. Dit kan zijn omdat de volledige tocht te zwaar is voor het gehele gezin of omdat de tarieven van de mensensmokkelaars te hoog zijn om voor meerdere personen te betalen.

Eens aangekomen in België worden ze geplaatst in een opvangcentrum. Het meest gevaarlijke deel is dan achter de rug, toch blijft ook dit een zeer moeilijke periode. Terwijl zij in alle onzekerheid, soms jarenlang, wachten tot hun aanvraag voor internationale bescherming al dan niet wordt goedgekeurd, krijgen zij een tent of kamer toegewezen in het centrum. Deze ruimtes worden vaak gedeeld door meerdere personen, die elkaar niet kennen en een verschillende culturele achtergrond hebben of een andere taal spreken. Van privacy is er hier dan ook weinig sprake. Voor gezinnen en voor partners is dit eveneens een hele beproeving. De constante onzekerheid en aangevoelde nutteloosheid waarmee zij geconfronteerd worden in het opvangcentrum, wegen zwaar door op hun psychische gezondheid. Dit kan een nieuwe traumatische ervaring tot gevolg hebben.

Wanneer mensen niet samen met hun partner en/of gezin zijn aangekomen in België kunnen zij, vanaf het moment dat hun aanvraag werd goedgekeurd, via de procedure van gezinshereniging hun geliefde(n) laten overkomen naar België. Naar gelang de moeilijkheid van het dossier, komt het voor dat partners tot drie jaar lang van elkaar gescheiden moeten leven voor zij hun gezamenlijke leven kunnen verder zetten. Eenmaal herenigd komen zij toe in de woonplaats die de ene partner als woning heeft kunnen verwerven. Meestal een kleine studio of een appartementje met één slaapkamer. Voor een (groter) gezin is ook hier weer de privacy voor de partners ver zoek. De mogelijkheid om elkaar terug te vinden als partners is zo goed als onbestaande. Een volgende stap is een nieuwe zoektocht naar een grotere, betaalbare maar kwaliteitsvolle gezinswoning. Opnieuw geen gemakkelijke opdracht.

Daarnaast wordt er enorm veel verwacht van nieuwkomers in ons land. Ze moeten de taal leren, zich integreren, werk zoeken, de kinderen opvolgen op school en ga zo maar verder. Ze voelen de druk van deze verwachtingen elke dag op hun schouders. Schouders die reeds een zware rugzak te dragen hebben van een verleden met psychisch en fysiek lijden. Het vraagt dan ook wat tijd voordat hun leven terug iets van een dagdagelijkse ervaring krijgt voordat zij hun draai vinden in dit nieuwe land met voor hen vreemde culturele gebruiken en terug een indruk van vaste grond onder hun voeten krijgen.

1.3.3.2 *Relatieproblemen op de radar*

En dan, vertelt Ouafa, merken wij dat de problemen rond opvoeding en partnerrelatie naar boven komen. De jaren ervoor zijn zij vaak druk bezig geweest met overleven, met vervullen van basisnoden, met iedere dag vechten en ploeteren om vooruit te geraken. Wanneer die basisnoden na lange tijd eindelijk opnieuw vervuld zijn en de stabiliteit in hun leven terugkeert, komt er terug tijd vrij voor het gezin en de partnerrelatie en vooral ook om te rouwen. Alles wat zij hebben meegemaakt en doorstaan heeft zijn sporen nagelaten. Vervreemding van elkaar maar ook andere problemen hebben zich in de afgelopen zware periode ongemerkt opgebouwd tussen partners en worden nu plots zeer voelbaar. Daarnaast brengt de nieuwe, zware taak van integratie weer nieuwe problemen met zich mee waar de partners vaak niet op voorbereid zijn. De hulpverleners van het vluchtelingenteam merken dat hier een verschuiving van een 'eerste opvang en op weg helpen' naar een meer gezinsgerichte ondersteuning goed van pas zou komen.

De groep die zich meldt bij het vluchtelingenteam is zeer divers. Sommigen komen van grotere steden en zijn vaak al minder traditioneel dan mensen die uit meer rurale regio's komen. Dit verschil toont zich reeds vanaf het moment dat zij naar het team toestappen in verband met hun partnerrelatieprobleem. Sommigen, in de meeste gevallen vrouwen, zetten zelf de stap om te komen praten over hun relatieproblemen. Vaak hoorden zij van een vriendin dat zij bij het team hun hart kunnen luchten. De hulpverleners hangen vast aan hun beroepsgeheim en dat geeft een gevoel van veiligheid. In de Arabische cultuur is het niet vanzelfsprekend om met een buitenstaander over problemen te praten die zich binnen de muren van hun huis afspelen. De buitenwereld heeft volgens hun culturele opvatting niets te maken met deze persoonlijke problemen. Er heerst een schaamte om deze te delen met iemand van buiten het gezin. Hierdoor verzwijgen sommigen lange tijd dat er iets scheelt. De hulpverleners voelen dan vaak wel aan dat er meer aan de hand is en proberen door een vertrouwensband op te bouwen toch meer te weten te komen in de hoop te kunnen helpen. Toch zijn er cliënten die blijven ontkennen. Dan komt het wel voor dat ze plots beginnen praten wanneer de echtscheidingsprocedure in gang is gezet. In deze fase is het nieuws reeds bekend en hoeven ze de problemen niet meer te verzwijgen.

Vrouwen komen vaker tot bij het team in verband met partnerrelatieproblemen dan mannen. Wanneer zij de mannen toch aan tafel krijgen, delen zij niet veel informatie. Volgens Ouafa kan dit te maken hebben met het feit dat zij een vrouw is. Zij denkt dat, wanneer er een man op haar stoel zou zitten, de mannen meer zouden durven zeggen. Vaak hoort het team dus maar één kant van het verhaal. Hierbij moeten we ons bewust zijn dat we in veel gevallen maar beschikken over één versie, maar één perspectief. De ware situatie achterhalen wordt dan zeer moeilijk.

In de vele cases die het team begeleidt of reeds begeleid heeft, konden twee rode draden getrokken worden wanneer het gaat over de meest voorkomende grond bij partnerrelatieproblemen. Bij de eerste rode draad kennen de problemen hun oorsprong bij de vlucht: De gebeurtenissen tijdens de vlucht en het vaak lang gescheiden leven van partners. Een tweede rode draad is terug te vinden bij de integratie en dan vooral het verschil in integratie tussen partners; zowel over hun partnerrelatie, hun plaats in het gezin en de maatschappij als over de opvoeding van de kinderen.

Eerste rode draad

Traumatische ervaringen van voor of tijdens de vlucht laten hun sporen na in mensen hun geestelijke gezondheid. Het rouwproces waarmee vluchtelingen te maken krijgen na hun aankomst of na hun erkenning kan een groot deel van hun leven voor een tijd beïnvloeden. Zij dragen een psychische last mee waar ook hun partnerrelatie niet altijd aan ontsnapt. Het rouwproces kan evenzeer door beide partners anders beleefd worden. Daarnaast kunnen bepaalde ervaringen elk op hun eigen manier hun sporen nalaten in het verdere leven van de vluchteling en zijn of haar partnerrelatie. Dit kan op uiteenlopende manieren. Zo zijn er twee koppels geweest waarbij de vrouw werd verkracht tijdens de vlucht. Bij het ene koppel kon de man niet verwerken dat zijn vrouw iets met een andere man heeft gehad, ook al was dit volledig buiten haar wil. Bij het andere koppel kon de vrouw geen enkele man meer dichtbij haar lichaam toelaten. Beide koppels zijn uiteindelijk gescheiden.

De lange tijd dat koppels soms gescheiden leven door de vlucht kan eveneens problemen met zich meebrengen. Zo komt het vaak voor dat een koppel van elkaar vervreemd is nadat zij, soms meerdere jaren, door een grote afstand van elkaar gescheiden waren. Dit kan verschillende andere proberen met zich meebrengen. Zo gebeurt het dat, wanneer de vrouwen uiteindelijk toekomen na gezinshereniging, dat zij hun man niet meer “terugvinden”. Dat hij een andere persoon is geworden. Iemand die er nooit meer is voor hen, ook niet voor de kinderen. Daarnaast zijn er verhalen van mannen die plots een agressieve partner zijn geworden, helemaal anders dan hoe hij zich gedroeg als partner in het thuisland. Evenzeer zijn er vrouwen die vermoeden dat hun man, tijdens de tijd waarin zij van elkaar gescheiden leefden door vlucht, een relatie had met een andere vrouw. Vaak blijkt dit vermoeden achteraf ook te kloppen. Dit rechtvaardigen de mannen dan door beroep te doen op hun religie. Als moslimman denken zij meerdere vrouwen te kunnen hebben, zo staat het in de Koran geschreven. Maar de meerderheid van de vrouwen vandaag aanvaarden dit niet meer.

Tweede rode draad

Als tweede grote cluster zien we de problemen die ontstaan na erkenning, namelijk een verschil tussen partners bij de integratie. Dit wordt gekenmerkt door één partner die meer wil vasthouden aan de waarden van thuis, aan de cultuur van het land van herkomst. Terwijl de andere partner zich de waarden en cultuur van het land van aankomst meer en meer eigen maakt. De “vrijheid” die ze in het land van aankomst leren kennen kan soms heel excessief worden opgevat. Het team ziet dat dit fenomeen, los van leeftijd of geslacht, voor veel onenigheden zorgt tussen partners en hun partnerrelatie onder druk zet. In veel gevallen was de man in het thuisland de meer dominante partner in de relatie, iets wat eigen is aan veel culturen. De vrouwen voelen dat zij hier in Europa een meer gelijkwaardige rol toegekend krijgen en eigenen zich deze gretig toe. Zo gebeurt het dat de vrouw minder gelovig is dan de man. De vrouw wil niet praktiserend zijn maar wordt verplicht door haar man. In het land van herkomst luisterde deze vrouw inschikkelijk naar haar man. Maar in dit voor vrouwen “vrije” land volgt zij niet meer blindelings de wil van haar man die haar deze probeert op te leggen.

Het team ziet vrouwen die in hun thuisland niets mochten, die als slaven waren voor hun man, die mishandeld werden en zelfs als eigendom behandeld werden. Deze vrouwen willen veelal vooral wraak nemen. Vrouwen die onderdrukt werden en aan wie allerlei werd opgelegd in hun thuisland, zij nemen de vrijheid die een vrouw kent in Europa zeer teugelloos op. Zij kleden en gedragen zich anders, willen gaan werken, zelfstandig zijn. Emanciperen. Maar ook de groep die al veel mocht in het thuisland, die al vrijheid kenden, al mochten werken, hun kledij mochten kiezen enzovoort. Ook zij willen bij het aanzien van de vrijheid in het land van aankomst nog meer van deze vrijheid en gelijkwaardigheid genieten. Het gebeurt dat zij hiermee tot in het extremen gaan. Dat zij geen verantwoordelijkheden meer opnemen om voor hun gezin te zorgen maar van alle mogelijkheden gebruik willen maken die dit nieuwe land hen biedt. En dit ook op het vlak van relaties. Sommigen zijn hun man beu en willen een avontuurtje in hun leven. Anderen zoeken een uitdaging omdat hun man braaf en rustig is. Nog anderen weten zelf niet echt waarom ze het doen, voornamelijk omdat de liefde tussen hen weg is denken zij. Vrouwen nemen in het algemeen sneller de beslissing om te scheiden dan mannen.

Ook de mannen voelen vaak spanning in hun relatie. De partners moeten in het land van aankomst vaak anders gaan leven, met minder middelen. Dit kan de man veel stress en spanning bezorgen. Voor de man ligt het vaak gevoelig dat de vrouw mee uit werken gaat. Volgens hun tradities en waarden hoort de man te gaan werken en voor het gezin te zorgen. Om financieel rond te komen in België is het bijna essentieel om twee inkomens te hebben. Vaak worden de vrouwen ook verplicht door VDAB om toch tot het werkveld toe te treden. Dit valt de mannen dikwijls zwaar.

Van mannen hoor je maar weinig wat de reden is om een andere relatie te verkiezen boven hun vaste partner. Een reden die wel eens opduikt is dat hij zijn vrouw gewoon niet meer graag ziet of dat zij verplicht waren om te trouwen. Nu dat ze ver weg zijn van hun land van herkomst en de controle van de familie die daarbij hoort, kunnen zij meer het leven leiden dat zij zelf willen. Sommige mannen worden ook aangenaam verrast door de vrije cultuur en de vrije vrouwen hier in België. Nog andere ontdekken plots dat zij op Europese types vallen. Mannen nemen wel minder vaak de beslissing om te scheiden. Velen onder hen geloven dat zij, volgens hun geloof, naast hun huwelijk nog andere relatie mogen aangaan dus zien niet in waarom zij zouden moeten scheiden.

In veel Arabische culturen speelt de familie nog steeds een grote rol bij partnerkeuze. Hierbij is er wel een duidelijk verschil tussen bewoners van het platteland en meer stedelijke bevolking. Gaande van reeds "gekozen" van bij de geboorte tot opgezette ontmoetingen. In de meer moderne families wordt er wel degelijk rekening gehouden met de mening van de betrokken potentiële partners. Hier ligt dan het verschil tussen een gearrangeerd huwelijk en een gedwongen huwelijk. Gedwongen huwelijken duren vaak niet lang meer in deze tijd. Wanneer men onder druk werd gezet om met een bepaalde partner te trouwen gaat het huwelijk vaak niet goed. Toch blijft de mening van de familie van groot belang. Er is in elke familie meestal één iemand waarbij iedereen met zijn problemen terecht kan. Deze persoon speelt dan voor "rechter". Het gebeurt vaak dat de (schoon)familie zich in de relatieproblemen mengt. Soms gaat het zo ver dat de ene partner tegen de andere wordt opgestoot.

Een laatste veel voorkomende oorzaak zijn onenigheden binnen het koppel over de opvoeding van de kinderen. Ze wonen in een nieuw land en de kinderen zien op school hoe het hier gaat bij hun Vlaamse leeftijdsgenootjes. Zij willen graag hetzelfde. Maar weer zien we hier hetzelfde verschil qua integratie en qua achtergrond. In sommige Arabische gebieden geldt nog het strikte: meisjes mogen niets, jongens mogen alles. Maar ook de reeds meer progressieve gebieden zijn spaarzamer op hun meisjes dan tegenover de jongens. Er wordt daarom ook vooral ruzie gemaakt wanneer het over meisjes gaat: Zij mogen niet alleen buiten, niet met vrienden enkel met familie,... Als één ouder hen meer los wil laten en de andere ouder niet, dan ontstaat er een geschil tussen de partners. Wanneer er iets mis loopt in de opvoeding krijgt de vrouw vaak de schuld. Zij wordt gezien als de verantwoordelijke voor de opvoeding en moet zichzelf dus vaak verdedigen.

1.3.3.3 Belangrijke gevolgen

Er zijn koppels die ondanks alles toch samen blijven, bijvoorbeeld voor de kinderen. Dan mag niemand weten wat er aan de hand is. Dat blijft tussen hen. Maar de kinderen zijn dan vaak angstig en vertonen symptomen op school. Via de leerkrachten wordt dan wel eens het team ingelicht dat er problemen zijn thuis: geweld, verkrachting, etc. Maar je kan de ouders niet verplichten om erover te praten of hun problemen aan te pakken. Anderen blijven samen omdat ze hier zijn via gezinshereniging. Om in orde te blijven met hun papieren moeten zij lang genoeg samen blijven. Wanneer zij vroeger uit elkaar gaan, bestaat de kans dat zij problemen krijgen in verband met hun verblijf. Het komt soms voor dat partners ermee dreigen dat zij ervoor zullen zorgen dat de andere wordt teruggestuurd. Het is voor deze groep dan ook belangrijk om informatie te kunnen krijgen over het effect dat een scheiding zal hebben op hun verblijf nog voordat er een procedure in gang wordt gezet. Indien de kans reëel is dat zij zelf geen asiel kunnen aanvragen houden zij vol, eventueel zelfs ondanks intra-familiaal geweld en affaires. Nog anderen blijven bij hun partner om het dak boven hun hoofd niet te verliezen, om hun woning niet te verliezen.

1.3.3.4 Hoe handelt het team nu? Op welke moeilijkheden botsen zij?

Op dit moment beschikt het vluchtelingenteam nog niet over een vast tool of dergelijke voor relatieproblemen. Het team luistert vooral, laat mensen ventileren en eens een keertje hun verhaal doen. Sommigen hebben hieraan reeds genoeg. Hun familie en vrienden zijn ver weg en ze willen hen niet onnodig ongerust maken. Het team ondersteunt ook en denkt mee na over een oplossing. Ze proberen beiden partners te zien, samen of apart en proberen zo de brokken te lijmen, te bemiddelen tussen beiden. De meeste cliënten willen wel naar andere diensten gaan die rond partnerrelaties werken maar de taal blijft vaak een grote drempel. Daarom probeert het team diensten te betrekken zoals scheidingsbemiddelaars of intra-familiaal geweld. Om met andere diensten te werken is het wel aangeraden dat beide partners aanwezig zijn. Het team helpt dan met vertalen van taal en cultuur. Ook voor de cliënt is de aanwezigheid van deze brugfiguur goed om zich meer comfortabel te voelen.

Het gebeurt wel dat partners met relatieproblemen worden doorverwezen, dit is meestal een warm doorverwijzen. Het komt voor dat cliënten in eerste instantie niet met een andere professional willen gaan praten en moet het team hen echt overtuigen. Maar als ze wel de stap zetten komt het team vaak veel nieuwe dingen te weten. Andere persoonlijke problemen hebben uiteraard ook vaak invloed op de relatie. Bij relatieproblemen worden cliënten wel maar weinig doorgestuurd naar een relatietherapeut. Deze therapeuten zijn privé en dat kunnen de mensen vaak niet betalen. In de cases waarbij de bemiddelende functie van het team tekort schiet zou een relatietherapeut een verschil kunnen maken. Maar deze worden niet terugbetaald en kunnen ook via CAW niet worden vergoed. “Zelf zijn wij geen relatietherapeuten, wij zijn gewoon hulpverleners en zijn hiertoe niet opgeleid” zegt Ouafa.

Meestal zijn de cliënten ervan op de hoogte dat het team niet méér kan doen en willen zij gewoon hun hart luchten. Zij weten immers dat de hulpverleners beroepsgeheim hebben. Sommigen blijven wel in begeleiding bij het team. Een gesprek met de vrijwillige psychiater van het team behoort wel tot één van de mogelijkheden. Zelfs al zou er een relatietherapeut zich ter beschikking stellen van het team op vrijwillige basis, dan zouden het taal en cultuurverschil steeds een probleem kunnen vormen. Met een tolk werken bij persoonlijke problemen is vaak moeilijk. Cliënten voelen argwaan wanneer nog een extra persoon hun problemen te horen krijgt en zijn bang dat deze doorverteld kunnen worden.

Er is binnen het team al wel eens gepraat over een vorm van preventie, zoals bijvoorbeeld psycho-educatie. Om op deze manier mensen voor te bereiden op eventuele toekomstige problemen en hun de tools in handen te geven om hiermee om te gaan. Ouafa denkt wel dat dit zou helpen, zeker op het vlak van opvoeding. Al wijst ze wel op het feit dat in niet-Europese culturen preventie volgens haar moeilijker ligt. De cliënten denken dat hen het niet zal gebeuren: “Ik ken mijn kinderen en mijn gezin en dat zal niet nodig zijn voor mij.”; “We gaan niet in de toekomst kijken.”; “zoals het nu is, is het wel oké.”. Maar toch staat zij zelf achter het idee om cliënten bewust te maken van dingen voor ze gebeuren. Zodat ze al weten op welke manier ze problemen moeten aanpakken, zodat ze vanaf de eerste tekenen al kunnen ingrijpen. Zo zullen problemen tijdig kunnen worden aangepakt voordat deze onhandelbaar worden. Zo kunnen onderwerpen bespreekbaar gemaakt worden voordat iedereen een andere weg inslaat en de bom barst. Preventie zou problemen kunnen vermijden en het oplossen ervan gemakkelijker maken.

1.3.4 Veranderingskrachten

Uit de bespreking van de praktijksituatie komen ook enkele krachten boven, zowel bij de professionals als bij de cliënten, die verandering kunnen ondersteunen. Door niet enkel op de problemen te focussen maar ook de krachten te zien, kan er op een empowerende en emancipatorische manier gewerkt worden naar de gewenste veranderingen. Bij de professionals zien we het verlangen om cliënten met relatieproblemen beter te begeleiden als een beduidende kracht om verandering in de situatie te brengen. Vanuit de zin om beter te kunnen helpen kan het draagvlak ontstaan dat verbetering ondersteunt, zowel voor het moment dat de problemen gemeld worden als voor het gebruik van preventieve tools. Tevens bij de cliënten zijn er krachten aanwezig waarop kan ingespeeld worden om vooruitgang te boeken. Onder andere merken Ouafa en het team op dat velen zelf de stap zetten om hun hart te komen luchten of om hulp te vragen. Dit kan wijzen op de wil om te proberen hun partnerrelatie in stand te houden. Velen verlangen om de kwaliteit van hun partnerrelatie te verbeteren maar missen vooralsnog het inzicht in de oorzaak en de kennis voor de aanpak van de problemen die zich voordoen. Het aanreiken van deze inzichten en kennis zou ervoor kunnen zorgen dat cliënten de mogelijkheid krijgen om hun partnerrelatie terug te versterken.

1.4 Veranderingsdoel

Waar willen we naartoe?

Wanneer er zich problemen voordoen in een partnerrelatie zijn er twee belangrijke bronnen die deze problemen kunnen veroorzaken. Er kan een probleem zijn binnen de relatie. Door een verstoorde dynamiek tussen de partners wordt communiceren met elkaar steeds moeilijker. Daarnaast kan een probleem dat de partnerrelatie binnenkomt ook een persoonlijk probleem zijn. Één van de twee partners ondervindt problemen met zichzelf of in zijn persoonlijke leven, en kan daardoor niet meer functioneren binnen de partnerrelatie (Dewispelaere, 2019).

Uit het verhaal dat Ouafa ons vertelde kunnen we hieraan linken. Vaak komen de relatieproblemen waarmee vluchtelingen te maken krijgen van buitenaf, zoals bijvoorbeeld traumatische ervaringen en de nieuwe culturele context waarmee men te maken krijgt. Toch vinden deze problemen hun weg naar de binnenkant van de partners en daarbij ook de binnenkant van de relatie. De integratie in de nieuwe samenleving laat zijn effecten gelden binnen de partnerrelatie. Verschillende ideeën over hoe zij deze nieuwe cultuur willen verweven met hun eigen cultuur kunnen tussen partners in te komen staan. Andere gevolgen van de aanpassing aan de nieuwe cultuur kunnen vraagstukken zijn over genderrollen, over identiteit binnen de relatie. De verschillende culturele visies op partnerrelaties tussen het land van herkomst en het land van aankomst kunnen de machtsdynamiek binnen het koppel sterk op de proef stellen. Ook trauma kan de dynamiek tussen de partners veranderen doordat één van de partners of beide partners worstelen met persoonlijke problemen ten gevolge van het trauma.

Belangrijk om te onthouden is dat niet enkel ten gevolge van vlucht of migratie een koppel problemen kan krijgen. Onenigheden tussen partners over bijvoorbeeld opvoeding en de verdeling van huishoudtaken, maar ook omwille van een dysfunctionele machtsverhouding tussen de partners kunnen bij eender welk koppel voorkomen. Ingrijpende gebeurtenissen en de overgangen tussen belangrijke levensfasen brengen bij de meeste koppels moeilijkheden met zich mee. Het is daarom zeker niet de bedoeling om partnerrelaties van vluchtelingen te problematiseren. Wel is het doel van deze bachelorproef te bekijken wat de beïnvloedende factoren zijn typerend aan de vlucht of de migratie. Hiermee kunnen handvaten aangereikt worden aan hulpverleners die in contact komen met koppels die moeilijkheden ondervinden binnen hun partnerrelatie na migratie. Al mogen deze hulpverleners nooit uit het oog verliezen dat de problemen binnen een koppel niet per definitie eigen zijn aan de migratie, maar ook een andere oorzaak kunnen hebben. Kijken naar de problemen in een relatie door verschillende brillen is daarom de boodschap. Thema's zoals levensfaseproblematieken, ontwikkelingsproblematieken uit het verleden, gehechtheidsproblemen of andere bouwstenen die ontbreken moeten allemaal in het achterhoofd gehouden worden wanneer men naar een koppel met problemen kijkt.

Als gezinswetenschapper is het belangrijk het belang dat de verschillende gezinsleden hebben bij het goed functioneren van de partnerrelatie te benadrukken. Door het bevorderen van de partnerrelatie zijn het niet enkel de partners die gespaard blijven van hoog oplopende discussies, negatieve dynamieken en eventueel zelfs geweld. Ook de kinderen kunnen van deze zaken gespaard blijven en zullen opbloeien wanneer de relatie van de ouders terug een stabiel en liefdevol nest kan bieden. In de zorg voor een goede partnerrelatie zitten dus niet enkel de behoeften van de partners zelf maar ook die van het hele gezin verweven.

Het veranderingsdoel dat centraal zal komen te staan in deze bachelorproef situeert zich op het mesoniveau of het niveau van organisaties zoals CAW. De keuze voor dit niveau volgt uit de obstakels die het team, waarin ik mijn praktijkverdieping doe, ondervindt wanneer cliënten naar hen toe komen met een hulpvraag die betrekking heeft tot partnerrelaties. Om hier antwoord op te kunnen bieden, formuleer ik het veranderingsdoel als volgt: De hulpverleners kunnen cliënten begeleiden, zowel preventief als curatief, die te maken krijgen met problemen binnen de partnerrelatie ten gevolge van migratie en deze problemen constructief aanpakken en werken aan verbetering.

1.5 Besluit hoofdstuk 1

Het aantal nieuwkomers die via vluchtelingenstatus naar het westen komen zal de eerste jaren hoogst waarschijnlijk niet dalen als gevolg van aanhoudende problemen in de getroffen regio's. Wanneer zij de fase van "overleven" achter zich kunnen laten, zullen deze mensen geleidelijk aan een plaats zoeken in onze samenleving en zo terug aan hun leven kunnen oppikken. Uit de probleemstelling en de praktijkgerichte probleemverkenning valt af te leiden dat, wanneer de eerste noden vervuld zijn, er meer complexere noden naar boven komen die langere tijd naar de achtergrond waren geschoven. De kwaliteit van de samenleefrelaties wordt opnieuw onderwerp van het dagelijkse leven en problemen die zich opstapelden doorheen de voorgaande periode worden duidelijk. Moeilijkheden waarmee partners binnen hun relatie geconfronteerd worden, komen binnen in de hulpverlening, een hulpverlening die hoofdzakelijk ingericht is op het begeleiden van mensen bij het vervullen van de meest acute noden. Deze nieuwe behoefte waarmee mensen aankloppen bij de hulpverleners vraagt uitbereiding van de kennis van de professionals en mogelijks ook het hulpaanbod. Op basis van het veranderingsdoel zal er in hoofdstuk twee aan de hand van theoretische studies informatie vergaard worden om de kennis over de problematiek te verbeteren om dan vervolgens in hoofdstuk drie een antwoord te kunnen bieden op de centrale vraag van deze bachelorproef.

Hoofdstuk 2 Theoretische analyse vanuit drie invalshoeken

2.1 Inleiding hoofdstuk 2

Om het veranderingsdoel te kunnen bereiken, is er in eerste instantie nood aan kennis. Partnerrelatieproblemen van vluchtelingen zijn gelijkend aan partnerrelatieproblemen bij anderen en toch zijn er ook heel wat verschillen. Om de hulpverleners die geconfronteerd worden met deze problematieken te kunnen ondersteunen in de begeleiding die zij bieden, is het belangrijk dat er uitgebreide kennis wordt vergaard met betrekking tot eigenheden van de problemen waarmee nieuwkomers in ons land te maken krijgen in hun partnerrelatie. Door middel van een theoretische analyse zullen de eigenheden van de problemen die zich voordoen in de partnerrelatie bij nieuwkomers duidelijk worden. Met behulp van deze informatie zal in hoofdstuk drie het veranderingsdoel op een theoretisch onderbouwde manier uitgewerkt kunnen worden.

“Het partnerrelatieprobleem” bestaat niet, ook niet bij nieuwkomers. De problemen die voorkomen tussen partners kunnen verschillende oorzaken hebben. Daarom bekijken wij deze problematiek vanuit verschillende invalshoeken. Als eerste onderzoeken we de moeilijkheden die een partnerrelatie kunnen binnensluipen ten gevolge van migratie, meer bepaald een migratie naar een land dat sociaal-cultureel sterk verschilt van het land van herkomst. De tweede focus wordt gelegd op de machtsdynamiek tussen koppels die sterk kan wijzigen na migratie, opnieuw doelen we hier op een migratie tussen landen met grote socio-culturele verschillen en hoe deze machtsverhouding binnen de partnerrelatie voor problemen kan zorgen. Migratie, en in het bijzonder een vluchtverhaal, kan ook gepaard gaan met traumatische gebeurtenissen. Daarom kijken we in de derde invalshoek de gevolgen van trauma op de partnerrelatie.

In het algemeen is er weinig wetenschappelijke literatuur terug te vinden die zich toespitst op partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen. De zoektocht naar relevante literatuur leverde vooral theorieën en onderzoeken op met betrekking tot migranten. Een mogelijke verklaring hiervoor kan zijn dat bij vluchtelingenproblematieken vaak gefocust wordt op meer primaire noden, zoals taalkennis, huisvesting en psychologische ondersteuning op het vlak van traumaverwerking. Partnerrelatieproblemen komen vaak pas in een latere fase aan bod wanneer de meest urgente noden zijn ingevuld. Toch kan de gevonden literatuur over partnerrelatieproblemen bij migranten doorgetrokken worden naar partnerrelatieproblemen bij vluchtelingen, aangezien vluchten gezien wordt als een speciale vorm van migratie. Naar het einde toe zal duidelijk worden hoe de partnerrelatieproblemen voor migranten ook gelden voor vluchtelingen, maar dat deze problemen een extra laagje complexiteit krijgen door het gedwongen karakter van migratie namelijk de vlucht.

2.2 Invalshoek 1: Moeilijkheden die de partnerrelatie kunnen binnensluipen ten gevolge van grote socio-culturele veranderingen.

2.2.1 Inleiding

Wanneer mensen migreren naar een land dat sociaal en geografisch ver verwijderd is van hun thuisland, zullen zij geconfronteerd worden met de eigenheden van een samenleving die in de socio-culturele context van een maatschappij schuilgaat. Dit vraagt van de migrerende personen grote aanpassingen. De overgrote meerderheid van de vluchtelingen die in Europa, en dus ook België, aankomen hebben een lange afstand afgelegd. Vanuit verschillende werelddelen komen er mensen naar Europa om asiel aan te vragen. Vele van hen komen uit landen met sociale en culturele vanzelfsprekendheden die sterk verschillen van, of zelfs haaks staan op, die van de westerse landen. Wat is het effect van deze socio-culturele veranderingen op de partnerrelatie?

Op deze vraag wordt een antwoord gezocht in volgende theoretische studie. Aan de hand van een opbouwend verhaal worden de invloeden van migratie op de partnerrelatie uiteen gezet. Om een duidelijk beeld te krijgen van wat nu net de basis is van een partnerrelatie beginnen we met een beschrijving van de relatiedraden die Rogers identificeert voor de opbouw van een duurzame partnerrelatie. Een bespreking van de impact van socio-culturele normen die de partnerrelatie mee vorm geven, volgt hierop. Daarna gaan we verder met het migratieproces. Dit proces wordt individueel bekeken en in combinatie met de partnerrelatie. Maar ook in combinatie met het bredere sociale netwerk. Dit bredere sociale netwerk kan tevens veel invloed uitoefenen op de partnerrelatie. Evenzeer komt vluchten aan bod als migratieproces en waarom deze vorm van migratie het proces bemoeilijkt. Vervolgens wordt gekeken naar hoe de partners en de leden in het gezin het integratieproces verschillend kunnen doorlopen. Als laatste wordt de invloed van hechting op de migratieproces aangekaart.

2.2.2 Theoretische studie

2.2.2.1 Fundamentele relatiedraden voor een gezonde relatie (opbouw) volgens Carl Rogers

Volgens Carl Rogers is het vertrekpunt van iedere aantrekking die kan leiden tot een relatie vaak getypeerd vanuit een egoïstisch uitgangspunt. Het “ik” staat centraal in deze eerste draad. “Ik wil jou als partner” is in dit stadium de drijfveer en vertrekt vanuit het persoonlijk constructensysteem. De basis zit vaak in een voordeel dat deze persoon kan opleveren, zoals bijvoorbeeld: voortplanting, niet alleen zijn, een mooie vrouw hebben, etc. Om te komen tot een duurzame relatie is het noodzakelijk dat men evolueert van het egoïstische ik-gerichte vertrekpunt naar een altruïstische wij-identiteit. Om deze tweede draad te bereiken is veel communicatie tussen de partners nodig. Door middel van communicatie kunnen zij, vertrekkende vanuit hun persoonlijke constructensysteem, komen tot een dyadisch constructensysteem. De verschillende waarden en normen die beide personen meedragen vanuit hun verleden worden door middel van open en conflictvrije communicatie besproken. Aan de hand hiervan trachten zij tot gemeenschappelijke waarden en normen te komen. “Wat willen wij? Hoe willen wij en Wie zijn wij?” zijn enkele van de vraagstukken waarop een koppel antwoorden dient te formuleren. Het “ik” van in de eerste draad moet evalueren naar een “wij”, naar een gezamenlijke identiteit waar beide “ikjes” met elkaar vermengd worden. De derde draad die geïdentificeerd kan worden is het belang van sociaal engagement of met andere woorden: de inzet voor elkaar en voor de relatie. Wanneer er van beide partners voldoende engagement is, kan de relatie het leven dat zij leiden verrijken en kan dit het leven mooier en beter maken dan zonder de relatie. De vierde en laatste fundamentele draad die Rogers identificeert is communicatie. Communicatie is de kern van de relatie. Alleen via communicatie kan een stabiel relationeel construct bereikt worden. Deze communicatie kan best machtsvrij gevoerd worden om tot compromissen, consensus te komen. Het is belangrijk dat beide partners zich bewust zijn van het feit dat hun eigen manier van communicatie steeds gekleurd is door hun verleden, nl het persoonlijke en familiale constructensysteem. Communicatie vertrekt vaak vanuit een verborgen doel. Durven spreken over eigen wensen en behoeften, het gesprek en eventuele conflict hierrond aangaan is belangrijk om de verschillen tussen de partners te overbruggen (Baeten, 2018).

Deze uiteenzetting over de opbouw van een relatie, dient als illustratie om te identificeren waarom migratie vaak relatieproblemen met zich mee brengt. Het begin van de relatie vindt plaats in het land van herkomst, in de socio-culturele context die daar speelt. Het dyadische constructensysteem van het koppel wordt dan ook gebaseerd op de daar heersende waarden en normen. Maar tevens de eerdere stappen kunnen gekleurd worden door de bredere context. Zelfs de communicatie tussen partners kan gekleurd zijn hierdoor. Zo verloopt de communicatie tussen man en vrouw anders in een maatschappij waar mannen en vrouwen gelijk zijn dan wanneer dit niet zo is. Wanneer men migreert naar een geheel andere socio-culturele samenleving zal het koppel deze vier draden opnieuw vorm moeten geven. Dit in combinatie met het vinden van hun eigen nieuwe identiteit is geen gemakkelijke opdracht.

2.2.2.2 *Relaties krijgen vorm door socio-culturele achtergrond*

Willi (1998) noemt de partnerrelatie een “fenomenologische abstractie die naar gelang van de culturele en sociale situatie op heel verschillende wijzen kan en moet worden afgebakend”. Deze beschrijving duidt zeer goed aan hoe groot het belang van culturele en sociale opvattingen is op de partnerrelatie. Vaak beleven mensen deze culturele en sociale denkbeelden niet bewust, maar worden ze ervaren als vanzelfsprekendheden. Het ideale beeld van hoe een partnerrelatie eruit ziet is één van deze vanzelfsprekendheden. Je groeit op binnen een bepaalde culturele visie en raakt hierdoor gesocialiseerd. Dat de wijze waarop je naar een partnerrelatie kijkt sterk cultureel bepaald is, is iets waar vele mensen niet bij stil staan. Dit verandert wanneer men migreert naar een land waarin de culturele gewoontes sterk afwijken van die van het land van herkomst.

Voor ieder koppel, ook zij die nooit migreren, zijn onderwerpen zoals ouderschap, taakverdeling, genderrollen en de invloed van de bredere familie een constante uitdaging. Het is een evenwichtsoefening die ieder koppel tracht te volbrengen. Gezinnen die migreren ondervinden ten gevolge hiervan dat deze uitdagingen een meer gecompliceerd karakter krijgen door de culturele verschillen tussen hun land van herkomst en het land van aankomst. Een koppel met migratieachtergrond kan daardoor te maken krijgen met conflicdgevoelens tussen hun oude gewoontes en wat de nieuwe maatschappij van hen verwacht. Samen met hun partner moeten zij proberen het hoofd te bieden aan deze controverses en uitdagingen die een extra dimensie krijgen door de migratie. Dit gaat niet altijd zonder slag of stoot (D’Urso, Reynaga & Patterson, 2009).

2.2.2.3 *Het migratieproces*

Dat migratie grote veranderingen in iemands leven teweeg brengt, is een vaststaand gegeven. Hoe groter het verschil in culturele gewoontes ervaren wordt, hoe groter de veranderingen zullen zijn. De spanningen die men ervaart bij de aanpassing aan de cultuur van het land van aankomst worden geassocieerd met problemen rond identiteit, zelfvertrouwen en psychologische gezondheid. Het verliezen van culturele referentiepunten, problemen met het vinden van een job of het moeten uitoefenen van een job op een niveau dat lager is dan hun niveau, alsook moeilijkheden met de nieuwe sociale rollen hebben hier allen invloed op. Deze moeilijkheden die eigen zijn aan het migratieproces worden geassocieerd met een hogere prevalentie van depressie, angsten en familiale conflicten (Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian, 2011).

De invloed van de bredere socio-culturele context wordt door velen niet bewust opgemerkt. Sommige culturele en sociale rollen worden als zo normaal ervaren dat het lijkt alsof zij deel uitmaken van de natuurlijke orde. Wanneer men zich in een nieuw land vestigt en zich aan dient te passen, komen deze als norm ervaren rollen zwaar onder spanning te staan (Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian, 2011). Bij een migratie tussen sterk van elkaar verschillende samenlevingen, zijn de uitdagingen voor (huwelijks)relaties het grootst. De overgang van een samenleving met meer traditionele, vaak religieuze, waarden en overtuigingen over gender en met patriarchale familiesystemen naar een samenleving waarin genderrollen, identiteit en familiesystemen eerder modern, gelijk, seculier en veranderlijk zijn, vraagt veel aanpassingsvermogen. Problemen rond gender- en partnerrollen en identiteit kunnen de kop op steken. Deze problemen komen in partnerrelaties na een verre migratie dan ook het vaakst naar boven (Giddens, 1992; Bauman 2000; 2003, geciteerd door Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian, 2011).

Het migratieproces en de partnerrelatie

In een onderzoek naar de veranderingen die migratie teweegbrengt bij Iraanse koppels die migreerden naar Canada van Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian (2011) bleek dat mannen het moeilijker hebben met de aanpassingen van normen en overtuigingen rond gender. Dit werd door zowel mannen als vrouwen bevestigd. Vaak zijn deze mannen grootgebracht in een samenleving waarin de identiteit van de man, zijn mannelijkheid en zijn zelfvertrouwen hun oorsprong vinden in zijn autoritaire en leiderschapspositie binnen hun gezin. De genderrol waarin de man werd opgevoed, wordt in een samenleving waarin vrouwen dezelfde vrijheden genieten als mannen sterk in vraag gesteld. Zij ervaren de westerse gendernormen dan ook vaak als een bedreiging voor hun gezin alsook hun zelfbeeld als man en echtgenoot. Ook de arbeidsmarktparticipatie van de vrouw ervaren zij als een bedreiging voor hun rol. Ondanks dat er de laatste jaren ook in Iran meer en meer vrouwen zijn die deelnemen aan de arbeidsmarkt, blijft de taak van broodwinner toch voornamelijk toegeschreven aan de man. Deze taak wordt gezien als onlosmakelijk verbonden met de identiteit van de man en zijn mannelijkheid. De vrouw wordt hoofdzakelijk geïdentificeerd met taken die samenhangen met het huishouden en de opvoeding. De verdeling van de rollen binnen het gezin zijn nog sterk gelinkt aan de traditionele genderrollen. Geen werk kunnen vinden ervaren de mannen dan ook als zeer problematisch omdat dit hun rol als kostwinnaar in het gedrang brengt. In hun ogen doen zijn hun vrouw en gezin tekort en komen zij in schuld te staan bij hen. Door het niet kunnen vervullen van hun verplichtingen als achtgenoot voelen zij een verandering van de machtspositie binnen de relatie. Vanuit de man zijn perspectief, kan de vrouw hem verlaten omdat hij niet voor het gezin kan voorzien. Dit brengt de ongerustheid met zich mee om binnen het huwelijk als overbodig gezien te worden. Toch wordt door de vrouwen deze situatie niet gezien als reden om de relatie te eindigen. Wel kan de verhoogde financiële stress die de kop op steekt bij werkloosheid van één of twee van de partners voor extra prikkelbaarheid zorgen tussen de partners (Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian, 2011).

Migratie, maar vooral de grote aanpassing die het vraagt van mensen, brengt zoals hierboven beschreven in het onderzoek van Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian (2011) stress met zich mee. Ook stress die zijn oorsprong vindt buiten de relatie, zoals bijvoorbeeld problemen in verband met tewerkstelling na migratie, kan een negatieve invloed hebben op de relatie. De algemene tevredenheid in de relatie neemt ten gevolge hiervan af. Stress werkt op twee manieren in op de relatie. Als eerste trekken mensen zich door de ervaren stress meer terug op zichzelf en zijn ze minder betrokken in de relatie. Hierdoor nemen de positieve ervaringen binnen de relatie af en nemen de negatieve gebeurtenissen toe. Ten tweede zal, door de aanwezige stress, de perceptie van iemand beïnvloed worden. Zij zullen gebeurtenissen sneller als negatief beoordelen. Ook zal het voor hem of haar moeilijker zijn om afstand te nemen en het voordeel van de twijfel te geven. Hierdoor zijn er minder positieve reacties en moet de partner vaak de repercussie ondergaan (Neff & Karney, 2009, geciteerd door Kooman, 2012).

Het migratieproces en het bredere sociale netwerk

Wie migreert doet dit meestal alleen of met zijn gezin. De bredere familie daarentegen blijft vaak in het thuisland of vestigt zich in andere landen. Koppels die uit een cultuur komen waar de gewoonte bestaat om nauw contact te hebben met deze bredere familie en beroep op hen te kunnen doen, kunnen te maken krijgen met gevoelens van eenzaamheid en isolatie in het nieuwe thuisland (D'Urso, Reynaga & Patterson, 2009). Toch kan de scheiding van de bredere familie ook positieve evoluties binnen de partnerrelatie met zich meebrengen. Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian (2011) vonden in hun onderzoek bij Iraanse immigranten in Canada dat er tevens een negatieve zijde is aan familiale steun. De geïnterviewde koppels verklaarden in Iran zeer afhankelijk te zijn van familie voor sociale steun zowel als financiële steun. Ook kan de familie tussen komen wanneer het koppel met relatieproblemen te kampen krijgt. Deze steun die de familie biedt, kan gaan aanvoelen als inmenging door de familie. Hierdoor kan de familie als bemoeierig ervaren worden. Deze tussenkomsten vanuit de bredere familie kan een grote invloed hebben op het koppel. In Canada kregen de koppels meer ruimte om autonoom hun relatie vorm te geven. Zo rapporteerden sommigen dat hun relatie meer diepgang heeft gekregen sinds zij er "alleen voor staan" (Shirpak, Maticka-Tyndale & Chinichian, 2011).

Gescheiden leven van de bredere familie kan dus zijn voordeel hebben, toch kan het ook nadelen met zich meebrengen afhankelijk van wie je in je leven ziet als vertrouwenspersoon. De persoon tegen wie je alles kan zeggen, zonder schaamte. De persoon die je niet veroordeelt maar je wel durft tegenspreken. Niet voor iedereen is zijn vertrouwenspersoon zijn partner. Voor sommigen is dit bijvoorbeeld een broer of iemand anders uit de bredere familie. Gescheiden leven van deze bredere familie wordt dan ervaren als een uitdaging. Wanneer een koppel erin slaagt om op elkaar terug te vallen en bij elkaar troost te vinden zullen zij voor elkaar die vertrouwenspersoon kunnen zijn. Troost kunnen vinden bij iemand is nodig om het leven aan te kunnen, ondanks tegenslagen, beperkingen en onvermogen (Van de Ven, 2014).

Vluchten als migratieproces

Vluchten is een aparte vorm van migreren door de specifieke kenmerken die vluchten met zich meedraagt. Factoren zoals het motief, de onverhoedse manier en de wijze van verhuis verschillen sterk en zijn overwegend negatiever dan bij een vrijwillige migratie. De vlucht kan daarom ook een grote invloed hebben op een echtpaar. Na een periode vol beproevingen kunnen partners vervreemden van elkaar. Maar ook de omstandigheden na de vlucht kunnen ervoor zorgen dat deze situatie niet verbetert. Door lange tijd niet actief te kunnen zijn, door een gebrek aan autonomie en zelfwerkzaamheid, kunnen gevoelens van machteloosheid en een verlies van hoop de kop opsteken. De kracht van hoop kan, na lang aanslepende procedures en moeilijkheden bij de verdere integratie zoals het vinden van een job, verdwijnen. Doordat deze belangrijke drijfveer van mensen wordt afgenomen, kunnen de partners hun kracht verliezen. Vaak draagt de man de rol van "schild van kracht" binnen het gezin en de relatie. Wanneer dit schild wegvalt, voelt de vrouw zich kwetsbaarder en kan de tevredenheid over de partnerrelatie onder druk komen te staan. Het beeld dat zij van elkaar hebben en wat zij van een normale partnerrelatie verwachten, kan na een lange asielpcedure en/of een moeilijke integratie zoals problemen bij het zoeken naar huisvesting en een job, door elkaar worden geschud (Groeninck et al., 2019). Groeninck et al. (2019) illustreren hier hoe vluchten het migratieproces extra kan bemoeilijken en de partnerrelatie op de proef stelt.

2.2.2.4 *Verschillend integratieproces tussen partners en andere leden van het gezin*

Plots moeten meedraaien in een geheel andere en vreemde cultuur wanneer je net alles dat je kende en waar je voor stond hebt achtergelaten heeft verstrekkende gevolgen voor de identiteit van een persoon. Niet iedereen gaat hier op dezelfde manier mee om. Sommige migranten lossen dit op door assimilatie. Zij identificeren zich zo veel mogelijk met het land van aankomst. De oude banden worden verbroken. Anderen isoleren zich en proberen het contact met het land van aankomst zoveel mogelijk te vermijden. Het land van herkomst wordt geïdealiseerd. Zowel bij de assimilatie als bij de isolatie wordt er een deel van het ik onderdrukt. Bij dit innerlijk conflict, dat eigen is aan migratie, wordt de oude of de nieuwe omgeving ontkent. Om de nieuwe identiteit vorm te geven is het beter om de nieuwe omgeving geleidelijk op te nemen terwijl men toch een sterke band behoudt met de cultuur van het thuisland (de Mönnink, 2015). Wanneer partners elk een andere tactiek toepassen kan dit voor veel strubbelingen zorgen tussen hen. Ook wanneer er tussen verschillende leden van het gezin een ander integratieproces wordt aangenomen, zoals bijvoorbeeld kinderen t.o.v. ouders, kan er tussen de partners extra spanning ontstaan. Ook D'Urso, Reynaga & Patterson (2009) beschrijven hoe de verschillende leden van het gezin kunnen zich op verschillende snelheden en in verschillende mate aanpassen aan de cultuur in het nieuwe thuisland. Dit wordt door hen beschreven als een immigratiespecifieke problematiek die voor conflicten kan zorgen tussen partners, alsook tussen ouders en hun kinderen. De invloed van het nieuwe thuisland kan door sommige leden van het gezin als negatief worden ervaren. Bij hen komen gevoelens van machteloosheid ten opzichte van de nieuwe culturele invloeden voor (D'Urso, Reynaga & Patterson, 2009).

Het verloop van dit migratieproces, dat bij verschillende leden van het gezin anders kan lopen, kan bevorderd worden maar ook vastlopen. Verschillende factoren spelen hierbij een rol. Factoren van voor, tijdens en na de migratie hebben invloed op dit migratieproces. Wanneer er meer negatieve factoren zijn, is de kans op vastlopen groter en bestaat de mogelijkheid dat het migratieproces wordt belemmerd. Meer positieve factoren zullen het proces dan weer faciliteren. Factoren zoals de maatschappelijk positie in het land van herkomst, de individuele of gezinsgeschiedenis, het migratiemotief, eventuele traumatisering, de abruptheid van de migratie en de wijze van afscheid vormen de pre-migratiefactoren. Ofwel de factoren die betrekking hebben op het leven voor de migratie. De wijze van verhuizing of transport en de wijze van ontvangst zijn de transmigratiefactoren die plaatsvinden tijdens de migratie. De postmigratiefactoren zijn de bejegening na aankomst, integratiemoeilijkheden zoals huisvesting en werk, de aard en omvang van eventuele discriminatie en individuele of gezinsgebeurtenissen. Deze factoren bevinden zich dus in de periode na de migratie. Al deze factoren kunnen zich voordoen op een positieve of negatieve wijze en beïnvloeden vervolgens het migratieproces positief of negatief (de Mönnink, 2015).

De verschillende migratiefactoren hierboven beschreven door de Mönnink (2015) worden in ieder migratieverhaal anders beleefd. Wel is het zo dat, wanneer men moet vluchten, de factoren zich eerder aan de negatieve kant van de balans zullen bevinden. Toch kan er bij vluchtelingen ook binnen een gezin een grote diversiteit zijn in factoren die meespelen, zeker wanneer bijvoorbeeld één van de ouders de vlucht heeft ondernomen en de andere leden laat overkomen via gezinshereniging. Deze grote verschillen in het migratieverhaal bepalen hoe en hoeveel de migratiefactoren doorwegen en kunnen grote verschillen in het integratieproces met zich meebrengen, dus ook tussen gezinsleden.

2.2.2.5 De invloed van hechting op het integratieproces

Dat hechtingsstijl een belangrijke voorspeller is van gedrag is reeds in vele studies aangetoond. Huwelijken, onderwijssituaties, therapieën en nog zovele andere situaties worden beïnvloed door iemands hechtingsstijl. Ook immigranten in een nieuw land worden hierdoor geleid. De hechtingstijl is namelijk bepalend voor de manier waarop iemand zijn omgeving exploreert en onbekenden benadert. Daarom zullen nieuwkomers met een zekere hechtingsstijl een vlotter verloop kennen in hun nieuwe thuisland. Niet alleen bouwen zij sneller terug sociale contacten op met mensen in de plaats waar zij wonen, ook zijn zij psychisch gezonder, meer tevreden over hun leven en kunnen zij op meer sociale steun beroep doen dan migranten met een onzekere hechtingsstijl. Deze laatsten zullen dan ook minder snel hun draai vinden in het nieuwe thuisland (van Oudenhoven, 2012).

Niet alleen bij individuele personen in een migratieproces heeft hechting een bepalende invloed, ook voor koppels die zich in het proces bevinden is de hechtingsstijl van belang. Sandberg et al (2012) toont via onderzoek aan dat de hechtingsstijl van een koppel in verband staat met de stabiliteit van de relatie en de positieve communicatie binnen het koppel. Beschikbaarheid, responsiviteit en engagement beïnvloeden op hun beurt de kwaliteit en de stabiliteit van de relatie en de communicatie binnen het koppel (Sandberg et al, 2017). Deze factoren zijn van belang wanneer het koppel met uitdagende gebeurtenissen te maken krijgt, zoals migratie. Op deze manier kan hechting zowel voor individuen als voor koppels sterk meespelen in het welbevinden na de migratie.

2.2.3 Link met praktijkgerichte probleemverkenning

Zoals ook werd aangehaald in de eerste rode draad binnen de veel geziene problemen is de vervreemding één van de problemen die kan opduiken na lang gescheiden te zijn geweest van elkaar, dit zien we terugkomen onder het titeltje vluchten als migratieproces. Deze vervreemding kan toe te schrijven zijn aan het verschil in integratieproces, zowel door de manier waarop men ermee omgaat alsook de tijdsduur waarmee iemand reeds met dit proces bezig is. Wanneer men niet samen vlucht heeft men verschillende ervaringen onderweg en is de ene partner reeds langer in het land van aankomst. Bij gevolg heeft deze al meer tijd gehad om de nieuwe cultuur in zich op te nemen. Dit kan vreemd aanvoelen voor de partner die nog maar net arriveert. Tevens de migratiefactoren, beschreven door de Mönnink, die bij vluchtelingen meer aan de negatieve kant van de balans zullen komen, duiden op een moeilijker migratieproces als gevolg van de vlucht. Een bemoeilijkt migratieproces zal zijn uitwerking kennen op de partnerrelatie, zoals beschreven door Shirpak en collega's. Zij zien namelijk meer depressie, angsten en familiale conflicten ten gevolge hiervan. Dit kan mee verklaren waarom er meer vluchtelingen zich tot Ouafa en het team richten met relatieproblemen dan migranten die reeds langere tijd hier zijn.

De tweede rode draad zien we terugkomen bij het migratieproces en de beschrijving van de verschillen in het integratieproces tussen partners en verschillende leden van het gezin. Gender- en partnerrollen en identiteit zijn de meeste voorkomende problemen ten gevolge van migratie volgens Shirpak en haar collega's. Deze problemen zijn dan ook typerend voor de partnerrelatieproblemen die Ouafa en haar team zien bovenkomen. Velen van de cliënten ondervinden moeilijkheden en experimenteren met hun rol als partner. De typische genderrollen van het thuisland worden in vraag gesteld door bijvoorbeeld de tewerkstelling van de vrouw. De identiteit die voor de partners vasthangt aan deze karakteriserend rollen komt onder druk te staan en dat brengt stress met zich mee, stress die binnensluit in de relatie. Tevens de invloed van de bredere familie verandert, zoals eerder beschreven door Ouafa. Dat dit als positief en negatief ervaren kan worden, wordt ook duidelijk in de tekst. In de praktijkgerichte probleemverkenning werd mede duidelijk dat vele van de relatieproblemen waarmee het team in contact komt onderliggende oorzaken kennen. Buiten partner- en genderrollen en de invloed van de bredere familie komt ouderschap ook hierbij aan bod. Hoe deze thema's, waarmee ieder koppel moeilijkheden ondervindt, een extra ingewikkelde dimensie krijgen voor migranten, en in bijzonder voor vluchtelingen, is toe te kennen aan deze veranderende socio-culturele achtergrond.

Maar ook de wijze van kijken naar een relatie en het vorm geven van de partnerrelatie wordt socio-cultureel sterk bepaald, zoals aangetoond wordt in de theoretische studie. De veranderingen in deze socio-culturele context brengt daarom als gevolg veel problemen met zich, dat merken Ouafa en haar team. De basis waarop de partnerrelatie opgebouwd is en de manier waarop de partners met uitdaging omgaan, is ontstaan in het land van herkomst en de bijhorende socio-culturele omgeving. De dyadische constructen, één van de fundamentele relatiedraden volgens Rogers, zoals beschreven door Baeten, die het koppel opbouwde in het land van herkomst zijn plots niet meer geldig en moeten opnieuw vorm worden gegeven. Dit kan conflicten met zich meebrengen. Voor koppels met een veilige hechting zal dit vlotter verlopen. Daarnaast kunnen onstabiel geworden dyadische constructen ook gelinkt worden aan de eerste rode draad. Wanneer de partners lange tijd gescheiden hebben doorgebracht, waarbij zij andere ervaringen opdoen en één partner al langer in het nieuwe thuisland is gevestigd, heeft dit invloed op hun persoonlijke constructen. Deze persoonlijke constructen vormen de basis voor het bereiken van dyadische constructen. Wanneer de persoonlijke constructen sterk veranderen kan dit tussen de partners een gevoel van vervreemding met zich meebrengen of zoals geciteerd door Ouafa: "ik ken mijn man niet meer".

2.2.4 Kritische reflectie

Bij de fundamentele relatiedraden die Rogers aanduidt als basis voor een duurzame relatie rijst de kritische bedenking of deze kijk op relaties niet te westers is om toe te passen op partnerrelaties in migratie. De eerste relatiedraad, namelijk de aantrekking vanuit het "ik", is zeer typerend voor onze individualistische maatschappij. Niet-westerse maatschappijen worden eerder geïdentificeerd als wij-cultuur in plaats van ik-cultuur. In deze samenlevingen komen gearrangeerde en zelfs gedwongen huwelijken voor. Deze laatste komt, zoals Ouafa ons vertelde, steeds minder voor. Zeker in verstedelijkte gebieden is men "moderner" van aanpak en mogen zowel mannen als vrouwen steeds meer zelf hun partner kiezen. Dit is niet altijd even gemakkelijk, zeker niet in samenlevingen waar er weinig tot geen contact is tussen ongetrouwde mannen en vrouwen. Daarom helpt de familie vaak een handje door ontmoetingen te arrangeren tussen partners die volgens de familie geschikt zouden zijn. Toch ligt de uiteindelijke beslissing in de meeste gevallen bij de potentiële partners zelf: "vind ik hem of haar leuk?". Hier zien we wel die eerste relatiedraad van Rogers weer naar voor komen. Echter is er in collectivistische samenlevingen wel een invloed op de partnerkeuze eigen aan deze wij-identiteit: nl het belang van de groep. Hoewel de personen op zoek naar een geschikte partner zelf mogen kiezen, zal er toch steeds een minder egoïstische keuze gemaakt worden dan bij een westerse partnerkeuze. Het belang van de groep zal steeds meespelen in de keuze die gemaakt wordt alsook wordt een keuze maken die niet gesteund wordt door de andere gezien als een inbreuk op het respect voor de andere. Een goede vraag is hier of deze invloed wel zo uitgesproken wordt gevoeld? Doordat bredere socio-culturele contexten als vanzelfsprekend worden ervaren kan het dus goed zijn dat de kiezende partners deze factoren niet aanvoelen als beïnvloedend en wel het idee hebben zelf hun keuze te kunnen maken. Ook de tweede relatiedraad van Rogers, de wij-identiteit van het koppel, wordt beheerst door socio-culturele invloeden. Net zoals bij de partnerkeuze zal ook hier in een collectivistische maatschappij meer rekening gehouden worden met de bredere familie en omgeving bij het vormgeven van deze wij-identiteit. Maar ook in het westen speelt de invloed van de socio-culturele context een rol bij de wij-identiteit die een koppel aanneemt, ook al denken zij meer geïndividualiseerd hun relatie vorm te geven. Verder kunnen er in de derde relatiedraad op dezelfde wijze socio-culturele verschillen geïdentificeerd worden. De inzet voor een relatie kan in collectivistische culturen en in culturen waar de ongelijkheid tussen man en vrouw sterk meespeelt niet altijd even vrijwillig zijn. Is inzet vrijwillig als het jouw "plicht" is als vrouw of als man om bepaalde taken te doen? Is inzet zelf gekozen wanneer deze in het belang van de groep wordt verwacht? Maar ook hier rijst weer de vraag of deze inwerking van de socio-culturele context ook echt wordt gevoeld als verplichting? Als vierde en laatste relatiedraad spreekt Rogers over de communicatie binnen het koppel. In onze westerse maatschappij zijn wij al jaren in de overgang naar gelijkheid tussen man en vrouw. Deze overgang heeft ook veel invloed gehad op de manier van communiceren bij koppels. Nu de man niet meer de enige kostwinnaar is binnen het gezin, heeft hij niet meer het laatste woord in discussies. Collectivistische culturen hebben vaak een meer patriarchaal samenlevingsmodel. Wat dus wil zeggen dat de man meer zeggenschap krijgt dan de vrouw. Al wordt ook aan deze invulling in de meer modernere gezinnen op een eigen gekozen manier vorm gegeven.

Ook al zijn er verschillen te identificeren op vlak van relatievorming tussen westerse en niet-westerse samenlevingen. Toch heeft de manier waarop Rogers kijkt naar relatievorming zeker een meerwaarde bij het kijken naar relaties na migratie. De verschillende relatiedraden die worden aangeduid zijn namelijk ook vaak de thema's waarop koppels na migratie vastlopen.

Een tweede kritische bedenking kan gemaakt worden over het feit dat er bijna uitsluitend negatieve invloeden van migratie beschreven worden. Er wordt dus vooral gefocust op de nadelen die migratie met zich meebrengt voor een koppel. Zijn er dan geen voordelen aan verbonden? Enkel bij het onderwerp 'de bredere context' wordt de opmerking gemaakt dat het gescheiden leven van de bredere familie zowel negatieve als ook positieve kanten heeft. Is dit werkelijk de enige positieve noot die te vinden is of wordt deze ondersteund vanuit onze individualistische bril waarin de waarde van de bredere familie weg valt? Daarnaast lijkt een interessante vraag die voorlopig onbeantwoord blijft: Wat er gebeurt bij een migratie/vlucht die als doel heeft de socio-culturele context te ontlopen? Wat als een echtpaar besluit om naar het westen te komen omdat zij de relatie wil verder zetten in een seculiere en gendergelijke samenleving ver weg van de bemoeiing van de bredere familie? Wordt de migratie of vlucht in deze gevallen wel als eerder positief ervaren?

Ook bij het thema hechting kunnen we ons afvragen of dit concept niet te westers is. Aangezien hechting een aangeboren behoefte is van de mens om in zorg te voorzien, is dit niet het geval. Wat wel cultureel bepaald is, is de reactie die volgt op deze behoefte en de opvoedingsstijl die eraan gekoppeld wordt (Van Ijzendoorn et al., 2007). Op deze verschillen wordt weinig ingegaan omdat het te ver zou afwijken van het thema van deze bachelorproef. Wel wordt hechting betrokken omdat het ook in volgende invalshoeken zijn invloed zal aantonen. Een concept dat echter niet aan bod komt maar dat wel sterk meespeelt in collectivistische culturen is loyaliteit. Het belang van de bredere familie en een goede band met hen onderhouden kent een grote waarde. Een systemische visie op de gevolgen van migratie zou ook zeker een meerwaarde zijn.

Als laatste kritische bedenking komt het belang van de verandering van socio-culturele context bij relatieproblemen aan bod. Als eerste punt wordt de afwezigheid van persoonlijke factoren belicht. Uiteraard zal iedere persoon de migratie anders ervaren en spelen hierbij ook verschillende persoonlijkheidsfactoren een rol zoals karakter, psychische kwetsbaarheid, aanleg, enzovoort. Deze worden niet besproken in voorgaande theoretische studie. Als tweede punt wordt de vraag gesteld of er geen andere oorzaken aan de grond kunnen liggen van de partnerrelatieproblemen, buiten veranderende socio-culturele context om. Deze reflectie maak ik naar aanleiding van de actuele situatie op dit ogenblik in België. Tijdens het schrijven van deze bachelorproef, wordt er op wereldschaal afgerekend met de coronacrisis. Vele landen, waaronder ook België, zijn in lockdown. Zo veel mogelijk thuis blijven, enkel essentiële verplaatsingen, van thuis uit werken indien mogelijk, scholen zijn dicht, vele mensen zitten technisch werkloos thuis, enzoverder. In deze periode waarin iedereen wordt aangeraden om zoveel mogelijk "in zijn kot" te blijven, krijgen we vanuit sociaal werkorganisaties het bericht dat problemen binnen gezinnen toenemen. Meldingen van intra-familiaal geweld nemen toe. Partnerrelaties staan onder grote druk. We merken het allemaal zelf ook, dat het niet zo vanzelfsprekend is om samen te zitten in een kleine ruimte, zonder werk of school. Wij doen dit nu voor enkele weken en we krijgen het al lastig.

Vluchtelingen zitten soms jarenlang in een soortgelijke situatie, zonder werk of betekenisvolle bezigheid samen op een kleine ruimte. En deze kleine ruimte is vaak vele malen kleiner dan de 'kleine ruimte' die onze huizen of appartementen zijn waar wij nu tijdens de coronacrisis onze tijd moeten doorbrengen. Als wij dan nu, na enkele weken in onze eigen huizen met onze eigen spullen ter beschikking en alle nodige luxe, al problemen ondervinden, wordt dan de invloed van cultuurverschillen op de partnerrelatie niet overschat?

2.2.5 Besluit

Moeilijkheden die de partnerrelatie binnensluipen ten gevolge van grote socio-culturele veranderingen zijn sterk aanwezig in koppels na migratie. Door te verkennen hoe relaties opgebouwd worden volgens Rogers krijgen we zicht op welke dimensies van de partnerrelatie de problemen zich mogelijk kunnen voordoen. De invloed die de socio-culturele context heeft op het vormgeven van de relatie wordt vaak niet opgemerkt omdat deze patronen als vanzelfsprekend worden beschouwd in de samenleving waarin men leeft. Pas na de migratie wordt deze invloed voelbaar en kunnen er als gevolg van de verandering problemen opduiken. Vraagstukken die ook zonder migratie als uitdaging worden ervaren, krijgen na migratie een extra laagje complexiteit door de veranderde socio-culturele context. Het migratieproces kent enkele universele thema's waarmee migrerende koppels te maken krijgen: Identiteit en rollen worden in vraag gesteld en men raakt verder verwijderd van de bredere familie. Wanneer koppels niet gewoon migreren maar moeten vluchten zorgt dit voor bijkomende moeilijkheden die het migratieproces kunnen verstoren. De verschillende leden van een gezin kunnen een ongelijk integratieproces doormaken. Dit kan voor strubbelingen zorgen tussen de gezinsleden of de partners onderling. Verschillende factoren kunnen dit proces bevorderen of juist belemmeren. Ook hechting heeft een invloed op de manier waarop men de migratie doormaakt en of de partnerrelatie al dan niet stand kan houden in de schaduw van het integratieproces.

2.3 Invalshoek 2: Migratie naar gendergelijkheid en de moeilijkheden met het gendergebonden machtsconflict.

2.3.1 Inleiding

Zoals beschreven in de eerste invalshoek brengt migratie, zeker wanneer deze gebeurt over culturen heen, veel uitdagingen met zich mee voor de mensen die zich vestigen in een nieuw land. Één van de veranderingen die het meeste impact heeft op een persoon en zijn identiteit zijn de cultuurgebonden genderdimensies. De genderrol die men heeft binnen een bepaalde cultuur wordt vaak als vanzelfsprekend ervaren. Ook de verwachtingen die samenhangen met deze genderrol binnen de bredere samenleving worden vaak niet in vraag gesteld (Maciel et al, 2009). Deze genderrollen die de bredere samenleving oplegt zijn vaak de basis voor genderongelijkheid. Migreren naar een land met een meer gendergelijke aanpak kan moeilijkheden met zich meebrengen: nl het gendergebonden machtsconflict. In wat volgt gaan we dieper in op dit machtsconflict. We beginnen met een uiteenzetting over dit conflict en bekijken hoe de balans tussen geven en nemen hiermee te maken heeft. Daarna bekijken we hoe migratie dit machtsconflict kan doen opwaaien. Ook het feit dat genderdimensies van macht cultuurgebonden zijn wordt belicht. Deze gendergebonden machtsconflicten kunnen aan de basis liggen van geweld binnen de partnerrelatie. Ook daar zal de nodige aandacht aan worden besteed. In deze invalshoek, zullen we net zoals bij de eerste, ook een kijkje nemen naar hoe hechting invloed heeft. Naar het einde toe wordt de meerwaarde van een machtsverhouding in de partnerrelatie geduid. Ook de verborgen gelijkheid in collectivistische culturen die vaak over het hoofd wordt gezien, komt ter sprake. Als laatste deel zal een uiteenzetting volgen over de weg die koppels moeten afleggen naar meer gelijkheid.

2.3.2 Theoretische studie

2.3.2.1 Het machtsconflict binnen de partnerrelatie

Relaties kennen acht overgangsfasen zoals bijvoorbeeld de jeugd, het samenwonen, het eerste kind, etc.... Deze fasen zijn eigen aan de partnerrelatie en brengen veranderingen met zich mee. Deze veranderingen kunnen conflicten uitlokken die inherent zijn aan de ontwikkeling van de partnerrelatie (Baeten, 2018). Zo liggen bijvoorbeeld de scheidingscijfers zeer hoog kort na de geboorte van hun eerste kind (Dewispelaere, 2019). Als de ontwikkelingen eigen aan de partnerrelatie reeds zo'n grote inpakt kunnen hebben op een koppel, dan verbaast het niet dat een vluchtverhaal en de daarbij komende cultuurverandering een grote inpakt hebben. De partners kunnen dan wel een zeer goed dyadisch constructensysteem hebben uitgebouwd over de jaren heen en een balans in de machtsverhouding hebben bereikt in het thuisland maar dit kan allemaal door elkaar worden gegooid in het land van aankomst.

Zoals eerder besproken vindt in het begin van onze relaties vaak één van de meest belangrijke bouwstenen plaats voor het verdere verloop van de relatie: het bouwen van een dyadisch constructensysteem. Dialoog in de relatie is belangrijk om deze duale constructen vorm te kunnen geven, maar ook om gehoord te worden, je gehoord te voelen en om vorm te geven aan de territorialiteit binnen de relatie. Hoe partners zich gedragen op bepaalde plaatsen of territoriums zegt iets over de hiërarchie in de relatie. Territorialiteit gaat namelijk over bezit, over macht. Ideaal genomen zou de dominantie afwisselend moeten zijn, afhankelijk van de setting. Het is belangrijk voor de partners om binnen de relatie bewust te zijn van deze territorialiteit. Deze kan echter spanningen geven en uitdraaien op een machtsconflict (Baeten, 2018).

We willen graag zeggenschap over ons leven en verwerven die door macht uit te oefenen op anderen. Dat geeft ons een gevoel van controle. Door de regels te stellen, moeten we ons niet aanpassen. Ook in liefdesrelaties is deze machtsstrijd aanwezig. Deze machtsstrijd kan open en bloot aanwezig zijn maar ook subtiel en onderhuids. We proberen meer territorium te veroveren binnen de relatie, meer macht te krijgen. Maar het terrein dat door de ene partner veroverd wordt, zal de andere partner opnieuw proberen vernielen. Veel voorkomende gebieden waarop een machtsstrijd wordt gevoerd zijn werk en huishouden, seks en kinderen en het uitgavenpatroon(geld) (Ponnet, 2012).

Zelfs de partnerkeuze kan bepaald worden door deze machtsstrijd of in een poging om deze uit te weg te gaan. Een onderdanige partner kiezen is hier een voorbeeld van. Toch is de machtsstrijd niet uit de weg te gaan. Zo zal de minder sterke partner steeds proberen om het evenwicht weer in balans te brengen. Door bijvoorbeeld niet deel te nemen aan de machtsstrijd, wordt de andere partner steeds machtelozer (Ponnet, 2012).

Het evenwicht tussen geven en nemen

In partnerrelaties ontstaan er vaak spanningen wanneer de ene partner meer investeert dan de andere. Om een onderlinge wisselwerking tussen mensen mogelijk te maken is er nood aan een evenwicht tussen geven en nemen. Één van de partners kan druk voelen om iets terug te geven wanneer de andere partner voortdurend geeft. Wanneer de gever dan op zijn beurt niets wil terugnemen, brengt dit de relatie in gevaar. Iemand die niets wil krijgen, wil de machtigste zijn. Niet enkel een evenwicht in geven en nemen, maar ook iets meer teruggeven dan je hebt aangenomen maakt een goede relatie. De groter wordende uitwisseling brengt verdieping in de relatie. Een tegenstelling hiervan zijn diegenen die vrijheid willen. Zij houden zich zo weinig mogelijk, met zo weinig mogelijk inzet, bezig met geven en nemen. Wie enkel wil geven en niets wil nemen, gaat ervan uit dat hij beter is dan de ander. Wanneer dit soort onevenwicht te lang door gaat kan de relatie uitdraaien op een breuk (Schäfer, 2003). Boszormenyi-Nagy stelt dat, doordat de vrouw de voortplanting op zich neemt, de man steeds in een schuldpositie bevindt die de vrouw kan uitbuiten. De man zal geneigd zijn om zijn schuld te lossen en zijn lijden te verlichten die de oorzaak vindt in zijn bescheiden rol in de voortplanting. Dit is, volgens Nagy, de reden waarom mannen een grotere verantwoordelijkheid moeten nemen in het voortplantingsgebeuren en de zorg voor het gezin (Willi, 1998). Deze schuldpositie van de man ligt volgens het denken van Nagy aan de basis van de typische genderrol die de man opneemt als kostwinner voor het gezin. Wanneer deze rol voor hem wordt bemoeilijkt of afgenomen, zal dit gevolgen hebben voor het evenwicht in de relatie.

2.3.2.2 *Het machtsconflict bij migratie*

De, als vanzelfsprekend ervaren, genderrollen zorgen voor een evenwicht binnen de relatie. De machtsverhoudingen tussen partners worden mede hierdoor bepaald en zijn in balans. Wanneer een echtpaar migreert vanuit een cultuur met een meer patriarchaal dominante cultuur naar een cultuur waar egalitarisme tussen de genders overheersend is, kan het machts-evenwicht dat bestaat tussen het koppel op de proef worden gesteld. In patriarchale culturen is de man vaak degene die het gezin onderhoudt en de eindbeslissing krijgt wanneer er keuzes gemaakt moeten worden (Maciel et al 2009). Ondanks het beperkte aantal studies over de machtsdynamieken bij immigrantenkoppels zijn de resultaten eenduidig over het belang om te kijken naar de posities van de partners binnen de ruimere samenleving om de machtsprocessen te begrijpen die zich afspelen binnen het koppel (Hondegne-Sotelo & Messner, 1999, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Daarom is het aan te raden niet alleen te kijken naar de dynamieken die zich afspelen binnen het gezin maar ook te kijken naar de invloeden van buitenaf waarmee nieuwkomers als koppel te maken krijgen wanneer ze zich vestigen in een nieuw land (Knudson-Martin & Mahoney, 2009). De cultureel bepaalde genderrollen en de man-vrouwverhouding kunnen namelijk verschillen ten opzichte van het land van herkomst.

Aangekomen in een land met een egalitaire verhouding tussen man en vrouw, wordt deze vanzelfsprekend lijkende machtspositie van de man uit zijn evidentie gehaald. De gendergebonden afbakening die als scheidingslijn fungeert in de verdeling van macht en gelijkheid tussen mannen en vrouwen worden uitgetest. Het zijn de vrouwen die beetje bij beetje de scheidingslijn pogen te verplaatsen. Ze zien in het land van aankomst een hoop mogelijkheden voor vrouwen om zichzelf te ontwikkelen en ontdekken de gelijke rechten voor vrouwen. In de meeste gevallen duwen vrouwen subtiel de scheidingslijn beetje bij beetje naar het midden: ze forceren hun partners om naar hun mening te luisteren, ze doen iets omdat zij dat willen, komen los uit de controle die hun man over hen uitoefende, ze gaan zelf ook werken, Belangrijk is wel dat zij dit met een zekere bedachtzaamheid aanpakken. Zij beseffen dat, wanneer zij te hard ineens zouden duwen, de man zich verontwaardigd en gefrustreerd kan gaan voelen wat zou kunnen uitmonden in een conflict tussen de partners. Ook al zijn het de vrouwen die tegen de gendergebonden scheidingslijn aanduwen, toch zijn het de mannen die de afbakening bepalen. De mannen voelen ook de verschillen tussen hun patriarchale herkomst en het egalitarisme van de cultuur waarin zij nu wonen om hun vrouw tevreden te stellen laten zij toe dat de scheidingslijn meer naar het midden verplaatst wordt (Maciel et al, 2009).

2.3.2.3 *Genderdimensies van macht binnen de partnerrelatie zijn cultuurgebonden*

Gendergebonden macht in partnerrelaties vindt zijn oorsprong in een sociale context die mannen al eeuwenlang macht geeft over vrouwen. Gendergebonden verwachtingen en gedragingen, zoals andere diepgewortelde sociale patronen, vormen en bepalen gedrag en leggen beperkingen op dat wat mogelijk wordt geacht, vooral tijdens overgangen in de relatie zoals verkering, huwelijk en ouderschap (Risman, 1998, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). De sociale druk op overgangen in het persoonlijke leven worden vaak onderschat of zelfs niet opgemerkt, ook niet door professionals (Haddock & Bowling, 2001, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Gender is hier een concept gecreëerd door de sociale omgeving dat bestaat uit verwachtingen, karakteristieken en gedragingen die leden van een cultuur geschikt achten voor mannen of vrouwen. Doordat gender niet enkel biologisch wordt benaderd, maar ook vanuit een sociale context, kunnen ideeën over wat gepaste gendergedragingen zijn veranderen over tijd en verschillen over culturen heen. Het idee dat een individu heeft over gender kan voelen als een zeer persoonlijk iets ondanks dat zij een product zijn van een sociale relatie en structuur (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Genderrollen worden meestal geanalyseerd door te kijken naar de man-vrouwrelatie bij echtgenoten. Interventies dienen dan ook vaak om het bewustzijn bij de man, die gezien wordt als vatbaar voor het gebruik van geweld, te verhogen en zo het risico op misbehandeling van zijn gezin te vermijden. De vrouw daarentegen krijgt inzichten in haar rechten om op die manier een meer assertieve rol te kunnen invullen binnen het gezin. Door deze generalisaties worden niet alle interacties tussen partners gezien als eigen aan de genderrollen, ook al zijn deze acties een resultaat van oneven machtsverdelingen en zijn ze een reflectie van hoe vrouwen handelen binnen een patriarchaal systeem. Het geloof dat mannen gewelddadig zijn en vrouwen rustig zorgt ervoor dat wij niet in staat zijn om te herkennen hoe vrouwen hun machtspositie over hun eigen leven onderhandelen. Door het benadrukken van de belangrijkheid om geslachtsgebonden geweld te begrijpen, wordt onopzettelijk het idee benadrukt dat vrouwen altijd zwak en kwetsbaar zijn. Deze generalisaties kunnen problematisch zijn wanneer we de complexe machtsrelaties, die geweld kunnen bevatten, willen beoordelen waarin vrouwen zelf ook een rol in spelen (Lokot, 2018).

2.3.2.4 De link tussen gendergebonden macht en geweld in de partnerrelatie

Situationeel partnergeweld is de meest voorkomende vorm van geweld tussen partners. Deze vorm van geweld vindt plaats in interactie tussen twee partners en er is steeds een aanleiding, zoals bijvoorbeeld opvoeding, de relatie,.... Wanneer er door een onopgelost conflict spanning opbouwt tussen de partners kan deze leiden tot boosheid, frustratie en of irritatie. Als coping of oplossingsgerichte strategieën ontbreken bij de partners is het mogelijk dat de frustraties en boosheid een ontploffing van emoties teweegbrengen tussen de partners. Tijdens deze ontploffing is er risico op geweld. Deze ontploffing is het resultaat van het niet kunnen oplossen van de geschillen tussen zichzelf en hun partner en vindt dus zijn oorsprong vaak in onmacht. De oplossing bevindt zich in het leren praten met elkaar (Bogaerts, 2019).

Het dominante gedachtegoed dat mannen machtig moeten zijn, beïnvloedt bijna alle mannen tot op bepaalde hoogte. Maar toegang tot sociale macht is beperkt. Racisme en discriminatie kan de mogelijkheden van gekleurde mannen om deze geïnternaliseerde culturele standaarden te bereiken beperken. Ondanks dat dit kan leiden tot meer gelijkheid tussen partners kunnen mannen hierdoor verleid worden om hun macht te doen gelden op manieren die hun intieme partnerrelatie schaden (Boyd-Franklin & Franklin, 1998, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Factoren zoals socio-economische status, historisch, etnisch en religieus erfgoed, ziekte en invaliditeit en immigratie hebben allen effect op de dagelijkse machtsverhoudingen in de partnerrelatie (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Bij een migratie vanuit een patriarchale cultuur naar een egalitaire cultuur kan de man zich zeer oncomfortabel gaan voelen bij de plotse afname van zijn vooraf vanzelfsprekende machtspositie. Dit kan soms leiden tot agressieve of dominante gedragingen om het verlies van macht te compenseren (Maciel et al., 2009). Dit zien we ook terug bij gehuwde mannen uit de arbeidersklasse die niet voldoende mogelijkheden hebben om waardering te krijgen voor hun vaardigheden. Bij hen is er een correlatie terug te vinden tussen macht en geweldpleging. Deze correlatie kan op verschillende manieren geïnterpreteerd worden. Langs de ene kant kan men aannemen dat met het doel om hun dominante positie veilig te stellen, mannen ieder machtsmiddel, zelfs fysiek geweld, goed vinden. Een andere verklaring kan zijn dat mannen overcompenseren omdat zij zich in hun maatschappelijke rol gedwongen voelen. Om hun dominante positie te handhaven en de controle te behouden, nemen zij hun toevlucht tot geweld (Willi, 1998).

2.3.2.5 *Hoe past hechting in het plaatje?*

Vanuit de bril van hechting kan ook naar gekeken worden naar de oorzaak van partnergeweld. Wanneer partners elkaars hechtingssysteem zeer sterk activeren, kunnen de emoties zo sterk oplopen dat zij de controle verliezen. Door elkaars machteloze gevoelens aan te wakkeren kunnen de conflicten tussen partners escaleren tot fysiek geweld (Ponnet 2012). Onveilig gehechte personen kunnen door een conflict of een ervaren verschil hun balans verliezen. Ook kennen de conflicten vaak een destructieve uitwerking en kennen terugkerende onderwerpen. Vaak is er sprake van een onderliggende probleem dat vermeden wordt. Op deze manier blijven de geschillen onderhuids aanwezig en escaleren ze op termijn tot een strijd (Ponnet, 2012).

Onze hechtingsstijl bepaalt grotendeels mee onze partnerkeuze en ook hier komt de machtsstrijd weer om de hoek kijken, meer bepaald de strijd om intimiteit. Vaak kiezen we een partner die ons herinnert aan de hechtingsfiguren die we hadden in onze kindertijd. Hier werd ons beeld over de wereld, relaties en onszelf namelijk reeds gevormd. Vaak vallen we voor mensen met dezelfde hechtingsstijl, of juist de tegenovergestelde. We herbeleven op die manier de intimiteits- en machtsconflicten uit onze kindertijd met de hoop deze nu wel op te lossen of om de leegten op te vullen die er zijn overgebleven. Toch zorgt deze basis voor partnerkeuze er vaak voor dat de relatie strandt. Angstig gehechte personen zullen alles proberen om hun partner nabij te houden, vermijders zullen dan weer afstand willen bewaren en gedesoriënteerden verlangen naar nabijheid maar saboteren deze gelijktijdig. Partners kunnen hierdoor gevangen geraken in een spiraal die ieders hechtingsstijl opnieuw bekrachtigt. Om tot een oplossing te komen is er intimiteit nodig en dat is hier nu net het strijdpunt. Het is een machtsstrijd om de mate van intimiteit en nabijheid waar partners zich veilig bij voelen (Ponnet, 2012). Om een duurzame relatie te kunnen opbouwen moet er een evenwicht gezocht worden tussen de intimiteit en nabijheid die beide partners verlangen. De machtsverhouding vindt zijn balans. Dit gevonden evenwicht is echter kwetsbaar. Iedere ingrijpende levensgebeurtenis kan ervoor zorgen dat deze fragiele verhouding uit balans wordt gehaald. Wanneer één van de twee partners plots zwakker of sterker staat, laait de machtsstrijd weer ongenadig op (Ponnet, 2012).

2.3.2.6 *De meerwaarde van een machtsevenwicht in de partnerrelatie*

Er is wel degelijk een link tussen gelijkheid en een goede relatie. Wanneer macht in de relatie ongelijk is, zullen beide partners hun gedachten en emoties willen verbergen. De “leider” wil niet kwetsbaar overkomen. Deze angst om zwakte te tonen beperkt de open communicatie en mogelijkheid voor intimiteit. De “onderdanige” is bang om de balans in de relatie te verstoren of om de relatie zelf te verliezen en verzwijgt daarom zijn of haar gedachten, gevoelens en noden. Zonder open communicatie over gevoelens, kwetsbaarheden en noden is intimiteit quasi onmogelijk (Beavers, 1985, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Om intimiteit mogelijk te maken is een relatiemodel nodig dat gebaseerd is op gelijkheid, dat de gelijke status en welzijn van beide partners behartigt en hen aanmoedigt om de andere te aanschouwen en tegemoet te komen (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Liefde zonder machtsstrijd bestaat niet maar gelukkig zijn er manieren om het gevecht in toom te houden. Wanneer partners de strijd niet opvoeren en hun gelijk willen doordrukken, kan de relatie blijven duren. Door te onderhandelen en te overleggen, door de eigen wensen en visie los te kunnen laten en niet enkel te willen winnen, kan de relatie duurzaam worden. Compromissen sluiten is nodig om een relatie te laten standhouden (Ponnet, 2012). Beide partners willen dat zijn of haar noden en bezorgdheden worden gehoord en als gelijkwaardig worden geschat ten opzichte van die van hun partner. Dit is iets heel anders dan steeds je zin krijgen. Beslissingen worden gemaakt op een manier die zo veel als mogelijk het welzijn van beide partners op korte zowel als lange termijn vergroten. Wanneer macht op deze manier wordt gebruikt is het ook een vorm van empowerment. Beide partners helpen de andere om zijn of haar mogelijke keuzes en persoonlijke vrijheid uit te bereiden (Fishbane, 2001, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Verborgen gelijkheid in collectivistische culturen

Traditionele genderstructuren zitten diep ingeworteld in collectivistische culturen (Triandis, 1995, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Verschillende onderzoeken tonen aan dat traditionele genderstructuren geneigd zijn om ongelijkheid te versterken. Mannen en vrouwen worden gesocialiseerd in genderpersoonlijkheden en interacties tussen genders bekrachtigen de vanzelfsprekend genomen structuren (Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Toch kunnen collectivistische normen, zoals waarde van familie, wij-denken en trouwen met een gelijke indirect het proces voor gendergelijkheid vergemakkelijken. Een huwelijk wordt gekozen op basis van het bevorderen van het welzijn van de bredere families. Daardoor is het koppel verplicht om te denken aan elkaars noden en om ontvankelijk en flexibel te zijn voor elkaar. Vasthouden aan deze collectivistische sociale normen kan indirect meer gelijke relatiepatronen aanmoedigen (Knudson-Martin & Mahoney; 2009).

Dit fenomeen zien we ook terug bij koppels afkomstig uit Afrikaanse landen met een heersende patriarchale overtuiging. Gelijkheid wordt er gezien als ‘iedereen moet een handje helpen met wat nodig is om voordeel te bereiken voor de familie’. Voor solidariteit binnen de familie worden de geïdealiseerde genderrollen opzij geschoven. Van hoogste belang is de kwestie over macht en gelijkheid niet voor hen maar wel dat koppels samenwerken in tijden van nood. Toch werden in de studie vooral koppels gevonden die familiale rollen en verantwoordelijkheden deelden en wordt van partners verwacht dat zij een gelijke hoeveelheid van de last dragen (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

2.3.2.7 *Op weg naar meer gelijkheid*

Sommige koppels accepteren de eerder traditionele genderhiërarchie en sommige andere slaagden er zelfs in om hierin een soort van gelijkheid te creëren. Anderen zijn zich dan weer zeer bewust van de gendergebonden machtskwesties en proberen deze aan te pakken in hun persoonlijke leven (Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Wanneer een relatie gebaseerd is op traditionele genderrollen, is deze stilzwijgend gevormd rond gendercategorieën en mannelijke macht. Om als heteroseksueel koppel te evolueren naar de gelijkheid die zij zeggen te willen in hun relatie moeten zij zich niet alleen bewust zijn van de aanwezige machtspatronen in hun relatie maar moeten zij deze ook veranderen. Desalniettemin kan het gesprek over machtsverhoudingen verwarrend en ingewikkeld zijn. Vaak is voor de personen die uitgaan van gelijkheid in een relatie het zeer onbehagelijk om de macht in hun relatie te onderzoeken. Daarnaast zijn gendergerelateerde machtsverschillen moeilijk te ontdekken omdat zij ingebed zitten in als vanzelfsprekend aangenomen verschillen. Daarom komt het vaak voor dat koppels, en de professional die met hun werkt, de machtsverhoudingen niet zien. Gedrag dat past in de traditionele verwachtingen wordt vaak niet opgemerkt of gezien als normaal. Hierdoor worden partners vaak gezien als evenwaardig zonder dat de kleinigheden van het machtsproces onder het oppervlak worden onderzocht (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

Doorheen diverse sociale contexten heeft gendergebonden macht een andere uitwerking (Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Een multicultureel perspectief moet niet enkel rekening houden met verschillen tussen culturen maar ook met de diversiteit in iedere culturele groep. Koppels binnen dezelfde maatschappelijke context kunnen verschillende elementen uit hun cultuur belangrijk vinden of een persoonlijke aanpak ontwikkelen voor culturele tradities en verwachtingen (Laird, 1998, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney, 2009). Oog hebben voor de diversiteit binnen de diversiteit is van groot belang (Geldof, 2017). In tijden van sociale verandering, wanneer de evoluerende sociale normen botsen met de traditionele, zijn mannen en vrouwen geneigd om uit verschillende culturele bronnen te tappen. Daarom mogen we cultuur niet zien als iets statisch en onveranderlijk, maar eerder als een verzameling van normen en gedragingen waarmee individuen aan de slag gaan en die variëren doorheen de tijd (Falicov, 1995, geciteerd door Knudson-Martin & Mahoney; 2009).

De beweging dat een koppel maakt naar gelijkheid moet gezien worden als een proces, een bewuste omvorming van een relatie die geconstrueerd wordt door mannelijke macht naar een relatie waarin partners verantwoordelijkheden en voordelen gelijk verdelen. Gelijkheid is geen status die bekomen wordt voor eens en altijd maar een dynamisch ideaal waar partners naartoe werken. Dit vraagt inzet ten opzichte van een proces dat rekening houdt met de noden en doelen van beide partners wanneer deze wijzigen door een veranderende omgeving of tijdens de cyclus van het leven (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

2.3.3 Link met praktijkgerichte probleemverkenning

In de theoretische studie over een migratie naar meer gendergelijke samenlevingen en de moeilijkheden die daarop volgen door het gendergebonden machtsconflict zie we veel thema's terugkomen die aangehaald werden door Ouafa in de praktijkgerichte probleemverkenning. Zo zien we in de eerste rode draad de melding dat vrouwen bij hun aankomst na gezinshereniging soms een plots agressief geworden partner terugvinden. De gendergebonden machtspositie die de man genoot in het land van herkomst is, in de westerse wereld waar gendergelijkheid een belangrijk thema is, niet meer vanzelfsprekend. De door de man aanvoelde afname van zijn voordien ontegensprekelijk ervaren macht binnen de relatie kan een verklaring zijn voor deze "plotse" agressieve gedragingen. Zoals beschreven door Maciel en Willi kan dit toegeschreven worden aan een compensatie voor de verloren, voordien evidente machtspositie en bestaat de kans dat alle mogelijk middelen worden ingezet om deze machtspositie terug te bekomen, ook geweld.

Zoals vermeld wordt in de tweede rode draad zien Ouafa en haar team hoe de vrijheid in het land van aankomst sterk wordt aanvoeld door koppels. Als gevolg hiervan sluipen onenigheden de partnerrelatie binnen en komt deze onder druk te staan. Vrouwen merken snel dat zij in deze westerse samenleving een meer gelijkwaardige rol toebedeeld krijgen dan in hun thuisland. Ze zijn dan ook minder snel om de wensen van hun man zonder tegenspreken te volgen. De scheidingslijn die de gendergebonden macht afbakent binnen een relatie wordt stelselmatig verschoven zoals Maciel beschrijft. Wanneer de gendergebonden machtsverschillen in het land van herkomst zeer groot waren, bestaat de kans dat een felle machtsstrijd losbarst in het land van aankomst. Wanneer één van de partners plots zwakker of sterker komt te staan kan de machtsstrijd oplaaien. Ouafa beschrijft dit aan de hand van voorbeelden. Ze beschrijft hoe sommige vrouwen die in het land van herkomst zwaar onderdrukt worden de nieuw gevonden gelijkheid en vrijheid in extremen opnemen.

Dat de machtsverdeling in de relaties van migranten, en zeker ook vluchtelingen, op de proef wordt gesteld bij aankomst in een land met een egalitaire verhouding tussen man en vrouw is duidelijk. Maar niet bij ieder koppel woedt de machtsstrijd even fel. Sommige vrouwen zullen eerder op subtielere wijze de machtsverdeling meer naar het midden trekken. Ouafa geeft hier het voorbeeld van vrouwen die meer zelf hun kledij gaan kiezen of ervoor kiezen om toch te gaan werken. Andere vrouwen gaan zo op in de nieuwe verkregen macht binnen hun relatie dat ze zich erin verliezen. Zo beschrijft Ouafa vrouwen die de zorg voor hun gezin niet meer willen opnemen en zelfs op zoek gaan naar andere mannen, soms enkel voor het plezier.

Naar gelang de hevigheid van de machtsstrijd zijn de gevolgen voor de partnerrelatie en daardoor ook voor het hele gezin kleiner of groter. De manier waarop vrouwen de gendergebonden machtsverhoudingen proberen in evenwicht te trekken, is zeer bepalend voor de uitkomsten. Maar niet te vergeten is ook de bereidheid van de man om toegevingen te doen een determinerende factor in het verdere verloop. Hoe meer conflict hierbij komt kijken, hoe meer kans op een relatiebreuk. Hoe groter de aanvoelde machteloosheid voor de mannen, hoe meer kans dat er intra-familiaal geweld aan te pas komt. Dit geweld binnen gezinnen is voor Ouafa en haar team één van de onderwerpen waar zij zich het meeste zorgen om maken.

2.3.4 Kritische reflectie

Een eerste en misschien wel de belangrijkste kritische reflectie heeft betrekking op het thema van mijn bachelorproef: relatieproblemen bij vluchtelingen. Bovenstaande theoretische studie bevat namelijk vooral wetenschappelijke literatuur over migranten, niet over vluchtelingen. Is deze dan wel toepasbaar? Ik heb, net zoals in de eerste theoretische studie zichtbaar wordt, ervoor gekozen om vluchtelingen te behandelen als een speciaal soort migranten. Zij migreren ook van de ene plaats naar de andere maar dan wel onder andere, vaak zwaardere omstandigheden. Graag wil ik hier de kennis opgedaan in de eerste theoretische studie koppelen aan de tweede. Namelijk dat de manier van migreren, de verschillende factoren die meespelen voor, na en tijdens de migratie, bepalend zijn voor het integratieproces dat er op volgt. De opflakkerende machtsstrijd is één van de onderdelen van integratie die volgt op de migratie. Net zoals in het eerste deel duidelijk wordt, zal ook op dit vlak het verschil in integratie een rol kunnen spelen, ook tussen partners. Evenzo zal dit proces bemoeilijkt worden wanneer er meer negatieve factoren, zoals vaak gezien bij vluchtelingen, het migratieproces beheersen.

Bij een andere kritische bedenking vraag ik mij af of wel ieder koppel naar gelijkheid wil evolueren. Er zullen evengoed koppels zijn die aankomen in een westers land en die ervoor kiezen om de ongelijke machtsverdeling van het thuisland verder de zetten. Of om een klein beetje de machtsverhouding te verschuiven maar deze toch hoofdzakelijk aan de kant van de man te laten. Dit kan verschillende redenen hebben. De vrouw kan zich bijvoorbeeld veiliger voelen onder de vleugels van haar man of wil liever vasthouden aan de genderrollen die de relatie reeds langere tijd goed laten lopen en waar beide partners zich goed in voelen. Nog vele andere motieven zijn te bedenken. Wat wel gelijkaardig zal zijn voor deze koppels is de druk die zij van de maatschappij van het land van aankomst voelen om toch naar die gelijkwaardige balans te ontwikkelen alsook het onbegrip van de westerse maatschappij wanneer een vrouw ervoor kiest om zich te laten "onderdrukken". We kunnen ons hier afvragen of het dan wel echt een verplichting is voor een koppel om uit de genderongelijkheid te stappen of voor vrouwen om te vechten voor een gelijkwaardige plaats binnen de relatie. En waarom wij in het Westen zo gefocust zijn op deze gendergelijkheid en afkeurend zijn tegenover individuen en culturen die hier niet aan wensen deel te nemen.

Het antwoord op deze prikkelbaarheid van het Westen op het vlak van gendergelijkheid kan mogelijks verklaard worden vanuit deze volgende kritische reflectie. In hoeverre kunnen wij, de westerse wereld, beweren dat mensen hier gelijkwaardig zijn en gelijk behandeld worden. Zoals reeds aangehaald in de theoretische studie zijn racisme en discriminatie nog volop aanwezig in onze samenleving. Maar ook seksisme is nog steeds een verdoken partij die onze levens, vaak onopgemerkt, mee bepaald. Termen zoals "de nieuwe man", "het glazen plafond", en "#metoo" en zovele anderen zijn alom gekend en present. Nieuwe acties of benamingen kunnen ieder moment opduiken. Is onze maatschappij wel echt zo doordrongen van gendergelijkheid zoals wij claimen of is die gelijkwaardigheid eerder een illusie?

Als laatste vond ik het belangrijk om stil te staan bij de evident lijkende stelling dat enkel mannen, vooral in koppels waar de man een dominantere positie bekleedt, zich schuldig maken aan partnergeweld. In onze westerse samenleving is het ondertussen bekend dat ook vrouwen gewelddadig kunnen zijn ten opzichte van hun man en dat deze vorm van partnergeweld vaak zeer onopgemerkt plaatsvindt omdat het slachtoffer zich schaamt en dus deze vorm sterk ondergerapporteerd blijft. Over dit fenomeen wordt echter nergens in de literatuur rond partnerrelaties bij migranten alsnog in het interview met Ouafa gesproken. Hierbij kunnen we ons afvragen of vrouwen die uit een maatschappij komen waarin zij steeds als zwakkere geprofileerd worden, zich niet wagen aan geweld ten opzichte van hun man, die zij dienen te respecteren omwille van zijn hogere positie binnen de relatie? Of kan het zijn dat partnergeweld door vrouwen wel voorkomt in deze culturen maar dat de mannen, doordat zij cultureel verwacht worden een sterker profiel te onderschrijven dan hun vrouwen, helemaal geen melding doen van dit partnergeweld uit schaamte?

2.3.5 Besluit

Het machtsconflict is aanwezig in iedere relatie. De meeste koppels slagen erin om een fragiel evenwicht te bereiken dat bij iedere verandering in het leven terug in balans moet komen. Wanneer migranten uit niet-westerse landen komen, hebben zij vaak een achtergrond in patriarchale samenlevingen. De man heeft het hier als vanzelfsprekend voor het zeggen. Aangekomen in onze egalitaire samenleving wordt deze evidentie onderuit gehaald en bestaat de kans dat de machtsstrijd binnen het koppel hevig losbarst. Deze genderdimensie van macht binnen de partnerrelatie is sterk cultuurgebonden. Ze zit diepgeworteld in sociale rollen die door de context waarin men leeft bekrachtigd worden. Bij een migratie over culturen heen zal deze gekende sociale context veranderen en dus de balans tussen de partners opnieuw onderhandeld moeten worden. Als bij het verschuiven van de scheidingslijn de partners, of één van de partners, de neiging hebben om in extremen te schieten, bestaat de kans dat de machtsstrijd doorslaat in intra-familiaal geweld. Ook het hechtingsschema dat mensen in zich meedragen heeft invloed op de manier waarop de machtsstrijd gevoerd zal worden, reeds startend bij de partnerkeuze. Het bereiken van een evenwichtige, gelijkwaardige machtsverdeling in de partnerrelatie zal een meerwaarde, zoals intimiteit en empowerment, met zich meebrengen voor het koppel. De manier waarop een koppel deze gelijkheid invult in de partnerrelatie kan zeer divers zijn. Combinaties uit verschillende culturele bronnen zijn mogelijk. Het evenwicht binnen een koppel is een proces dat steeds opnieuw aandacht zal vragen.

2.4 Invalshoek 3: Hoe verlies en trauma ten gevolge van migratie de partnerrelatie beïnvloeden.

2.4.1 Inleiding

Migreren betekent ook achterlaten, loslaten en verliezen. De manier waarop dit plaats vindt, bepaalt hoe zwaar de verliezen wegen op iemands psyche. Om te weten te komen hoe verlies en trauma ten gevolge van migratie de partnerrelatie beïnvloeden bekijken we welke aanhoudende stress, traumatische verliezen en trauma bij migratie kunnen komen kijken. Aansluitend bekijken we welke gevolgen deze traumatische gebeurtenissen hebben voor individuen op de hechting en voor de partnerrelatie. Daaruit gaan we verder met een partnerrelatieperspectief op verlies en trauma. We bekijken hoe het komt dat partners verdriet verschillend kunnen ervaren en hoe zij hier samen sterker uit kunnen komen. Als afsluiter komt het systemisch perspectief op verlies en trauma aan bod en zien we hoe trauma doorgegeven kan worden op volgende generaties.

2.4.2 Theoretische studie

2.4.2.1 Aanhoudende stress, traumatische verliezen en trauma bij migratie

Onder de term migrant verstaan we 'een persoon die uit zijn land vertrekt'. Een vluchteling is een speciale categorie van migranten, dit zijn mensen die gedwongen hun land hebben moeten verlaten. Een migratie bevat onweerlegbare aspecten van verlies zoals ontworteling, loslaten en achterlaten. Deze ontworteling bevat niet enkel het achterlaten van hun huis maar ook het sociale netwerk, zoals familie en vrienden, geraken opgesplitst en gescheiden van elkaar. Eveneens het land en de cultuur van herkomst laten zij achter zich. Er zijn veel verschillende facetten waarin migranten verlies ondervinden zoals verlies van naasten, verlies van identiteit, verlies van taal, verlies van status en verlies van doelen (de Mönnink, 2015). Voor vluchtelingen is er niet enkel het verlies van hun vertrouwde omgeving, hun thuis en hun cultuur maar daarnaast dragen zij ook onzichtbare verliezen met zich mee. Ze verliezen hun sociaal netwerk maar ook hun bezittingen en de daarmee verbonden herinneringen aan hun ouders en voorouders, hun ouderlijke rol of kindertijd. Er zijn vaak weinig mensen die hun verleden kennen en waarmee zij hun verdriet kunnen delen. Naast al deze verliezen hebben vluchtelingen vaak een traumatische tijd achter de rug. De redenen waarom mensen vluchten kunnen uiteenlopend zijn maar vaak liggen oorlog en geweld aan de grondslag. Dit betekent voor vele dat zij herinneringen met zich meedragen over gruwelijke taferelen. Hoe ga je verder wanneer trauma je geheugen gijzelt (Keirse 2017)? Op de vlucht zijn betekent vaak een zware rugzak met zich meedragen, een rugzak die niet zomaar achtergelaten kan worden aan de grens van het land van aankomst. Maar ook moeilijkheden die zich na aankomst voordoen, zoals langdurige onzekerheid over hun verblijf, gebrekkige wooncondities en moeilijkheden bij verdere integratie wanneer de draagkracht van mensen reeds lange tijd onder druk staat, kan traumatisering tot gevolg hebben. De cumulatie van stressfactoren en verlieservaringen kunnen net zo goed traumagerelateerde stoornissen met zich meebrengen als de gebeurtenissen voor of tijdens de vlucht (Groeninck et al., 2019).

De gebeurtenissen die mensen meemaken in hun leven liggen vaak buiten de controle of keuze van die persoon. Mensen die te maken krijgen met psychopathologische problemen of stoornissen hebben vaak “pech” gehad op één of meerder gebieden van hun leven. Wanneer een gebeurtenis te zwaar is voor de psyche wordt deze als traumatisch ervaren. Een traumatische ervaring kan één intense gebeurtenis zijn maar ook een langdurige, aanhoudende moeilijke situatie. Dergelijke situaties kan ieder van ons overkomen. Hoe we hiermee omgaan, wordt mede bepaald door onze persoonlijkheidsstructuur maar ook door de context waarin wij leven en wel of niet worden opgevangen. Wanneer deze bouwstenen van ons mens zijn onder druk komen te staan, bestaat het gevaar dat wij breken op de zwakkere punten in onszelf. Deze gevoeligheden zijn voor iedereen anders en de uitkomst van éénzelfde gebeurtenis kan door iedereen anders ervaren worden en dus ook een ander gevolg krijgen voor ons dagdagelijks functioneren, gaande van een tijdelijke moeilijkheid tot een aanhoudend lijden (Baeten, 2019).

Traumatische verliezen brengen naast verliesverwerking ook een schokverwerking met zich mee. Een verlies situatie wordt traumatisch wanneer het verlies op een onverwachte en intense manier plaatsvindt. Dit gebeurt vaak in situaties zoals (oorlogs-)geweld, ongelukken, moord, suïcide en seksueel geweld. De ervaring kan zo heftig zijn dat het voelt alsof deze in de zintuigen wordt ingebrand. Veel voorkomende en normale reacties bij deze ongewone situaties zijn: vermijding, veelvuldige herbeleving en verhoogde waakzaamheid. Er is dan ook behoefte aan opvang na een traumatische ervaring. Wanneer dit niet gebeurt kan traumastress optreden. Dit wordt de posttraumatische stressreactie (PTSR) genoemd. Wanneer de klachten langere tijd na het voorval zich blijven voordoen, spreken we van een posttraumatische stressstoornis (PTSS/PTSD) (de Mönnink, 2015). Een belangrijke bron van traumastress vindt plaats wanneer iemand geweld ervaart in de territoriale sfeer. Niet enkel fysiek geweld maar iedere grensoverschrijdende ervaring in het intermenselijke verkeer valt onder deze territoriale agressie. (de Mönnink, 2015). Dit menselijke territorium kan opgedeeld worden in diverse persoonlijke territoria zoals mijn persoonlijke eigendommen, mijn eigen lichaam, mijn eigen geest, mijn privéschuilplaats, mijn psychologische ruimte en mijn actieterrein (Bakker, 1972; Moorter 1979, geciteerd door de Mönnink, 2015).

2.4.2.2 Gevolgen van traumatische gebeurtenissen

voor individuen.

Ten gevolge van ingrijpende life events kunnen verschillende psychopathologische problemen de kop op steken. Wanneer deze problemen een ernstige vorm aannemen en de persoon in kwestie dysfunctioneel wordt, spreken we van een psychopathologische stoornis. Problemen of stoornissen die kunnen voorkomen zijn veelzijdig van aard. Al deze problemen hebben niet enkel een biomedische oorzaak maar kunnen ook getriggerd worden door life events. Veel voorkomende problemen zijn depressieve klachten of depressieve stoornis, een kortdurende psychotische stoornis, stemmingsproblemen of een stemmingsstoornis, dissociatieve amnesie en dissociatieve fugue. Ook angststoornissen zijn veelvoorkomend ten gevolge van trauma. Één van de meest voorkomende angststoornissen na een traumatische ervaring is de posttraumatische stressstoornis. Hierbij blijven de slachtoffers hangen in een shocktoestand die als reactie optreedt op de ingrijpende gebeurtenis. Alsook zijn er nog de aanpassingsproblemen of -stoornissen. Hieronder verstaan we personen die, na een ingrijpende gebeurtenis, moeilijkheden hebben in het omgaan met deze gebeurtenis. Zij slagen er niet in om de gebeurtenissen een plaats te geven en ondervinden moeilijkheden bij het aanpassen van hun leven “post-trauma” (Baeten, 2019). Voor vluchtelingen kan dit betekenen dat zij milde tot ernstige problemen ondervinden bij hun integratie in het land van aankomst.

Zowel schokkende ervaringen in het land van herkomst als ingrijpende ervaringen tijdens de vlucht kunnen aan de basis liggen van traumagerelateerde stoornissen. Daarnaast kan de oorzaak ook gevonden worden in de opeenstapeling van stressfactoren en verlieservaringen die kunnen voorkomen voor, tijdens of na de vlucht. Hiervoor werd zelf een nieuwe diagnose toegevoegd aan de International Classification of Diseases: Complexe posttraumatische stressproblematiek of “multipel complex trauma door meervoudig afbreken of verliezen van gehechtheidsrelaties” (Groeninck et al., 2019). Groeninck en zijn collega’s (2019) keken daarom naar wat relaties kunnen betekenen als beschermde factor binnen dit proces. Ze gingen na hoe ieder lid van het gezin de verlieservaringen heeft ervaren en wat het effect is van deze ervaringen binnen het gezin. Zo verschuiven ze de individuele kwetsbaarheden naar interrelationele problematieken.

In onze maatschappij waar individualisering nog steeds sterk in opgang is, wordt een mens vaak geportretteerd als een op zichzelf staand wezen. Te gemakkelijk wordt er voorbijgegaan aan het relationele. De dokter, psycholoog of psychiater die een patiënt met psychopathologische problemen behandelt, heeft in veel gevallen enkel oog voor de persoon die moeilijkheden ervaart. Toch is het zeer belangrijk om de contacten die mensen hebben, het sociale weefsel waarbinnen zij functioneren, mee centraal te zetten. Wie ik ben als mens wordt vooral bepaald in mijn verhouding tot anderen. Relaties met andere kunnen helend zijn maar ook toxis, wat mee de psychopathologie kan veroorzaken. Mensen in hun context plaatsen geeft hen terug een identiteit buiten hun status als patiënt. Zeker na ingrijpende gebeurtenissen kunnen er vragen zoals ‘wie ben ik?’ en ‘waar wil ik naartoe?’ de kop opsteken. De antwoorden op deze vragen worden mede bepaald door de context waarin iemand vertoeft, door de andere waarmee hij of zij in contact komt. Daarom is het belangrijk dat er meer aandacht geschonken wordt aan de verhalen van mensen. Wie zijn zij? Waar komen zij vandaan? En waar willen zij naartoe?. Laat mensen terug op verhaal komen, samen met de belangrijke personen rond hen. Het belang van inzetten op het relationele wordt vaak onderschat (Baeten, 2019).

Op hechting

Een traumatische ervaring heeft niet enkel schadelijke effecten op iemand zijn of haar persoonlijke leven maar hebben ook een impact op de concentrische cirkels rond hen, zoals familie, vrienden en samenleving. Waar ooit hechting was, steekt nu vervreemding de kop op en waar verbinding ooit regeerde, zijn nu eenzaamheid en isolement aan de macht (Stein, Snir & Solomon, 2015). Bij trauma veroorzaakt door een ander mens zien we meer zware, nadelige gevolgen voor toekomstige interpersoonlijke banden, die we niet terugzien in trauma’s door bijvoorbeeld natuurverschijnselen (Charuvastra & Cloitre, 2008 geciteerd door Stein et al. 2015). Trauma’s veroorzaakt door andere mensen kunnen diepe en langdurige inwendige psychologische gevolgen hebben, zoals beschadigingen van de interne hechtingsmodellen en gevoelens van eenzaamheid. Deze inwendige kwetsuren kunnen grote gevolgen hebben op het gebied van interpersoonlijke relaties. Wanneer je weet dat trauma, in het bijzonder trauma door de hand van andere mensen, deze bovengenoemde psychologische gevolgen heeft, kan je begrijpen hoe deze de mogelijkheid om intieme relaties aan te gaan of te onderhouden sterk kunnen ondermijnen (Mills & Tunderbull, 2004 geciteerd door Stein et al., 2015).

Van der Kolk et al (1991) vonden dat de grootste voorspellende factor bij het doorstaan van een trauma en het reguleren van zelfdestructief gedrag niet de traumatische gebeurtenis zelf is maar de capaciteit troost te vinden bij een andere persoon (Johnson & Williams-Keeler, 1998). Gelinkt aan de manier waarop individuen omgaan met trauma en zich hieraan aanpassen zijn de verwachtingen die iemand heeft ten opzicht van anderen, over hoe beschikbaar en ontvankelijk zij zijn wanneer men hier nood aan heeft. Of anders gezegd: iemands hechting is een belangrijke voorspellende factor wanneer het gaat over de gevolgen van trauma (Mikulincer et al, 1993, geciteerd door Johnson & Williams-Keeler, 1998).

Voor partnerrelaties

Vaak zetten partners na een traumatische gebeurtenis stappen naar relatietherapie. Dit is niet verbazend aangezien gespannen en onstabiele relaties één, niet te onderschatten, gevolg is van trauma en posttraumatische stressstoornis. Een traumatische gebeurtenis, vooral wanneer deze veroorzaakt is door een ander mens, heeft twee tegenstrijdige gevolgen. Langs de ene kant vergroot het de nood aan beschermende relaties, langs de andere kant wordt het vertrouwen en de veiligheid, die nodig zijn om een goede relationele band aan te gaan, beschadigd. De relationele band die nodig is, wordt tegelijkertijd gezien als een vorm van gevaar (Johnson & Williams-Keeler, 1998). Intieme contacten en vertrouwen zijn activiteiten die binnen een relatie een kalmerend en verzachtend effect kunnen hebben voor gespannen partners. Bij slachtoffers van trauma bestaat de mogelijkheid dat deze relationele activiteiten ervaren worden als een bedreiging of mogelijk zelfs een herleving van het trauma kunnen oproepen. De neiging ontstaat om deze en andere situaties waarin men zich kwetsbaar voelt, te ontwijken. Met emotionele betrokkenheid wordt terughoudender omgegaan. Deze emotionele betrokkenheid is een van de belangrijkste voorspellers voor een stabiel en bevredigend huwelijk. Wanneer hiermee binnen een koppel aarzelend wordt omgegaan, of deze zelfs volledig vermeden wordt, doordringen vervreemding en isolement de relatie. Het huwelijk van een slachtoffer van een traumatische gebeurtenis heeft hierdoor meer kans om geagiteerd huwelijk te worden. Wanneer dit gebeurt zal de relatie in een zelf voedende cirkel van afstand, verdediging en wantrouwen vast te komen zitten. Daarbij komt dat een gespannen partnerrelatie de symptomen van het slachtoffer van trauma uitlokt, in stand houdt en zelfs erger kan maken. Hierdoor geraakt het slachtoffer van de traumatische ervaring in een vicieuze cirkel die zowel een negatief effect heeft op het huwelijk als op zijn of haar mogelijkheid om de naweeën van het trauma te boven te komen (Johnson & Williams-Keeler, 1998).

Ondanks het bufferend effect dat betekenisvolle relaties bieden voor de gevolgen van trauma, is er geen tekort aan bewijs voor de negatieve effecten van trauma op familie en intieme relaties. Vooral de vermijdende symptomen die gepaard gaan met PTSD veroorzaken negatieve dynamieken tussen partners en familieleden en niet de memoires van de overlevende zelf. PTSD is een grote risicofactor wanneer het aankomt op huwelijksontevredenheid (Catherall, 2013). Huwelijksrelaties zijn voornamelijk gebaseerd op de notie dat de partners er zullen zijn voor elkaar en elkaars moeilijke periodes zullen begrijpen: “in goede en kwade dagen”. Ten gevolge van trauma kan men terecht komen in een ongelukkige, neergaande spiraal waarin men moeilijkheden ondervindt met het in stand houden van intimiteit en waarin betekenisvolle relaties net een groter gevoel van eenzaamheid veroorzaken. Dit allemaal terwijl de mogelijkheid van de familie om steun en troost te bieden wordt verhinderd door de gevolgen van het trauma. De vooronderstellingen over huwelijksrelaties geraken daardoor verzadigd met gevoelens die betrekking hebben tot het falen in intersubjectiviteit en gevoelens van eenzaamheid. De traumaoverlevende kan het gevoel krijgen dat zijn of haar eigen partner, en eventuele kinderen, niet begrijpen en ook nooit kunnen begrijpen wat zij hebben doorgemaakt. Deze negatieve gevoelens kunnen de meest betekenisvolle en nabije relaties van de trauma slachtoffers doen afbrokkelen (Stein, Snir & Solomon, 2015).

2.4.2.3 Partnerrelatieperspectief op verlies en trauma

Verschillend verdriet

Manu Keirse (2017) beschrijft verdriet als een vingerafdruk. Deze is bij iedereen anders maar toch herkenbaar voor iedereen. De ervaring van rouwen is voor niemand identiek. Daarom is het belangrijk om te weten dat er verschillende manieren zijn waarop mensen rouwen. Wanneer je bijvoorbeeld met je partner een verlies deelt, is het van belang dat de verschillende reacties op rouw gerespecteerd worden. Een traumatische ervaring kan zwaar wegen op een koppel maar hoeft zeker niet uit te monden in een scheiding. Het kan de relatie juist sterker maken (Murphy, 2003 geciteerd door Keirse, 2017). Wanneer een koppel hun verdriet en ontgoocheling met elkaar kan delen in plaats van te roepen, te schelden, een schuldige zoeken of verwijten te gooien zullen zij samen het drama kunnen verwerken. Wanneer partners met elkaar kunnen praten en gehoord worden door elkaar kunnen ze door hun verlies een verbinding vinden met elkaar op een dieper niveau. Samen rouwen kan de band tussen partners versterken (Catherall, 2013).

Door culturele invloeden leren mannen dat zij zich als “sterke mannen” moeten profileren. Kwetsbaarheid en emoties zijn een teken van zwakte. In tegenstelling daarvan wordt van hen een probleemoplossende en beschermende rol verwacht. Dit komt overeen met wat met de instrumentele stijl van rouwen heet. Hier is er vooral innerlijke reflectie en uiterlijke actie, emotionele pijn wordt weggestopt en gevoelens worden niet gedeeld. Denken staat boven voelen. De tegenhanger van deze stijl is de intuïtieve rouw. Een stijl die we vaker terugzien bij vrouwen. Hierbij is er vooral focus op gevoelens en wordt er gepraat over het verlies. Ook al wordt de instrumentele stijl vaak aan mannen toegeschreven en de intuïtieve vaak aan vrouwen, toch is geslacht niet de determinerende factor. Cultuurverschillen en opvoeding zijn meer verantwoordelijk voor de stijl van rouw die iemand zich eigen maakt (Keirse, 2017). Door de verschillende stijlen van rouwen kunnen er binnen een koppel conflict en spanning ontstaan. Vanuit het standpunt van de intuïtief rouwende lijkt het of de andere zijn verdriet niet wil toe laten of zelfs niet wordt geraakt door het verlies. Voor de instrumenteel rouwende is de constante nood om emoties te uiten van de intuïtief rouwende iets dat bezorgdheid oproept over de manier waarop deze met zijn of haar verdriet omgaat. Onbegrip over hoe de ander met zijn of haar verdriet omgaat kan voor frustraties zorgen, waardoor er druk komt op de relatie. Meer kennis omtrent de verschillen in uiting van rouw kunnen helpen om elkaar als koppel niet te hinderen of zelfs te ondersteunen in het rouwproces (Keirse, 2017).

Samen sterker

Een traumatische ervaring beïnvloedt zelden enkel het individu. Partners krijgen het meeste te verdragen van het gehele netwerk van het slachtoffer. Zij staan vaak het dichtst bij de overlevende maar hebben tegelijk de minst duurzame band (Catherall, 2013). Een belangrijke factor in het herstelproces is iemands capaciteit om troost te vinden bij een ander. Ook de verwachtingen die een persoon heeft ten opzichte van anderen en of zij al dan niet klaar staan wanneer hij of zij hier nood aan hebben. Deze vertrouwenspersoon kan een goede vriend zijn of een partner. Een goede partnerrelatie kan daarom bijdragen aan het herstel van het slachtoffer (Johnson & Williams-Keeler, 1998). Ook Luc Van de Ven (2014) benoemt deze vertrouwenspersoon als één van de belangrijke factoren die bepalen of mensen na een periode van rouw terug tot de mogelijkheid komen om te genieten van het leven. Bij deze vertrouwenspersoon zijn empathie en begrip zeer belangrijk maar wat van nog groter belang is, is dat deze persoon ons kan tegenspreken of, op maat van onze mogelijkheden, ons kan aansporen. Naast de vertrouwenspersoon worden nog twee belangrijke steunbronnen genoemd die helpen bij het komen tot aanvaarding van de realiteit na verlies: veerkracht en zingeving. Veerkracht wordt door Luc Van de Ven (2014) gedefinieerd als “ een cognitief-emotionele vaardigheid om met tegenslagen op een constructieve wijze om te gaan, zodat ze een positief beeld van zichzelf kunnen behouden”. Zingeving zorgt ervoor dat men zin heeft in het leven. De zin zien in je persoonlijke leven ligt hiervan aan de grondslag. Iemand helpen verkennen waar er nog zinvolle elementen zitten in zijn of haar leven, zoals persoonlijke relaties, kan helpen (Van de Ven, 2014). Ook de partner van het slachtoffer kan nood hebben aan behandeling. Door zo dicht bij de overlevende te leven kan er secundaire traumatisering optreden. Het is van belang dat hier aandacht aan wordt besteed door de onderlinge vervlochtenheid van het genezingsproces van de partner met het genezingsproces van het slachtoffer van het trauma (Catherall, 2013).

De partnerrelatiedynamiek kan een steunende of stagnerende uitwerking hebben bij verlies. Een verlieservaring legt een druk op de partnerrelatie en niet iedere partnerrelatie kan deze druk aan. Steun van de partners aan elkaar onderling is daarvoor een cruciale factor. Deze onderlinge steun wordt bepaald door de volgende vier steuncompetenties: signaalherkenning, naderbij komen,

steun op maat en supportchecks. Het is belangrijk dat de partners het signaalgedrag van elkaar naar waarde schatten en hierop reageren in plaats van signaalongevoelig te reageren door de vraag te negeren of te verwerpen of het niet herkennen van de indirecte of directe vraag. Daarnaast moet er op een alerte en betrokken manier contact aangegaan worden met de partner. Afstandelijkheid of geen tijd maken wanneer de vraag voor emotionele nabijheid wordt gesteld, werkt schadelijk. Ook is het van belang dat het aanbod van de steun wordt gematcht aan de specifieke nood van de partner en dat er niet enkel aanbod gestuurd geholpen wordt. Als laatste dient er geïnvesteerd te worden in het nagaan of de geboden steun voldoende is en of er andere steun nodig is (de Mönnink, 2015).

Een slachtoffer van een traumatische ervaring kan op vele niveaus geholpen worden door een veilige en intieme partnerrelatie. Niet alleen zal hij of zij de traumatische ervaring beter kunnen verwerken, ook is het opnieuw creëren van een veilige verbinding met anderen van groot belang zijn. Wanneer het trauma zich heeft voorgedaan in de context van een hechtingrelatie of bij een soort van interpersoonlijk geweld zoals bijvoorbeeld oorlog, kan relatietherapie aangeraden zijn. Dit soort trauma's heeft een significant effect op iemand mogelijkheid om betekenisvolle relaties aan te gaan of te onderhouden, met als gevolg dat een gespannen partnerrelatie een negatieve herstelomgeving wordt of in stand houdt (Johnson & Williams-Keeler, 1998). Trauma veroorzaakt door de medemens speelt een rol in de beleving van hechting, eenzaamheid, huwelijksproblemen en ouderschap. Deze bevindingen suggereren dat er tijdens de nasleep van dit soort trauma veel aandacht moet gaan naar interpersoonlijke aspecten. Dit is niet alleen van belang voor de relaties van het slachtoffer, maar ook het verlichten van andere symptomen in de nasleep van het trauma (Stein, Snir & Solomon, 2015).

2.4.2.4 Systemisch perspectief op verlies en trauma

Een familie bestaat uit ongeveer drie à vier generaties die door de tijd heen bewegen. Binnen de familiebenadering wordt er gekeken naar het volledige emotionele systeem van minstens deze generaties. Elk gezin en elke familie heeft een unieke wijze om met verlies om te gaan. Ieder kind dat ter wereld komt in dit systeem, zal leven volgens de heersende waarden, standaarden, verwachtingen en gedragingen. Het familiesysteem is zeer gesloten, enkel via geboorte, adoptie of huwelijk kan je tot het familiesysteem toetreden en enkel door overlijden of scheiding is uittreding mogelijk. De familiebanden kunnen niet verbroken worden, zij blijven altijd familie. Iedere nieuwe generatie vindt zijn oorsprong in de vorige, die hen het leven heeft geschonken. Ook Boszormenyi-Nagy benadrukt deze onzichtbare band tussen ouders en kinderen, de loyaliteit. Een verlies kan invloed op hebben op één persoon van de familie, maar ook op de gehele familieverhouding. Zo kan iemand binnen het systeem anders gaan functioneren na een verlieservaring. Het is belangrijk om inzicht te krijgen op de manier waarop het familiesysteem hierop inspeelt. Wanneer er sprake is van blokkades die zich situeren tussen de verschillende generatielijnen is een familiegerichte verliesbegeleiding nodig. Bij deze familiegerichte methode wordt de steun binnen de familie onderling bevorderd. Zowel rekeningen die niet vereffend werden als verliezen in de verticale lijn die als traumatisch werden ervaren kunnen tijdens de familiegerichte begeleiding aandacht krijgen. Door het betrekken van de familiecontext kan in de tweede en derde generatie de problematiek worden gereduceerd en soms zelfs hersteld (de Mönnink, 2015).

De familie wordt binnen de systeembenadering gezien als een geheel van denken en handelen. Binnen dit systeem wordt herkend dat verliezen uit het verleden en uit vorige generaties nog steeds invloed uitoefenen op de huidige generaties. Dit kan zeer lang, en soms oneindig worden overgedragen. Deze overdracht tussen generaties wordt intergenerationele overdracht genoemd, hierbij gaat het om verliesgebeurtenissen die in de verticale lijn, van generatie op generatie, worden doorgegeven. Het is als in feite een verlieserfenis. Deze kunnen lijden tot taboes, verwachtingen of stigma binnen het familiesysteem. Ook trauma's kunnen worden overgedragen op volgende generaties. Het beste is dat we een onderscheid maken tussen transgenerationale verlieslast en transgenerationale traumatisering. Bij het eerste gaat het om normale en te verwachte verlieservaringen van de vorige generaties, zoals een overlijden. Bij het tweede gaat het om verlieservaringen die hun oorzaak vonden in geweld, zoals oorlog of verkeersongevallen.

Ook Boszorményi-Nagy (1973) heeft het in zijn theorie over intergenerationele overdracht. Hierin is te zien hoe onverwerkte trauma's de volgende generaties kunnen besmetten. Een kind zal, soms onzichtbaar, loyaal blijven aan zijn ouders. Dit is te zien wanneer ouders onverwerkte zaken, zoals bijvoorbeeld oorlogstrauma's, afreageren in hun gezin. Kinderen worden op deze manier slachtoffer van een onrechtvaardige behandeling in hun existentiële relaties. Als gevolg hiervan kan een kind destructief recht overhouden wat zich vertaalt naar denken dat als kind je recht op hebt op een nog niet-vereffende rekening. Wanneer zij later zelf kinderen hebben bestaat de kans dat zij hun kinderen de rekening presenteren. Het tegenovergestelde zien we bij kinderen die uit stabiele en warme gezinnen komen. Zij voelen dat zij een positief recht hebben (de Mönnink, 2015). De effecten van trauma kunnen doorheen verschillende generaties voelbaar zijn. Behandelingen kunnen daarom niet alleen het functioneren van het slachtoffer ten goede komen maar ook de familie samenbrengen en sterker maken. Wanneer de eerste hindernissen overwonnen zijn, kunnen de traumaoverlevenden en hun families meer waardevolle relaties hebben omdat zij de tijd hebben genomen om over hun gevoelens, waarden en persoonlijke limieten te spreken. Als het slachtoffer zijn pijn kan accepteren en hieruit kan groeien, zullen zijn liefdevolle gevoelens ten opzichte van zijn naasten intenser worden. Het trauma heeft hen geleerd hoe groot het belang en de noodzaak is van menselijke connecties en liefde (Catherall, 2013).

Niet enkel bij één slachtoffer is het hele netwerk geraakt, soms kan ook het hele familiesysteem een trauma oplopen. We spreken over een familietrauma wanneer de uitdagingen voor de psychosociale hulpbronnen van familieleden en het familiesysteem zijn draagkracht overschrijdt. Belangrijke factoren die de resulterende crisis voorspellen zijn de gebeurtenis zelf, de beschikbare hulpbronnen en de perceptie van de stress. Interpersoonlijke relaties tussen familieleden kunnen beschermd werken bij een traumatische ervaring, zij vormen een bron van emotionele en functionele steun. Het niveau van functioneren van de familie op het moment van het trauma is bepalend voor de mate van steun die men uit deze hulpbron kan putten. Een familietrauma brengt dit hele steunnetwerk schade toe. Bij dit soort trauma is het aangewezen dat niet enkel de individuen behandeld worden maar dat ook de familie als unit behandeling krijgt (Catherall, 2013). Voor vluchtelingengezinnen bestaat de kans dat door langdurige beproevingen de beschikbare hulpbronnen zo goed als uitgeput zijn. Zij worden dan als systeem gevoeliger voor trauma.

2.4.3 Link met praktijkgerichte probleemverkenning

De linken tussen deze theoretische studie en de praktijkgerichte probleemverkenning zijn niet ver te zoeken. Tijdens het interview geeft Ouafa meerdere malen aan hoe vele van de vluchtelingen die zij zien te maken krijgen met traumatische ervaringen voor, tijdens of na de vlucht. Deze aanhoudende stress en traumatische ervaringen worden in de theoretische studie overlopen. In de eerste rode draad wordt verder op ingegaan op de wijze dat deze traumatische ervaringen hun uitwerking hebben. Ouafa geeft aan dat het rouwproces bij velen voor langere tijd hun leven blijft beïnvloeden en dat hun partnerrelatie meestal niet ontsnapt aan de uitwerking ervan. Dit wordt eveneens duidelijk in de theoretische studie. Ook de manier waarop partners verschillend rouwen is niet vreemd voor het team. Hoe verschillend dit verdriet kan zijn tussen partners en welke problemen dit met zich mee kan brengen, beschrijft Manu Keirse op een zeer herkenbare manier. Tevens de uitlopende manieren waarop de gevolgen naar boven komen worden opgemerkt door het team.

Wanneer we zien dat trauma niet enkel moeilijkheden meebrengt in de relatie wanneer het over de gebeurtenis zelf gaat maar ook gevolgen heeft voor hoe partners met elkaar omgaan, zoals de wijze waarop zij betrokken zijn, kan er een breed spectrum aan partnerrelatieproblemen gekoppeld worden aan het overleven van trauma. Zo kunnen ook de verhalen van “ik ken mijn man niet meer” of “mijn man is plots agressief” begrepen worden vanuit de achtergrond van traumatische gebeurtenissen. Wanneer de man alleen de vlucht onderneemt en zijn gezin achteraf via gezinshereniging laat overkomen, heeft hij reeds vele wateren doorzwommen wanneer zijn gezin uiteindelijk herenigd is. De ervaringen die de man heeft meegemaakt kunnen invloed hebben op de manier waarop hij reageert op zijn vrouw en kinderen. Dit kan een gevoel van vervreemding oproepen bij de partner. Mogelijks is ook dat de man door PTSD plots veel “korter van stof” is, dat hij snel getriggerd geraakt en zich nog in een overlevings- of verdedigingsmodus bevindt. Dit kan uitmonden in meer agressiever gedrag binnen het gezin.

2.4.4 Kritische reflectie

De invloed van religie is een belangrijk onderwerp dat mist in deze invalshoek. Wetende dat een groot deel van de vluchtelingen die naar het Westen komen uit streken komen die niet seculier zijn maar eerder nog sterk godsdienstig zou dit thema niet weggelaten mogen worden. Ongetwijfeld heeft voor gelovigen religie een rol wanneer het aankomt op het rouwproces. De manier waarop zij steun en troost kunnen vinden in hun geloof wordt spijtig genoeg niet besproken. Ook kan religie de betekenis die iemand geeft aan een gebeurtenis sterk beïnvloeden en als gevolg daarvan ook de uitwerking die de gebeurtenis zal hebben op de psyche. De manier waarop iemand zijn geloof beleeft is zeer persoonlijk. Toch zullen er ongetwijfeld elementen zijn binnen bepaalde religies die mensen aanwenden bij rouw. Misschien zijn er zelfs religie-overstijgende elementen te identificeren. Een vergelijkende studie tussen religies en hoe zij omgaan met rouw en betekenisgeving, kan een meerwaarde bieden in dit thema.

Manu Keirse beschrijft hoe partners op verschillende manieren het rouwproces kunnen beleven en hoe dit voor moeilijkheden kan zorgen binnen de partnerrelatie. Deze verschillende manieren van verdriet beleven vinden hun oorsprong in cultuur en opvoeding. Als deze twee factoren de oorzaak vormen voor het ontwikkelen van een bepaalde rouwstijl kunnen we ons afvragen of deze rouwstijlen niet eigen zijn aan onze westerse cultuur en opvoeding. De mogelijkheid om deze manieren van verdriet beleven door te trekken naar andere culturen wordt hier kritisch bekeken. Mogelijks is er wel een gelijkenis te vinden over culturen heen over de manier waarop mannen en vrouwen in het leven staan. Vrouwen worden bijna universeel geportretteerd als gevoelswezens die graag praten over emoties. Mannen worden op hun beurt afgeschilderd als koele kikkers die in alle situaties sterk horen te blijven. Bijkomende informatie is nodig om te weten of deze kijk op mannen en vrouw over culturen heen sterk genoeg aanwezig is om de rouwstijlen als universeel te benaderen.

2.4.5 Besluit

Ten gevolge van migratie kunnen er zich veel verliezen voordoen in het leven van mensen. Bij vluchtelingen in het bijzonder komen de aanhoudende stress, de traumatische verliezen en eventuele traumatische gebeurtenissen die zij meemaken daar extra bij. Deze traumatische gebeurtenissen hebben gevolgen. Individuen kunnen moeilijkheden ondervinden in hun functioneren. De hechtingschema's kunnen door traumatische ervaringen waar andere mensen bij betrokken waren sterk beschadigd geraken. De gevolgen die zich voordoen op het niveau van het individu missen hun uitwerking op de partnerrelatie niet. Partnerrelaties hebben een bufferend effect wanneer het aankomt op de effecten van trauma maar tegelijkertijd krijgt de partnerrelatie zware klappen ten gevolge van trauma. Uit het partnerrelatieperspectief op verlies en trauma komt naar voren waar de verschillen en moeilijkheden net liggen en hoe men als koppel samen sterker kan staan om met verlies en trauma om te gaan. Een heftige verlieservaring of een trauma dat één persoon overkomt, kan toch zijn uitwerking hebben in het gehele familiesysteem. Daarnaast kan de familie als systeem ook een trauma oplopen wanneer zij slachtoffer zijn van een traumatische ervaring. Het belang om ook de familie in acht te nemen wanneer men werkt rond trauma- en verliesverwerking blijkt uit het systemisch perspectief op verlies en trauma.

2.5 Besluit hoofdstuk 2

Geen enkele langdurige partnerrelatie blijft gespaard van moeilijkheden. Vraagstukken zoals onder andere de verdeling van het huishouden en de opvoeding van de kinderen vragen van het koppel veel samenwerking. De overgangen tussen levensfasen die de mens afloopt zijn typische momenten waarop koppels opnieuw voor uitdagingen komen te staan. Zo zijn momenten als de eerste maal samenwonen, het eerste kind of wanneer het laatste kind het nest verlaat onder andere life-events waarop koppels een nieuwe balans dienen te vinden.

Wanneer men migreert naar een werelddeel waar heel andere gewoontes gelden als het op genderrollen en partnerrelaties aankomt, krijgen deze moeilijkheden binnen het koppel een extra laagje complexiteit toegeschreven. Alle vanzelfsprekendheden over hoe men als koppel dient te functioneren vallen weg. Een hele nieuwe zoektocht naar een manier om te partnerrelatie vorm te geven begint. Niet enkel de uitdagingen waar ieder koppel voor komt te staan bij een verandering in het leven moeten aangegaan worden. Ook uitdagingen typerend aan de migratie vragen hun aandacht. Omgaan met alle socio-culturele veranderingen die migratie met zich mee brengt, zorgen voor extra gehakketak. Daarbij komt dat de machtsverhouding tussen de partners in vele gevallen herbekeken wordt. De vanzelfsprekende hogere positie van de man wordt ter discussie gesteld aangekomen in het egalitaire Westen. Deze machtsstrijd kan ervoor zorgen dat de uitdagingen die het koppel het hoofd dienen te bieden ook nog eens een strijdtoneel worden voor macht binnen de partnerrelatie. Migratie zorgt dus voor extra laagjes complexiteit binnen de dagdagelijkse partnerrelatieproblemen. Wanneer deze migratie plaatsvond in de vorm van een vlucht, worden deze opnieuw extra bemoeilijkt. Ook traumatische ervaringen kunnen voorkomen. Door het grote aantal negatieve factoren, zowel voor, tijdens en na de vlucht, waarmee vluchtelingen te maken krijgen, wordt het migratie- en integratieproces verzwaard. Zij behalen de hoogste score bij optelling van complexerende factoren op het vlak van partnerrelatieproblemen. Het is daarom niet verbazend dat het vluchtelingenteam van het CAW meer partnerrelaties ziet bij vluchtelingen dan bij andere migranten.

Niet enkel is er een grote diversiteit in de uitkomst die trauma heeft op een individu en op het koppel, naargelang het soort trauma en de kenmerken van de persoon of de familie die ermee te maken krijgen. Ook zorgt het wel of niet hebben meegemaakt van een traumatische ervaring voor grote verschillen in coping op alle andere problemen die met migratie te maken hebben. Trauma kan namelijk een nefaste uitwerking hebben op het hechtingsschema van het slachtoffer zoals terug te vinden in invalshoek drie. Als we daarbij in invalshoek één en twee lezen dat het hechtingsschema het omgaan met alle veranderingen die tot problemen kunnen leiden kan bevorderen of juist verergeren, moeten we concluderen dat trauma ook op deze thema's kan zorgen voor een negatieve, neerwaartse spiraal waar het koppel in gevangen kan geraken. De drie verschillende invalshoeken zijn onderling aan elkaar gelinkt en werken op elkaar in. Naar gelang de factoren die meespelen kunnen de negatieve effecten opnieuw verzwaard werken.

Hoofdstuk 3 Veranderingsgerichte strategieën

3.1 Inleiding hoofdstuk 3

Met al de informatie uit de vorige twee hoofdstukken achter de kiezen zijn we aanbeland aan het derde en tevens laatste hoofdstuk van deze bachelorproef. In dit laatste hoofdstuk bekijken we welke veranderingsgerichte strategieën aanbevolen kunnen worden, gesteund op kennisgeving uit de vorige twee hoofdstukken

“Hoe kunnen organisaties zoals CAW De Kempen (erkende) vluchtelingen/anderstalige nieuwkomers beter begeleiden bij partnerrelatieproblemen?”, is de vraag die centraal staat in deze bachelorproef. Om op deze vraag een antwoord te kunnen bieden werd uitgebreid onderzoek verricht in zowel hoofdstuk één als hoofdstuk twee. In hoofdstuk één werd tevens een veranderingsdoel geformuleerd, dit om een antwoord op de centrale vraag in goede banen te leiden. Het einddoel dat wij door middel van verandering willen bereiken, klonk als volgt: De hulpverleners kunnen cliënten begeleiden, zowel preventief als curatief, die te maken krijgen met problemen binnen de partnerrelatie ten gevolge van migratie en deze problemen constructief aanpakken en werken aan verbetering.

Zowel de centrale vraag als het veranderingsdoel van deze bachelorproef werden beiden geformuleerd op mesoniveau. Toch zullen er voor ieder niveau: micro, meso en macro, drie veranderingsgerichte strategieën voorgesteld worden. We beginnen dit derde hoofdstuk met enkele interessante suggesties voor verbetering die teruggevonden werden in de literatuur tijdens het theoretisch onderzoek van het tweede hoofdstuk. Er wordt met deze ideeën begonnen omdat zij als basis zullen dienen voor enkele veranderingsstrategieën binnen verschillende niveaus. Daarna volgen de veranderingsgerichte strategieën. Per niveau worden er eerst enkele voorbeelden uit het binnen en buitenland aangehaald die voor inspiratie zorgen. Hierop volgt een uitwerking van de drie veranderingsgerichte strategieën met enkele randvoorwaarden. Er wordt telkens ook een link gelegd naar de probleemstelling, hoofdstuk één, en de theoretische studie, hoofdstuk twee. We sluiten ieder niveau af met mogelijke resultaten en beperkingen van de respectievelijke veranderingsdoelen.

3.2 Interessante suggesties uit de literatuur.

3.2.1 Narratieve Therapie: Helpen bij verschillende culturele visies in de partnerrelatie

Deze vorm van therapie wordt vaak toegepast wanneer een koppel problemen ervaart na migratie. Man en vrouw kunnen een ander beeld hebben over hun situatie en moeite hebben de zienswijze van de partner te volgen. Dit kan leiden tot een negatief beeld over de relatie. Narratieve therapie kan koppels helpen die vast zitten in een problematische kroniek en hen helpen om tot een positief verhaal te komen of een verhaal dat voor het koppel als juist aanvoelt. Hierdoor voelen ze zich empowered en krijgen ze het gevoel terug controle te verwerven over hun leven. Luister als professional met het besef dat er veel verschillende opvattingen en meningen zijn over dezelfde feiten. Door middel van vragen wordt tijdens de therapie de sage van het koppel opgedeeld in kleinere stukken. De therapeut kan het koppel helpen om tegenstrijdigheden in de verhalen en verschillende standpunten aan het licht te brengen. Zo kunnen de partners horen hoe de andere bijvoorbeeld de immigratie en het leven in het nieuwe land beleeft. Dit kan de partners helpen elkaar standpunten beter te begrijpen en zo dichterbij een gemeenschappelijke denkbeeld te komen. (D'Urso, Reynaga & Patterson, 2009).

3.2.2 Koppels helpen met problemen eigen aan het gendergebonden machtsconflict.

Authentiek communiceren is een van groot belang om een relatie te doen slagen. Open en eerlijk spreken over je gevoelens en behoeften lijkt vanzelfsprekend, maar is dat niet voor iedereen binnen elke cultuur. Vooruit werken aan betere communicatie tussen partners waarbij zij beiden kunnen uitspreken wat hun noden en behoeften zijn en wederkerig kunnen reageren op elkaars vraag zal niet enkel de intimiteit bevorderen, maar brengt ook de machtsconflicten van een achterbaks naar een open en bespreekbaar niveau (Ponnet, 2012). Koppels hebben er baat bij om geholpen te worden bij het actief onderhandelen over hun relatie en om op een meer comfortabele en competente manier met conflict om te gaan. Dit houdt ook in om partners te helpen zien hoe sommige onderwerpen of kwesties niet voor discussie beschikbaar zijn door onzichtbare of verborgen machtsverhoudingen in de relatie. Professionals moeten ook alert zijn voor de mogelijkheid dat sommige cliënten vermijden om hun mening uit te drukken of persoonlijkheidsaspecten te tonen omdat deze niet passen in de traditionele verwachtingen gelinkt aan hun gender. Omdat koppels vaak terecht komen in stereotiepe patronen rond gender zonder het te beseffen, kan het een bijdrage zijn om koppels te bevragen over hoe de vanzelfsprekende patronen en structuren in de relatie beslist werden (Knudson-Martin & Mahoney, 2009).

3.2.3 Veranderingen die migranten doormaken in een positief daglicht plaatsen.

Door het verloop van de migratie komen processen van verandering op gang op het vlak van gender, cultuur en macht bij immigranten. Door het ervaren van deze culturele verandering hebben zij een groot voordeel ten opzichte van anderen, namelijk: zij zijn zich meer bewust van de invloed van de grotere sociale context op hun levens. Hierdoor kunnen zij kiezen uit een groter aanbod van opties die voor hen passen. De professional kan de gemigreerde koppels helpen om deze uitdaging te zien als een voordeel en er gebruik van te maken (Maciel et al., 2009).

3.3 Veranderingsgerichte strategieën

3.3.1 Veranderingsgerichte strategieën microniveau:

3.3.1.1 Inspirerende voorbeelden

Het kenniscentrum Gezinswetenschappen ontwikkelde in 2019 een vertelspel voor kinderen na de vlucht genaamd wortelen in nieuwe aarde. In dit spel wordt er gewerkt aan de hand van 30 geïllustreerde vertelkaarten om met kinderen en jongeren, alsook gezinnen, het gesprek aan te gaan over hun ervaringen van voor, tijdens en na de vlucht (“onderzoekers maken een vertelspel voor ouders en kinderen van gezinnen op de vlucht”, z.d., z.p.). Dit in combinatie met een andere inspiratiebron, de lessen relatieondersteuning en -bemiddeling (Baeten, 2019), brachten mij op het idee voor mijn eerste veranderingsstrategie.

Bij de Nederlandse stichting Pharos, kenniscentrum voor vluchtelingen en gezondheid, bieden ze een heel gamma informatieve folders aan. Op hun website vind je een kennisbank terug met een uitgebreid aanbod van folders voor een breed scala aan gezondheidsklachten of -thema’s specifiek gericht op vluchtelingen. In de kennisbank zit reeds een folder over psychische klachten die gericht is op zelfhulp (“gezondheid vluchtelingen, asielzoekers en statushouders”; z.d., z.p.).

3.3.1.2 Uitwerking en randvoorwaarden

Als eerste veranderingsstrategie wil ik graag een spel voorstellen, een spel waarmee de partners aan de hand van vertelkaarten thuis aan de slag kunnen gaan. Gebaseerd op de gedachtegang van de narratieve therapie, die eerder bij de interessante suggesties uit de literatuur vermeld wordt, kan het koppel op deze manier zelf een gesprek tussen hen op gang brengen met de nodige tips en op een gecontroleerde manier aan de hand van spelregels. Het spel dat ik in gedachten heb zou bestaan uit kaarten die elks een vraag of opdracht bevatten en een zeer strikte handleiding met communicatieregels. Het is namelijk van belang dat de partners onderling de communicatie op zo’n manier kunnen voeren dat het spel niet de oorzaak wordt van escalerende discussies. De manier van communiceren is van groot belang om als koppel te kunnen spreken over thema’s die beïnvloed kunnen zijn door het gendergebonden machtsconflict. Voorbeelden van deze gespreksregels kunnen zijn: Vanuit jezelf spreken; spreken in verwachtingen in plaats van verwijten, de ander laten uitspreken, parafraseren wat je net gehoord hebt, enzovoort. Er kan ook gebruik worden gemaakt van een “talkingstick”, eventueel een hartvormig object, zodat de partners minder geneigd zijn elkaar te onderbreken. Voorbeelden van vragen zijn: Wat heeft jullie samen gebracht?, Noem 3 leuke activiteiten die jullie samen deden in het land van herkomst? Nadat ze deze vragen beantwoord hebben zal op de achterkant van de kaart de opdracht staan om, met het gebruik van hun fantasie, proberen het gegeven antwoord te vertalen naar de huidige socio-culturele context bijvoorbeeld: wat heeft jullie samen gebracht? Hoe denk je dat deze situatie eruit gezien had als dit hier (in het land van aankomst) zou hebben plaatsgevonden? Aan de hand van deze oefeningen kunnen partners zicht krijgen op de manier waarop zijn hun relatie, hun verhaal, kunnen vertalen van de socio-culturele context van het land van herkomst naar die van het nieuwe thuisland. Idem met de rol die de bredere familie speelt met betrekking tot hun relatie. Dit zal hen helpen om de socio-culturele invloeden die effect hebben op hun partnerrelatie te ontdekken en uit het ruime aanbod van opties waarover zij beschikken een verhaal te creëren dan voor hen past.

Ook moeilijkere thema's kunnen aan bod komen, zoals de verhouding man-vrouw binnen de relatie of vragen die pijlen naar hun belevingen voor, tijdens en na de vlucht. Naast de kaarten met vragen kunnen er opdrachten voorzien worden zoals bijvoorbeeld: maak elks een schema met dingen die je wel en niet positief vond aan de socio-culturele verwachtingen die je partnerrelatie beïnvloedden in het land van herkomst en maak dezelfde ophijsting voor het nieuwe thuisland. Vergelijk nadien je lijsten met die van je partner en ga op zoek naar overeenkomsten. Over de verschillen kan gepraat worden aan de hand van de communicatieregels. Door te onderzoeken wat de onderliggende redenen zijn dat partners iets wel of niet als positief ervaren, kan ervoor zorgen dat er meer begrip ontstaat tussen partners en het zoeken naar een gemeenschappelijk nieuw verhaal bevorderen. Ideaal zou zijn als het spel beschikbaar gesteld kan worden in verschillende talen zoals Arabisch, Farsi, Pasjtoe, Somalisch en hopelijk nog vele anderen. Dit zal het gebruik ervan voor velen vergemakkelijken. Ook het cultuursensitief opstellen van het spel in toegankelijk taalgebruik en het gebruik van pictogrammen en beeldmateriaal kan helpen.

Een tweede tool die ik voorstel voor partners na de vlucht zijn informatiefolders over trauma en het effect op de partnerrelatie gericht op zelfhulp. Hierbij stel ik twee aparte folders voor: eentje voor de trauma-overlevende en eentje voor de partner. Aan de hand van meer begrip voor elkaars rouwproces en kennis omtrent de gevolgen van trauma kunnen de partners zelf aan de slag gaan. Als veranderingsgerichte strategie worden daarom informatiefolders geadviseerd over de gevolgen van trauma met een speciale focus op partnerrelaties. Zowel een folder voor de partner die het slachtoffer was van een traumatische gebeurtenis als één voor de andere partner. Door de partners te informeren over de mogelijke gevolgen van trauma op persoonlijk vlak, op het vlak van interpersoonlijke relaties en de mogelijke impact op de partnerrelatie zullen zij beiden beter voorbereid zijn op wat er mogelijks kan voorkomen en kunnen hun gevoelens omtrent de situatie genormaliseerd worden. De folder zal informatie bevatten over trauma, rouw, PTSS en hoe de partners hier samen sterker door kunnen komen.

Als derde veranderingsstrategie op microniveau stel ik, zoals in het voorbeeld hiervoor, ook een informatiefolder voor waarmee de partners zelf aan de slag kunnen. Deze folder zal zich toespitsen op de aangevoelde veranderingen in de machtsverhouding tussen man en vrouw binnen de partnerrelatie die de veranderde socio-culturele context met zich meebrengt. De folder zal informeren rond dit thema en zal naast informatie over de culturele identiteit van gendergebonden macht binnen de partnerrelatie ook tips voorzien voor de partners. Deze tips kunnen gaan van manieren om de balans van geven en nemen in evenwicht te houden naar methodes om je wensen en noden naar je partner toe op een constructieve manier te communiceren tot hoe je onderhandelen met je partner het beste aanpakt. Dit onderhandelen met je partner zal voor velen die uit een socio-culturele context komen waarin de man het laatste woord had iets zijn waarin zij nog moeten groeien en waarbij ondersteuning aan de hand van de aangeboden folder zijn nut kan bewijzen. De interessante suggestie uit de literatuur over het helpen van koppels met een machtsconflict kan hiervoor ook als inspiratie dienen.

Belangrijke randvoorwaarden zijn dat de folders in verschillende talen kunnen worden aangeboden, dat er gebruik wordt gemaakt van toegankelijk taalgebruik en van pictogrammen. Tevens moet er bij het opstellen van de folders cultuursensitief gewerkt worden. De folders kunnen verdeeld worden door organisaties uit het sociaal-agogisch werkveld en door sleutelfiguren van de respectievelijke gemeenschappen zoals bijvoorbeeld de Imam.

3.3.1.3 *Link met probleemstelling*

De vele beproevingen waarvoor een koppel op de vlucht komt te staan nadat de eerste noden zijn ingevuld in het land van aankomst wordt onvoldoende aandacht aan besteed. Na de eerste fase, waar men in de meest urgente noden ondersteunt zoals wonen, wordt er, onterecht, vanuit gegaan dat de grootste problemen opgelost zijn. Uitzoeken hoe zij hun relatie opnieuw oppikken na zo veel verandering is namelijk geen gemakkelijke opdracht voor de partners. Uit het interview dat ik met Ouafa voerde kwam tevens naar voren dat de relatieproblemen meer voorkwamen bij vluchtelingen dan bij andere migranten. Voor, tijdens en in de eerste periode na de vlucht is deze groep vooral bezig geweest met overleven en om hun leven terug op de rails te krijgen vanuit een praktisch perspectief, waardoor er weinig ruimte was voor de partnerrelatie. Sommige koppels leefde lange tijd gescheiden van elkaar en dit in mogelijks zeer uiteenlopende omstandigheden. Vervreemding van elkaar is één van de mogelijke gevolgen hiervan. Ook een verschil in integratie tussen partners kan een wig drijven tussen hen. De ene partner kan reeds verder in het proces staan dan de andere. Elkaar begrijpen wordt dan moeilijker. Ook de aangevoelde socio-culturele verschillen met betrekking tot de man-vrouwverhouding en wat verwacht kan worden binnen de relatie roepen spanningen op tussen het koppel.

Veel vluchtelingen krijgen voor, tijdens of na hun vlucht te maken met geweld en andere traumatische gebeurtenissen. Oorlog en andere conflicten zijn de meest voorkomende redenen waarvoor mensen op de vlucht slaan. Ook tussen partners kan dit voor problemen zorgen. Zij kunnen een verschillende vlucht hebben doorgemaakt en daardoor verschillende traumatische ervaringen hebben doorstaan. Het rouwproces dat volgt kan voor ieder een andere betekenis en uitwerking hebben, zelfs wanneer het gaat over gelijkaardige ervaringen. De vervreemding tussen partners waarover men spreekt kan ook hiermee te maken hebben.

In de relatieproblemen waarmee het vluchtelingenteam van CAW De Kempen in contact komt, wordt er vaak gesproken over de spanningen in relaties die ontstaan doordat de vanzelfsprekende machtspositie van de man in vraag wordt gesteld in de socio-culturele context van het nieuwe thuisland. De vrouwen wensen zich naar een meer geëmancipeerde positie te begeven en niet elke man is het hiermee eens. De veranderende machtspositie brengt spanningen met zich mee, zowel op het vlak van de positie van de vrouw in de relatie en de bredere maatschappij als bij de opvoeding van de kinderen. Soms gebeurt het dat de gendergebonden machtsstrijd leidt tot het aannemen van extreme posities. Wanneer de man niet meer vanzelfsprekend het laatste woord heeft kunnen discussies hevig oplaaien. In extremis kan dit leiden tot partnergeweld.

3.3.1.4 *Link met theoretische studie*

Uit de theoretische studie vanuit invalshoek één, maar ook invalshoek twee, blijkt dat vluchtelingen meer risico lopen om te maken te krijgen met relatieproblemen. Verschillende factoren die eigen zijn aan de vlucht dragen bij tot een complexer integratieproces. Tevens is het mogelijk dat beide partners, alsook andere leden van het gezin, dit proces op een verschillend tempo en een verschillende manier beleven. Doordat vluchten heel onverwachts gebeurt, mist deze groep de kans om voor de migratie na te denken en te spreken over thema's zoals de relatie en hoe deze anders ingevuld zou kunnen worden in een land met een andere socio-culturele visie. Aan de hand van het spel kunnen zij de invulling van de fundamentele relatiedraden, de socio-culturele achtergrond en de invloed van de bredere familie ten opzichte van hun relatie herontdekken. Ook de manier waarop de migratie en de integratie beleefd worden krijgen de kans om besproken te worden waardoor de partners elkaar opnieuw beter kunnen begrijpen. Het gendergebonden machtsconflict, dat sterk cultuurgebonden is, kan indien het onbesproken blijft en de strijd onderhuids hevig woedt, voor ernstige problemen zorgen.

Een open gesprek proberen opstarten over de beweging naar een nieuwe verdeling meer aangepast aan de cultuur van het land van herkomst maar waarbij beide partners zich nog steeds goed en veilig voelen, zal een grote meerwaarde kunnen betekenen, zoals eerder beschreven bij de interessante suggesties uit de literatuur. Door de veranderende socio-culturele context die migratie met zich meebrengt, worden als vanzelfsprekend ervaren machtsverhoudingen binnen de partnerrelatie op de proef gesteld. Vaak zijn deze machtsverhoudingen gendergebonden en vinden ze hun oorsprong in sociale patronen in de maatschappij. Meestal zijn het de vrouwen die proberen de scheidingslijn op vlak van gendergebonden macht proberen te verplaatsen. Voor mannen kan het zeer bedreigend aanvoelen dat hun machtspositie binnen de relatie afneemt. Om hun dominante positie toch veilig te stellen kan het zijn dat zij hun toevlucht zoeken in geweld. Zowel het spel, als de folder over de veranderende machtsverdeling tussen man en vrouw, kunnen het koppel ondersteunen om hun weg te vinden naar een nieuw machtsevenwicht.

Uit de derde invalshoek van de theoretische studie, die verder inging op de invloed van trauma op de partnerrelatie, kwamen twee belangrijke delen naar boven. Ten eerste bleek dat partners vaak een andere manier hebben om met rouw om te gaan en dat dit voor veel onbegrip kan zorgen. Beter ingelicht zijn over verschillende manieren van rouwen kan ondersteunend werken om de signalen van de partner beter te begrijpen. Daarnaast kan hoe men inspeelt op de noden van de rouwende partner veel verschil maken. Als tweede kwam uit de theoretische studie de desastreuze werking die trauma op de hechtingsstijl kan hebben naar voren. De partners lopen het risico om in een neerwaartse negatieve spiraal terecht te komen. Ondanks het bufferende effect dat betekenisvolle relaties bieden voor de gevolgen van trauma, heeft trauma en dan vooral de nasleep ervan een negatief effect op intieme relaties. Zo kunnen de gevolgen van trauma ervoor zorgen dat de partnerrelatie op haar beurt een negatieve herstelomgeving wordt. De gevolgen van trauma kunnen er tevens voor zorgen dat de integratie en het zoeken van een nieuw machtsevenwicht moeilijker verlopen. Kennis over wat trauma allemaal kan betekenen voor hun relatie en hun verdere leven zal de koppels helpen om hiermee aan de slag te gaan.

3.3.1.5 Mogelijke resultaten en beperkingen

Aan de hand van het spel kunnen partners hun relatie met elkaar herontdekken. Er zal niet alleen aandacht zijn om de grond van de relatie en de liefde voor elkaar opnieuw te versterken maar ook om de socio-culturele veranderingen waarmee zij te maken krijgen op het vlak van de relatie en de man-vrouwverhoudingen te exploreren. Op deze manier zal het koppel de kans krijgen om opnieuw op verhaal te komen en een nieuw gemeenschappelijk denkbeeld te creëren.

De resultaten die hopelijk bereikt kunnen worden met deze informatiefolders is dat partners zelfstandig en op een constructieve manier kunnen omgaan met de gevolgen die trauma meebrengt in hun partnerrelatie. Door te weten wat ze kunnen verwachten en hoe ze hier best mee omgaan, kan de negatieve neerwaartse spiraal waarin partners vast komen zitten vermeden worden. Ook de folder over de veranderde machtsverhoudingen kan ervoor zorgen dat het koppel zelf op weg kan omdat zij beter voorbereid en geïnformeerd zijn. Hierdoor kunnen zij mogelijks ook meer begrip opbrengen voor de moeilijkheden die hun wederhelft ervaart tijdens het proces. Met een aanpak die stapsgewijs opbouwt en de nodige tips verschaft om te onderhandelen over de balansen tussen hen, kan een escalatie van conflicten tot geweld binnen de partnerrelatie vermeden worden.

Voor koppels waarbij de conflicten al te ver geëscaleerd zijn, zal het quasi onmogelijk zijn om deze dingen zelfstandig te doen. Mogelijks kan het spel en het spreken over deze thema's voor nieuwe oploeiende conflicten zorgen. Voor hen is het aangeraden om een professional te betrekken die fungeert als een soort bemiddelaar of scheidsrechter. Wel rijst hier dan de vraag in hoeverre deze derde aanwezige het vrijuit spreken van de partners kan belemmeren. Dit bekijken we verder bij de veranderingsstrategieën op mesoniveau. Het spreken tussen partners kan ook op zich een mogelijke belemmering zijn. Spreken over emoties en behoeften binnen een relatie is niet in iedere cultuur vanzelfsprekend en dus niet voor iedere cultuur weggelegd. Dit kan er tevens voor zorgen dat de begrijpbaarheid van de informatie in de folders moeilijk is voor hen. Ook bestaat de kans dat de partners zich niet vrijuit durven uitspreken tegenover hun echtgeno(o)t(e) uit angst of vanuit cultureel gerelateerde genderrollen die hen limiteren. De gesprekskaarten van het spel groeperen per moeilijkheidsniveau gebaseerd op de vaardigheden die nodig zijn om een oefening tot een goed einde te brengen kan een oplossing bieden. Tevens wordt de werkbaarheid van de folder over onderhandelen mee bepaald door de mate van bereidheid die er bij beide partners is om hier rond te werken en of zij al dan niet openstaan om te spreken over een nieuwe machtsdynamiek en deze nieuwe verhouding kunnen toelaten. Bij koppels die reeds te ver verzeild zijn geraakt in escalerende conflicten is wederom de ondersteuning van een professional aangewezen.

Een andere mogelijkheid die beperkend kan werken, is dat sommigen zich niet gerechtigd voelen om te rouwen. Zij willen focussen op het nu en zij zeer dankbaar dat zij de verschrikkelijke situatie achter zit hebben kunnen laten om in het land van aankomst een nieuw leven te beginnen. Hierdoor kan het zijn dat de partners elkaars trauma en/of rouwproces niet kunnen zien of het niet aan elkaar durven laten zien. Ook kunnen de verdrongen gevoelens op zeer uiteenlopende manieren op andere vlakken naar boven komen. Als laatste is het ook belangrijk om te vermelden dat, naar gelang de zwaarte van het trauma alsook het reeds geleden negatieve effect op de partnerrelatie, zelfhulp niet altijd voldoende zal zijn. Professionele hulp om het trauma te verwerken en de partnerrelatie te ondersteunen kan wenselijk zijn. Al is dit voor anderstalige nieuwkomers vaak vreemd terrein.

Als laatste beperking grijp ik even terug naar het interview met Ouafa uit de probleemstelling. Zij haalde immers aan dat preventief werken volgens haar moeilijk ligt bij niet-Europese culturen omdat zij er vaak vanuit gaan de zichzelf geen problemen zullen krijgen of pas aan de problemen willen denken als die zich effectief voordoen. Toch was Ouafa er wel voor te vinden om preventie een kans te geven, om toch te proberen de doelgroep bewust te maken van de problemen die mogelijks te kop op kunnen steken zodat zij sneller hun weg kunnen vinden naar de hulpverlening, voordat de problemen onhandelbaar worden.

3.3.2 Veranderingsgerichte strategieën mesoniveau:

3.3.2.1 Inspirerende voorbeelden

Bij sommige CAW's maken ze reeds gebruik van de methodiek Mind-Spring. Dit is een vorm van psycho-educatie die in groep wordt aangeboden aan vluchtelingen. Mind-Spring werd in Nederland ontwikkeld door Paul Sterk. Het programma wordt ingezet om de mentale weerbaarheid bij vluchtelingen te verhogen. Er wordt gewerkt vanuit hun eigen krachten om hen zo te helpen hun toekomst aan te pakken. Binnen Mind-Spring worden de deelnemers geïnformeerd over problemen waarmee zij te maken kunnen krijgen op het gebied van stress, depressie en lusteloosheid, trauma, rouw en schuldgevoelens, ontheemding en acculturatie, verlies van verworvenheden in eigen land en de dagelijkse trammelant op een asielzoekerscentrum. De groepen worden ingedeeld per taal en afkomst en worden gekoppeld aan een ervaringsdeskundige Mind-Spring trainer die speciaal hiervoor werd opgeleid. Deze trainer begeleidt de groep samen met een professional die een opleiding tot Mind-Spring co-begeleider volgde ("mind-spring", z.d., z.p.).

Sensoa biedt spelmateriaal aan om gesprekken op gang te brengen over seksualiteit en relaties. Één van die spelen is Shalimar, een spel om met een multiculturele klas of groep relaties en seksualiteit te spreken ("Shalimar", z.d., z.p.).

3.3.2.2 Uitwerking en randvoorwaarden

De eerste veranderingsstrategie op mesoniveau pleit voor meer ondersteuning en opleiding voor de professionals op het vlak van gezinsgericht werken en het ondersteunen van partnerrelaties. Aan de hand van vormingen kunnen de medewerkers meer kennis vergaren over partnerrelaties. Dit zal hen helpen om de problematiek(en) te identificeren die aan de basis liggen van mogelijke partnerrelatieproblemen. Deze oorzaken kunnen sterk verschillen en zijn niet persé te vinden in de migratie of het vluchtverhaal maar kunnen ook problemen zijn die in iedere partnerrelatie kunnen voorkomen zoals bijvoorbeeld levensfasenproblematieken. Door bij de professionals de basiskennis over partnerrelatieproblemen te vergroten en daarbij kennis toe te voegen over specifieke partnerrelatieproblemen eigen aan migratie en vlucht, zal er een betere ondersteuning kunnen worden geboden in de hulpverlening.

Als tweede veranderingsstrategie stel ik een tool voor aan de hand waarvan de medewerkers de gesprekken met de koppels kunnen vormgeven. Het spel met vertelkaarten dat reeds vermeld wordt bij de veranderingsstrategieën op microniveau, kan ook gebruikt worden door de professionals om de respectievelijke thema's in de partnerrelatie te bespreken. Bij koppels waarbij de discussies reeds geëscaleerd zijn kan het beter zijn om het spel te spelen met deze derde, neutrale persoon erbij in plaats van thuis met zijn twee. De professional kan dan fungeren als een soort van bemiddelaar en het koppel helpen om de gesprekken per thema tot een goed einde te brengen en hen helpen om te leren hoe zij goed kunnen communiceren met elkaar. Dit gebaseerd op de ideeën die vermeld worden bij de suggesties uit de literatuur aangehaald in het begin van dit hoofdstuk. Zo kan de professional bijvoorbeeld de vele veranderingen die het koppel heeft doorgemaakt in een positief daglicht plaatsen. Het is hier van groot belang dat de professional kennis heeft over het voeren van gesprekken met koppels. De communicatieregels die bij het spel zitten, kunnen de professional helpen om de communicatie tussen de partners te begeleiden. Voorwaarden voor gesprekken met meerdere personen, zoals meerzijdige partijdigheid, dienen nageleefd te worden.

De Mind-Springmethodiek maakt deel uit van mijn derde veranderingsstrategie. Deze methodiek biedt veel mogelijkheden om met de doelgroep te werken vanuit hun eigen krachten. Daarnaast kan er gesproken worden over problemen die zij reeds ervaren of problemen die zich in de toekomst kunnen voordoen, een vorm van preventie dus. De manier van werken die wordt gebruikt in de Mind-Springmethodiek biedt veel potentieel in het werken met verschillende culturele achtergronden. Door de groepen samen te stellen op basis van cultuur en taal zal er beter cultuursensitief gewerkt kunnen worden, zeker aangezien de trainer dezelfde taal of culturele achtergrond bezit. Een mogelijke valkuil hier is dat de gehele groep op één zelfde manier wordt benaderd in plaats van dat men oog blijft houden voor de diversiteit, ook in een schijnbaar homogene groep. Wel zou een toevoeging aan het programma gericht op gezinnen en partnerrelaties een vereiste zijn om deze methodiek ook in te zetten op het vlak van partnerrelatieproblemen en gezinsgericht werken. De Mind-Spring trainer en co-begeleider dienen dan ook extra vorming over deze thema's te krijgen.

3.3.2.3 Link met probleemstelling

Ook de hulpverleners van het vluchtelingenteam merken de verschuiving van 'eerste opvang en op weg helpen' naar een nood aan meer gezinsgerichte ondersteuning. Wanneer de cliënten eindelijk gesetteld zijn en hun meest urgente noden zijn vervuld, kan de procedure van gezinshereniging beginnen. Bij partners die reeds samen zijn komt er vanaf dit moment terug tijd vrij voor kwaliteitsvol samenzijn. In deze nieuwe fase, waarin het gezinsleven terug op de voorgrond komt, botsen zij op de impact die de socio-culturele veranderingen hebben op hun relatie en dan komen de partnerrelatieproblemen naar boven. Ouafa geeft in het interview zelf aan dat zij weinig achtergrond hebben om de koppels een gerichte ondersteuning te kunnen bieden. Bijkomende opleiding zou dus zeker van pas komen voor het team. Ook blijkt uit het interview dat er nog geen tools beschikbaar zijn om met de koppels aan de slag te gaan. De vertelkaarten kunnen daarin verandering brengen. Zo krijgen de professionals handvaten aangereikt die zij kunnen gebruiken wanneer zij aan de slag gaan met koppels.

Het team zelf heeft al eens gesproken over vormen van preventie, zoals psycho-educatie, vertelt Ouafa in het interview. Het gebruik van Mind-Spring zou hier mooi op aansluiten. Zo kan het team de cliënten de nodige tools en informatie in handen geven om vanuit hun eigen krachten de problemen die zich mogelijks kunnen voordoen in de toekomst te trotseren. Op deze manier zullen problemen tussen koppels minder snel escaleren. Daarnaast is er tijdens de Mind-Spring sessie een basis gelegd voor de bespreekbaarheid van het thema partnerrelatieproblemen. Dit 'durven spreken over' is ook een grote drempel blijkt uit het interview, waardoor de hulpverlening vaak laattijdig wordt ingeschakeld. In deze cases zijn de problemen al zeer ver geëscaleerd en kan het zijn dat de eerstelijns hulp die het team kan bieden niet meer voldoende is. Eigenlijk kan er dan best een relatietherapeut worden ingeschakeld. Dit gebeurt echter zelden omdat de stap tot deze vorm van hulpverlening vaak te groot is. Het thema bespreekbaar te maken in de Mind-Spring trainingen kan er dus tevens voor zorgen dat de hulpvragers minder lang wachten om met een derde te spreken over hun problemen waardoor deze nog te bevatten zijn.

3.3.2.4 *Link met theoretische studie*

Aan de hand van de kennis die uit de drie invalshoeken naar voren komt, kan er gewerkt worden aan een vorming voor hulpverleners die in contact komen met partnerrelatieproblemen bij migranten en vluchtelingen. Naast algemene kennis over partnerrelatieproblemen is inzicht in de problemen tussen koppels die eigen zijn aan grote socio-culturele veranderingen, veranderde gendergebonden machtsverhoudingen en trauma's een must om cliënten die reeds de eerste noden vervuld hebben verder te kunnen begeleiden in de tweede fase na hun aankomst. Wanneer het gezinsleven terug op de voorgrond treedt, kunnen deze moeilijkheden aan het licht komen. Voor vluchtelingen zijn verschillende factoren van voor, tijdens en na de vlucht de reden waarom bij hen de partnerrelatie mogelijk meer klappen krijgt. Voor hulpverleners is het een meerwaarde om deze factoren te kunnen identificeren. Inzichten in zaken zoals de socio-culturele eigenheid van een relatie, het integratieproces, de gendergebonden machtsverhoudingen tussen partners en de strijd die hieraan gelinkt is, de gevolgen van trauma voor het individu en de partnerrelatie zal de hulpverleners de nodig kennis bieden om de cliënten beter te kunnen begeleiden. Niet enkel de kennis over de drie invalshoeken afzonderlijk is van belang, ook inzicht in de onderlinge wisselwerkingen tussen de invalshoeken kan de hulpverleners helpen om de ondersteuning die zij kunnen bieden tot een hoger niveau te tillen.

Het spel waarbij de medewerkers aan de hand van vertelkaarten koppels kunnen helpen om terug op verhaal te komen is voornamelijk gelinkt aan invalshoek één en twee. De vele veranderingen die de koppels hebben doorgemaakt en waarbij ze vooraf niet de mogelijkheid hadden om hierover te spreken kunnen aan de hand van de tool vorm worden gegeven. Zoals reeds besproken bij de veranderingsstrategie op microniveau, komen de verschillende delen die uit de theoretische studie naar voren kwamen aan bod tijdens het spel. Tevens de ideeën uit invalshoek drie kunnen aan bod komen tijdens het spel, al zal dit eerder op oppervlakkige wijze worden besproken. Trauma's zijn een gevoelige kwestie en moeten met de nodige sensitiviteit worden aangepakt. Toch kan er tijdens het spel aandacht zijn voor het vertrouwen en de veiligheid in de relatie, alsook de betrokkenheid van de partners op elkaar. Zoals beschreven in de derde invalshoek zijn dit goede indicatoren waaraan de professional kan inschatten in hoeverre het trauma zijn negatieve effecten laat gelden op de hechting en de verbinding. Het is dus zeker aan te raden dat de hulpverlener die het koppel begeleidt ook voor dit thema over voldoende kennis beschikt om zware traumatische lasten op de partnerrelatie te kunnen identificeren en door te verwijzen indien nodig.

De methodiek Mind-Spring, indien die uitbereid wordt met een onderdeel over partnerrelaties en gezinsrelaties, kan ook gekoppeld worden aan de drie invalshoeken. De onderwerpen die worden besproken kunnen over socio-culturele veranderingen gaan die betrekking hebben op de relatie, over de machtsverhoudingen die kunnen veranderen en over hoe men als partners elkaar kan steunen in de nasleep van traumatische gebeurtenissen. De kennis vanuit de drie invalshoeken kan verwerkt worden in het opstellen van trainingen rond deze thema's. Zo kan er, zoals in de inspirerende voorbeelden uit de literatuur vermeld wordt, ook hier een positief licht geplaatst worden op de socio-culturele veranderingen die het koppel doormaakt en bekeken worden hoe zij uit de verschillende hoeken elementen kunnen halen die voor hen een passende verhaallijn kunnen vormen.

Tevens kunnen de interessante suggesties uit de literatuur om te werken rond de partnerrelatieproblematieken eigen aan de migratie en de vlucht ook ingezet worden om een goede begeleiding te voorzien in de drie verschillende veranderingsstrategieën.

3.3.2.5 *Mogelijke resultaten en beperkingen*

Aan de hand van de Mind-Springmethodiek zullen koppels beter ingelicht zijn over problemen waarmee zij in hun partnerrelatie mogelijks te maken kunnen krijgen ten gevolge van de migratie en vlucht. Door middel van psycho-educatie zullen de deelnemers versterkt worden in hun mogelijkheden om deze problemen op een constructieve manier aan te pakken. Daarnaast zal het, door de problemen bespreekbaar te maken tijdens de sessie, drempelverlagend kunnen werken om tijdig de stap te zetten naar hulpverlening wanneer zij er als partners niet meer zelf uit geraken. Doordat de professionals beter geïnformeerd en opgeleid zijn om partnerrelatieproblemen te begeleiden en een tool voor handen hebben om met koppels aan de slag te gaan, zal de ondersteuning die zij kunnen bieden naar een hoger niveau kunnen worden getild.

Mogelijks kunnen de hulpverleners wel moeilijkheden ervaren bij het gesprekken voeren met koppels. Een gesprek met twee personen, en zeker wanneer deze in crisis verkeren, vraagt een speciale kennis en aanpak. Veel van de hulpverleners zijn opgeleid om één op één gesprekken te voeren en zullen dus hun methodiek rond gespreksvoeren moeten bijspijkeren. Ook de aanwezigheid van een derde persoon kan voor sommige partners een limiterende werking hebben om vrijuit te durven spreken. Naar gelang het geslacht van de hulpverlener, zijn eigen culturele achtergrond, zijn overtuigen en nog vele andere kenmerken, kunnen de cliënten het gevoel krijgen niet meer vrij te kunnen spreken. Het is van groot belang dat de hulpverlener neutraal blijft ten opzichte van overtuigingen en goed de meerzijdige partijdigheid toepast. Als laatste is het belangrijk om aan te halen dat hulpverleners in kwestie geen therapeuten zijn. Het is zeer belangrijk dat zij op tijd kunnen inschatten wanneer er meer professionele hulp nodig is voor het koppel. Bij koppels waar er reeds sprake is van een sterke escalatie en partnergeweld vermoedelijk kan voorkomen, is een doorverwijzing aangeraden. Ook wanneer er sprake blijkt te zijn van zware traumatisering kan therapeutische begeleiding een voorwaarde zijn om de cliënten goed te kunnen begeleiden.

3.3.3 Veranderingsgerichte strategieën macroniveau:

3.3.3.1 Inspirerende voorbeelden

In 2016 lanceerde toenmalige Vlaams minister van Welzijn Jo Vandeurzen een campagne om relaties te ondersteunen. Dit op basis van de adviezen van het Kenniscentrum Gezinswetenschappen gebaseerd op onderzoek. Uit dit onderzoek kwam de nood aan relatieondersteuning naar boven. Daaruit volgend werd de campagne “donderdag date-dag” opgezet (“donderdag date-dag campagne van de Vlaamse overheid”, z.d., z.p.)

In de CNN docu-serie “sex and love around the world”, die tot voor kort ook te zien was op Netflix, neemt Christiane Amanpour de kijker mee naar verschillende uithoeken van de wereld om te ontdekken hoe liefde en seks er worden beleefd. In de aflevering over Berlijn kwamen ook de inburgeringslessen ter sprake. In Duitsland wordt er namelijk extra aandacht besteed aan de seksuele gezondheid van vluchtelingen. Zij krijgen daarom een cursus seksuele opvoeding aangeboden (Amanpour, 2018).

3.3.3.2 Uitwerking en randvoorwaarden

Voor het macroniveau begin ik met een voor de hand liggend maar waarschijnlijk weinig realistisch veranderingsvoorstel namelijk geld. Uit de probleemstelling leerden we dat, nadat vluchtelingen de eerste noden hebben vervuld, de ondersteuning vaak ophoudt. Ook komt zowel uit de probleemstelling als de theoretische studie naar voren dat ook in die latere fase van integratie zich problemen voordoen waarbij ondersteuning noodzakelijk is. Deze problemen zijn vaak complexer van aard, zoals trauma's of problemen binnen het gezin, en vragen specifieke aandacht. Het is van belang dat wij als samenleving inzien dat de moeilijkheden waarvoor deze nieuwkomers komen te staan niet stoppen na de eerste opvang. Om hiervoor een voldoende uitgebreid hulpverleningsaanbod te kunnen voorzien met goed opgeleide professionals, zouden extra steunmaatregelen van de overheid goed van pas komen.

Als tweede veranderingsgerichte strategie stel ik een sensibiliseringscampagne voor die inzet op de normalisering van en het wegwerken van het taboe rond relatieproblemen. Zelfs in de algehele bevolking zijn relatieproblemen nog steeds taboe. Hoe vaak gebeurt het niet dat er een koppel uit elkaar gaat na maanden of jaren van problemen terwijl iedereen dacht dat zij de perfecte relatie hadden? Ook de sociale media waarin iedereen liefst zijn “perfecte” leven laat zien, zorgt ervoor dat niet zo perfect zijn meer en meer naar de taboesfeer verhuist. Alsof niet iedereen wel eens te maken krijgt met een probleem in zijn relatie. Daarom lijkt een wijde campagne die de burgers sensibiliseert over dit soort problemen een goed idee. Best kan bij de campagne ook informatie verspreid worden over waar je terecht kan als je relatieproblemen hebt. Welke opties zijn er allemaal naast een relatietherapeut, die niet voor iedereen betaalbaar is? Uiteraard is het de bedoeling dat een deel van de campagne zich specifiek toespitst op onze doelgroep, namelijk migranten en vluchtelingen. Extra aandacht dient ook gespendeerd te worden aan het bereiken van deze groep. Zo kan het agentschap van integratie betrokken worden bij de verspreiding maar ook sleutelfiguren in de verschillende gemeenschappen. Wederom is het aangeraden het campagnemateriaal beschikbaar te stellen in meerdere talen en cultuursensitief te werken.

De laatste veranderingsgerichte strategie die ik voorstel, volgt uit het inspirerende voorbeeld van Duitsland waar ze seksuele opvoeding geven aan vluchtelingen. In België wordt hier reeds aandacht aan besteed in sommige asielcentra (“seksuele opvoeding voor asielzoekers?”, 2016, z.p.). In de reeds aangeboden seksuele opvoeding wordt er vooral aandacht besteed aan de regels en de waarden en normen die in België gelden. Hoe deze de partnerrelatie kunnen beïnvloeden wordt niet besproken. En wat dan met al diegene die, bijvoorbeeld door de procedure van gezinshereniging, niet eerst in een asielcentra verblijven? Mijn derde veranderingsvoorstel houdt in dat seksuele – maar vooral ook relationele vorming een verplicht onderdeel worden van de inburgeringslessen die iedere niet-Europese nieuwkomer in ons land dient te volgen. Tijdens deze subcategorie van het inburgeringstraject kan er aandacht gaan naar seksuele vorming, alsook de rechten en plichten van ieder die seksueel actief is naar zichzelf en de andere toe maar wat vooral van belang is, is het onderdeel relationele vorming. In dit onderdeel kan er aandacht worden besteed aan de socio-culturele eigenheid van partnerrelaties en op de problemen waarop men mogelijks kan botsen en ook waar ze daarvoor ondersteuning kunnen vinden. Zo is deze doelgroep goed geïnformeerd vanaf het begin en hebben ze reeds de nodige basiskennis om hun eigen leven in handen te nemen en moeilijkheden die de relatie kunnen binnen sluipen aan te pakken.

3.3.3.3 *Link met probleemstelling*

Uit de probleemstelling blijkt duidelijk dat er vooral wordt ingezet op eerste opvang en ondersteuning in de eerste fase na aankomst bij vluchtelingen. Diegenen die bij de eerste groep hoorde van de vluchtelingenstroom in 2015 zijn inmiddels doorgeschoven naar een tweede fase, de verdere integratie. Gezinshereniging is bij velen een onderdeel van deze tweede fase. Voor de specifieke problematieken waarmee die eerste groep in de tweede fase geconfronteerd wordt, is er nog maar weinig ondersteuning voorzien. De nood dringt zich op om ook het ondersteuningsaanbod uit te bereiden en dit af te stemmen op deze tweede fase. Tevens wordt in de probleemoriëntatie vermeld hoe de financiële steun die organisaties zoals CAW kregen om vluchtelingen te begeleiden sedert 2017 sterk wordt teruggeschroefd uit de politieke overtuiging dat de crisis op zijn einde was en de ondersteuning niet meer nodig was. Uit de praktijk komt een heel ander signaal naar boven. Zowel naar eerste opvang als naar verdere begeleiding blijft de vraag hoog. Om hieraan tegemoet te kunnen komen en de mensen toekomstgericht te kunnen versterken is een goed uitgewerkte hulpverlening essentieel. Een gepaste financiële ondersteuning hierbij is nodig.

In het interview met Ouafa haalde zij aan dat er bij niet-Europese vluchtelingen vaak een groot taboe heerst rond relatieproblemen. Deze bespreken met iemand buiten je gezin is in veel culturen niet toegelaten. Op macroniveau kan dit op twee manieren worden aangepakt. Enerzijds is er de campagne die ervoor kan zorgen dat de bespreekbaarheid van relatieproblemen uit de taboesfeer wordt gehaald. Anderzijds is er de toevoeging van seksuele – en relationele opvoeding aan het pakket bij inburgeringslessen dat mensen de juiste informatie zal bieden om vanuit hun eigen krachten aan de slag te kunnen gaan. Ook de betaalbaarheid van gespecialiseerde hulpverlening is een probleem dat Ouafa aankaart. Voldoende informatie over de verschillende mogelijkheden in het eerstelijns ondersteuningsaanbod zal een meerwaarde betekenen. Zo zullen mensen hopelijk sneller de stap zetten naar hulpverlening in plaats van te wachten tot de bom echt barst.

3.3.3.4 *Link met theoretische studie*

Ook uit de theoretische studie komt naar voren dat relatieproblemen en andere meer complexe moeilijkheden pas naar boven komen in de tweede fase na aankomst wanneer de eerste noden vervuld zijn. In de eerste en tweede invalshoek staat te lezen dat de socio-culturele achtergrond waarin relaties ontstaan, waar ook de man-vrouwverhouding mee vorm krijgt, vaak niet bewust beleefd wordt. Mensen hiervan bewust maken, hen doen beseffen dat dit mogelijks tot problemen kan leiden in het land van aankomst en hen de juiste tools in handen geven om zelfstandig aan de slag te kunnen, maar ook een ondersteuningsaanbod voorzien dat toegankelijk en aangepast is wanneer dit nodig blijkt te zijn, is aangewezen. Ditzelfde geldt voor de problematiek rond trauma. Vele vluchtelingen die net aankomen in ons land worden na een lange en zware tocht opnieuw onderworpen aan langdurige stresserende omstandigheden. Als zij al uit zichzelf de stap, die vanuit hun culturele achtergrond zeer groot is, willen zetten naar een psycholoog dan hebben zij hiervoor vaak niet de financiële middelen. In invalshoek drie wordt de nadruk gelegd op een goede opvang om de nasleep van een trauma te verkleinen en te begeleiden. Ook relatietherapie kan hierbij nodig zijn. Dit allemaal financieren is niet vanzelfsprekend wanneer je nog geen stabiele financiële situatie hebt kunnen bereiken in het nieuwe thuisland. Extra financiële ondersteuning bij traumabegeleiding kan ervoor zorgen dat er betere opvang voorzien kan worden waardoor niet alleen de partnerrelatie meer kans op overleven krijgt, maar ook de kans op transgenerationale overdracht van het trauma kleiner wordt, net zoals de negatieve invloed die trauma mogelijks kan uitoefenen op de moeilijkheden van invalshoek één en twee.

Vooraf de bevindingen uit de eerste en de tweede invalshoek kunnen ingezet worden om deze veranderingsstrategieën op macroniveau vorm te geven. De bevindingen over de socio-culturele veranderingen en het gendergebonden machtsconflict die voor moeilijkheden kunnen zorgen tussen partners na migratie zullen als basis kunnen dienen in het onderdeel van de campagne waarbij toegespitst wordt op onze doelgroep alsook voor de relationele opvoeding die aangeboden zal worden tijdens de inburgeringscursus. Uit de theoretische studies komen namelijk de punten naar boven die voor problemen kunnen zorgen wanneer men migreert over grote culturele verschillen heen. Door in te zetten op een empowerende en oplossingsgerichte insteek kunnen de verschillende thema's zorgen voor meer relationele vaardigheden en minder weerstand om zich tot hulpverlening te begeven. Toch mag ook de derde invalshoek, over trauma en de partnerrelatie, niet achterwege gelaten worden. Ook het mogelijke effect van trauma binnen de partnerrelatie kan bijvoorbeeld besproken worden in de lessen relationele opvoeding.

3.3.3.5 *Mogelijke resultaten en beperkingen*

Door meer financiële middelen ontstaat de mogelijkheid om in de aangeboden ondersteuning mee de focus te verbreden naar zowel eerste als tweede faseproblematieken en de hulpverleners die hieraan meewerken beter te kunnen opleiden. Hierdoor zal de doelgroep beter begeleid kunnen worden. Hulpverleners zullen door een bredere kennisbasis over de problematieken specifiek aan de tweede fase na aankomst meer successen kunnen boeken met hun cliënten. Toch is het mogelijk dat er nog steeds mensen zijn die niet of moeilijk met een hulpverlener willen of kunnen spreken over deze moeilijkheden binnen hun gezin. Hopelijk kunnen de campagne alsook lessen bij het agentschap voor inburgering hier een rol spelen om het onderwerp uit de taboesfeer te halen. Door middel van de campagne kan het eerstelijnsaanbod voor relatieondersteuning nog eens goed in de verf gezet worden. Hierdoor zullen velen sneller de weg vinden naar een voor hen gepast ondersteuningsaanbod. Op deze manier kunnen problemen in een vroeger stadium aangepakt worden zodat de voor velen te hoge drempel naar relatietherapie niet genomen hoeft te worden.

Door seksuele – en relationele vorming als verplicht onderdeel toe te voegen aan de inburgeringscursus, zal iedere niet-Europese nieuwkomer de nodige tools in handen krijgen om zijn eigen romantische leven in goede banen te kunnen leiden. Zij zullen tijdens de lessen kennis opdoen over de invloed van de veranderende socio-culturele context op de relatie, de machtsverhoudingen tussen man en vrouw en de invloed van trauma op de partnerrelatie. Deze kennis zal hen helpen om binnen hun eigen relatie problemen te herkennen en ermee aan de slag te gaan alsook de problemen te bespreken met hun partner. Door de kennis dat de oorzaak van de problemen buiten hun relatie liggen kunnen zij samen, als een team, werken aan verbetering in plaats van zich tegen elkaar te keren. Een belangrijke beperking die vermeld dient te worden, is dat voor vele van hen dit soort onderwerpen bespreken in klassikale setting compleet ondenkbaar is. Mogelijks zal er bij sommigen weerstand zijn om deze leerstof te verwerken. Er kan bekeken worden hoe deze lessen cultuursensitief kunnen worden opgesteld om zowel de lessen als de leerstof toegankelijk te maken.

3.4 Besluit hoofdstuk 3

Ondanks dat de centrale vraag en het veranderingsdoel enkel op mesoniveau uitgewerkt zijn, werden er toch veranderingsstrategieën aangeboden op de drie verschillende niveaus. Al deze veranderingsstrategieën zullen elkaar versterken en op die manier ook weer hun terugslag hebben op het mesoniveau. Met deze verschillende strategieën zal een grote groep mensen bereikt kunnen worden indien er rekening wordt gehouden met de randvoorwaarden. Toch zullen de uitdagingen waarmee deze groep te maken krijgt als het aankomt op partnerrelatieproblemen niet voor iedereen op deze manier opgelost kunnen worden. Praten met elkaar, vooral over emoties en gevoelens, zal cultureel gezien voor sommige steeds een moeilijk punt blijven.

Desalniettemin zullen de voorgestelde veranderingsstrategieën de medewerkers van organisaties zoals CAW De Kempen zeker vooruit helpen. Deze hulpverleners zullen cliënten kunnen begeleiden, zowel preventief als curatief, die te maken krijgen met problemen binnen de partnerrelatie ten gevolge van migratie en deze problemen constructief aanpakken en werken aan verbetering, zoals vermeld in het veranderingsdoel. Met de veranderingsstrategieën op mesoniveau kan dit veranderingsdoel bereikt worden. Echter zijn zij, zoals eerder aangegeven, geen therapeuten. De veranderingsstrategieën zullen hen een betere basis geven om te werken rond partnerrelatieproblemen. Cases waarbij sprake is van ernstige traumatisering of waar geweld binnen het gezin een risico wordt door escalerende conflicten, worden toch best verder ondersteund door hiervoor opgeleide professionals.

De belangrijkste randvoorwaarden voor alle veranderingsstrategieën is dat deze aangeboden kunnen worden in verschillende talen. Op deze manier kan de doelgroep ook effectief worden bereikt. Tevens is het cultuursensitief opstellen van de verschillende strategieën zeer belangrijk. Relatieproblemen zijn binnen veel culturen nog een erg gevoelig thema waar de buitenwereld liefst niet bij betrokken wordt. Door in de eigen taal en cultuursensitief te werken kan er hopelijk gewerkt worden aan het beter bespreekbaar maken. Ook bij de verspreiding van sommige van de strategieën moet specifieke aandacht besteed worden aan het bereiken van de doelgroep. Werken met sleutelfiguren binnen de respectievelijke gemeenschappen kan hierbij helpen.

Algemeen Besluit

Objectief besluit

Hoe kunnen organisaties, zoals CAW De Kempen, vluchtelingen beter begeleiden bij partnerrelatieproblemen? Dit is de centrale vraag waarmee mijn bachelorproef begon. In hoofdstuk één startte ik met het uitwerken van de probleemstelling. Steeds meer gezinnen moeten op de vlucht slaan door aanhoudend geweld. Sinds 2015 kent Europa een toestroom van mensen die hun onveilige thuis hebben moeten achterlaten. Er wordt reeds veel aandacht besteed aan eerste opvang en begeleiding zoals onderdak en het vinden van werk. In deze fase gaat vooral aandacht naar de vluchteling als individu en het invullen eerste noden om een nieuw leven op te kunnen starten worden ondersteund. Het is bij het afronden van deze eerste, cruciale ondersteuning, dat er zich nieuwe moeilijkheden voordoen. De vluchteling is namelijk, in de meeste gevallen, lid van een gezin. Dit is iets wat de hulpverlening die de eerste fase ondersteunt uit het oog dreigt te verliezen. Dit gezin dient zich tijdens de fase van de integratie opnieuw uit te vinden om zich aan te passen aan de socio-culturele context van het nieuwe thuisland. Ook de partnerrelatie, die gestart is in het land van herkomst en vorm kreeg door de daar heersende waarden en normen, ontsnapt niet aan deze uitdaging. Dit in combinatie met het zware parcours, gevuld met aanhoudende stress, traumatische verliezen en traumatische ervaringen, dat reeds achter hen ligt, maakt deze opdracht er niet gemakkelijker op.

In een praktijkgerichte probleemverkenning werd aan de hand van een interview met iemand uit het werkveld duidelijk dat ook zij steeds vaker cliënten over de vloer krijgen met een hulpvraag in verband met partnerrelatieproblemen, maar dat zij hiervoor tot op heden nog onvoldoende kennis en/of tools in huis hadden. Met dit in het achterhoofd werd het veranderingsdoel waarnaar deze bachelorproef zou werken uitgewerkt: De hulpverleners kunnen cliënten begeleiden, zowel preventief als curatief, die te maken krijgen met problemen binnen de partnerrelatie ten gevolge van migratie en kunnen deze problemen constructief aanpakken en werken aan verbetering. Om voorstellen te kunnen formuleren om dit doel te bereiken, werd in hoofdstuk twee een uitgebreide theoretische analytische analyse uitgevoerd om kennis omtrent de partnerrelatieproblematieken eigen aan migratie te verdiepen.

Vanuit drie invalshoeken, respectievelijk de gevolgen van grote socio-culturele veranderingen op de partnerrelatie, de moeilijkheden met een migratie naar gendergelijkheid en het gendergebonden machtsconflict en de gevolgen van verlies en trauma ten gevolge van migratie op de partnerrelatie, verdiept deze bachelorproef zich in het onderwerp. Vele partners moeten hun partnerrelatie, ten gevolge van de migratie, die opgebouwd werd volgens de socio-culturele invloeden in het land van herkomst, opnieuw vorm geven. De partners kunnen van mening verschillen over hoe zij de integratie als koppel verder uitgewerkt zien of zij kunnen deze integratie simpelweg anders beleven als gevolg van verschillende factoren. Dit zorgt er tevens voor dat de meer dagdagelijkse moeilijkheden binnen de partnerrelatie een extra laagje complexiteit krijgen. Daarbij komen velen uit een maatschappij waar gendergelijkheid nog niet de norm is. Aankomen in een land waar gelijke kansen voor mannen en vrouwen de norm zijn, opent vele nieuwe mogelijkheden. Hoe de partners omgaan met deze veranderde machtsverhouding tussen hen, kan veel gevolgen hebben voor de stabiliteit van de partnerrelatie. De impact van trauma op de

partnerrelatie werd als laatste besproken. De mogelijke gevolgen van trauma zoals PTSD en een verstoorde hechting, kunnen een nefaste uitwerking hebben op de partnerrelatie en dat net wanneer betekenisvolle en veilige relaties van groot belang zijn voor het herstelproces van het slachtoffer. Belangrijk om mee te nemen is dat deze drie, als apart behandelde onderwerpen, onderling verbonden zijn en de moeilijkheden eigen aan ieder onderwerp versterkt kunnen worden door de anderen, zowel op een positieve als negatieve manier. Wanneer zij naar de negatieve kant neigen, kan de partnerrelatie van vluchtelingen voor zware problemen te komen staan

Vanuit dit opgedane kennisbestand werden er in hoofdstuk drie veranderingsgerichte voorstellen geformuleerd op zowel micro-, meso-, als macroniveau. De theoretische analyse uit het tweede hoofdstuk zorgde voor de inspiratie maar ook de theoretische onderbouwing van de veranderingsgerichte voorstellen. Deze bieden niet enkel een antwoord op de centrale vraag, maar zijn tevens de nodige strategieën om het veranderingsdoel dat werd gesteld te kunnen bereiken. Aan de hand van de kennis die in hoofdstuk twee wordt aangereikt, kunnen hulpverleners beter ingelicht worden over de partnerrelatieproblemen die eigen zijn voor de koppels die als vluchtelingen of via gezinshereniging ons land binnen komen. Hierdoor zullen zij de typische moeilijkheden in partnerrelaties van vluchtelingen beter kunnen identificeren en een gepaste ondersteuning bieden. Ook wordt er een tool voorgesteld waarmee hulpverleners samen met de koppels aan de slag kunnen gaan. Daarnaast zijn er nog enkele voorstellen waarmee ingezet kan worden op preventie. Door zowel op het niveau van de gezinnen zelf, de organisaties en het beleid aan verandering te werken, versterken de veranderingsgerichte voorstellen elkaar onderling en kan verbetering van de ondersteuning bereikt worden.

Persoonlijke reflectie

Het schrijven van deze bachelorproef vormde een grote uitdaging, een uitdaging die ik tot een goed einde heb weten brengen. Deze uitdaging heb ik doorheen het jaar leren zien als een kans. Een kans om te groeien, om een persoonlijk groeiproces als Gezinswetenschapper aan te gaan. Niet alleen heb ik veel bij geleerd over het onderwerp van mijn bachelorproef zelf maar ook over hoe je een probleem in de praktijk kan omzetten naar een doel om naar te streven en hoe je dit doel op een theoretisch onderbouwde manier kan bereiken. Deze competentie, waarin ik enorm gegroeid ben doorheen het schrijven van deze bachelorproef, zal in het werkveld ongetwijfeld een grote meerwaarde zijn. Daarnaast heeft de vereiste om kritische bedenkingen te formuleren bij de theoretische studies ervoor gezorgd dat mijn kritisch denkvermogen een extra boost kreeg. Door te durven twifelen aan de volledigheid en de conclusies die geformuleerd worden, ben ik nu meer bedreven in het kritisch denken. Door het schrijven van deze bachelorproef en het groeiproces dat ik daardoor heb beleefd, voel ik mij als Gezinswetenschapper nu klaar om de stap naar het werkveld te maken.

Bronnenlijst

- Amanpour, C. (7 april 2018). Sex and love around the world: Berlin. CNN.
- Baeten, K. (2018). *Psychodynamiek van de partner- en gezinsrelatie*. Brussel: Odisee.
- Baeten, K. (2019). *Psychopathologie van volwassen en ouderen*. Brussel: Odisee.
- Baeten, K. (2019). *Relatieondersteuning en -bemiddeling*. Brussel: Odisee.
- Betekenis 'samen' (z.d.). geraadpleegd op 26 mei 2019, via <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/samen#.Xs0a22gzY2w>
- Bogaerts, S. (2019). *Gezins sociologie: huiselijk geweld*. Brussel: Odisee.
- Bouquadida, O. (25 september 2019). Persoonlijke communicatie, via interview.
- Catherall, d. R. (Ed). (2013). *Handbook of Stress, Trauma, and the Family* (Brunner-Routledge psychosocial stress series 0). New York: Routledge Geraadpleegd op 22 februari 2020 via Limo.
- Dewispelaere, J. (2019). *Methodieken 3: Helpende gesprekken 2 thema Partnercounseling*. Brussel: Odisee.
- De Mönnink, H. (2015). *Verlieskunde: Methodisch kompas voor de beroepspraktijk* (Zesde druk ed.). Amsterdam: Reed Business Education.
- Donderdag date-dag campagne van de Vlaamse overheid. (z.d.). geraadpleegd op 6 mei 2020, via <https://www.kcgezinswetenschappen.be/nl/nieuws/donderdag-date-dag-campagne-van-de-vlaamse-overheid>
- D'Urso, S., Reynaga, S., & Patterson, J. (2009). The emotional experience of immigration for couples. In M., Rastogi, & T., Volker (red.), *Multicultural couple therapy* (pp.29-45). London: SAGE.
- Facebook: CAW De Kempen. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2019; via https://www.facebook.com/pg/cawdekempen/about/?ref=page_internal
- Geldof, D. (2017). *Superdiversiteit. Hoe migratie onze samenleving verandert*. Leuven: Acco.
- Gezondheid vluchtelingen asielzoekers en statushouders*. (z.d.). geraadpleegd op 2 mei 2020 , via <https://www.pharos.nl/thema/gezondheid-vluchtelingen-asielzoekers-en-statushouders/>
- Groeninck, M., et al. (2019). *Veerkracht in beweging: Dynamieken van vluchtelingengezinnen versterken*. Antwerpen: Garant.
- Johnson, S., & Williams-Keeler, L. (1998). creating healing relationships for couples dealing with trauma: the use of emotionally focused marital therapy. *Journal of Marital and Family Therapy*, 24(1), 25-40. Geraadpleegd op 23 december 2019 via Limo.
- Keirse, M. (2017). *Helpen bij verlies en verdriet: Een gids voor het gezin en de hulpverlener*. Tielt: Lannoo.
- Knudson-Martin, C., & Mahoney, A. R. (2009). *Couples, gender, and power: Creating change in intimate relationships*. New York: Springer.

- Kooman, W. (2012). *Intieme relaties: de psychologie van liefde en seks*. Amsterdam: Uitgeverij Bert Bakker.
- Lokot, M. (2018). Syrian refugees: Thinking beyond gender stereotypes. *Forced Migration Review*, (57), 33-34. Geraadpleegd op 27 februari 2020 via Limo.
- Loos, A. (29 augustus 2019). Persoonlijke communicatie, via interne nota.
- Maciel, J., Van Putten, Z., & Knudson-Martin, C. (2009). Gendered Power in Cultural Contexts: Part I. Immigrant Couples. *Family Process*, 48(1), 9-23. Geraadpleegd op 15 februari 2020 via Limo.
- Mind-Spring*. (z.d.). Geraadpleegd op 4 mei 2020, via <https://www.caw.be/hoe-wij-helpen/preventie/mind-spring/>
- Onderzoekers maken vertelspel voor ouders en kinderen van gezinnen op de vlucht*. (z.d.). Geraadpleegd op 28 april 2020, via <https://www.odisee.be/nl/gezinswetenschappen-vertelspel-vluchtelingen>
- Over het CAW: organisatie. (z.d.). Geraadpleegd op 4 oktober 2019, via <https://www.caw.be/over-het-caw/organisatie/>
- Ponnet, R. (2012). *Blijf bij mij: Hoe we in relaties strijden voor macht en intimiteit (8ste - 13de dr. ed.)*. Tielt: Lannoo.
- Sandberg, J., Bradford, A., & Brown, A. (2017). Differentiating Between Attachment Styles and Behaviors and their Association with Marital Quality. *Family Process*, 56(2), 518-531. Geraadpleegd op 28 februari 2020 via Limo.
- Schäfer, T. (2003). *Liefde kent vele lagen: over het psychotherapeutische werk van Bert Hellinger*. Haarlem: Altamira-Brecht
- Seksuele opvoeding voor asielzoekers? (2016). Geraadpleegd op 6 mei 2020, via <https://www.rodekruis.be/nieuws-kalender/nieuws/seksuele-opvoeding-voor-asielzoekers/>.
- Shalimar* (z.d.). Geraadpleegd op 4 mei 2020, via <https://www.sensoa.be/materiaal/shalimar-spel-nederlandstalige-versie>
- Shirpak, K. R., Maticka-Tyndale, E., & Chinichian, M. (2011). Post migration changes in Iranian Immigrants' Couple Relationships in Canada.(Report). *Journal of Comparative Family Studies*, 42(6), 751-770. Geraadpleegd op 23 december 2019 via Limo.
- Stein, J. Y., Snir, A., & Solomon, Z. (2015). When man harms man: the interpersonal ramifications of war captivity. In K. E. Cherry (ed.), *Traumatic stress and long-term recovery* (pp. 113-132). Zwitserland: Springer International Publishing. Geraadpleegd
- Van Crombrugge, H. (1993). Gehechtheid en kinderopvang. *Het Kind : Tijdschrift Kind En Gezin.*, In: *Het kind : tijdschrift Kind en gezin.*, (1993) nr. 3, p. 11 - 21.
- Van de Ven, L. (2014). *Troost: over ouderdom zorg en psychologie*. Antwerpen: Garant.
- van IJzendoorn M.H., Bakermans-Kranenburg, M.J. and Sagi-Schwartz, A. (2007) Attachment across diverse sociocultural contexts: the limits of universality in Rubin, K. (ed.) *Parental Beliefs, Parenting and Child Development in Cross-Cultural Perspective*, London, Psychology Press.

Van Oudenhoven, J. P. (2012). *Crossculturele psychologie: de zoektocht naar verschillen en overeenkomsten tussen culturen*. Bussem: Coutinho.

Willi, J. (1998). *Het paar op de divan: analytische relatietherapie*. Tielt: Lannoo.